

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ ve ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**MEVZUAT VE UYGULAMADA TÜRK POLİS KÜLTÜRÜNÜN İNSAN HAKLARI
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Mustafa BOZKURT

GAZİANTEP, 2020

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ ve ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MEVZUAT VE UYGULAMADA TÜRK POLİS KÜLTÜRÜNÜN İNSAN HAKLARI
AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Mustafa BOZKURT

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Ahmet KESER

GAZİANTEP, 2020

KABUL ve ONAY

Mustafa Bozkurt tarafından hazırlanan “MEVZUAT VE UYGULAMADA TÜRK POLİS KÜLTÜRÜNÜN İNSAN HAKLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ” başlıklı bu çalışma .../.../2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

.....

(Başkan)

.....

(Üye)

.....

(Üye)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.....

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “MEVZUAT VE UYGULAMADA TÜRK POLİS KÜLTÜRÜNÜN İNSAN HAKLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ” başlıklı çalışmanın tarafımda, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım. 15/12/2020

Mustafa BOZKURT

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans Eğitimim boyunca ve Tez süresi boyunca benden yardımlarını esirgemeyen, bana olan desteklerini her zaman yanımda hissetmemi sağlayan, zamanını ayıran; başta değerli aileme, yakın arkadaşlarım İsmet KAYA, Hüseyin İÇEN ile Öğr. Gör. Burak KILIÇ hocama yorumları ve katkıları için teşekkür ediyorum. Ayrıca tezimin her aşamasında tecrübesi ve bilgisiyle bana ışık tutan değerli hocam Doç. Dr. Ahmet KESER'e ve tez savunma jüri üyelerim olarak, tezin şekillenmesinde eleştirileriyle önemli katkıları bulunan kıymetli hocalarım; Dr. Öğretim Üyesi Mesut ŞÖHRET ve Dr. Öğretim Üyesi Bilal ULUSOY'a teşekkürü bir borç bilirim.

Başladığım bu yüksek lisans tezini bitirmenin gururunu yaşıyorum. Büyük bir çaba göstererek hazırladığım bu çalışmanın başta Türk Emniyet Teşkilatı olmak üzere ülkeme ve milletime faydalı olmasını dilerim.

Gaziantep, 2020

Mustafa BOZKURT

ÖZET

İnsanlar doğuştan devredilemez, engellenemez birtakım haklar zincirine sahiptir. Kolluk Kuvvetleri İnsan Haklarının güvenli koşullar altında devam etmesi adına belli yetki ve sorumlulukları olan silahlı birimlerdir. Bu çalışmada Türk Polis Mevzuatı Uluslararası Mevzuata uygun mu? Uygun olması halinde Türk Polisi neden İnsan Hakları İhlali yapıyor? Sorularına cevap aranacaktır. Türk Polis Mevzuatının BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve yine BM tarafından ortaya konulan Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensipler çerçevesinde incelenmesi, Türk Polis Mevzuatı incelendikten sonra uluslararası mevzuata uygun olması halinde Medyada çıkan haberler, AYM ve AİHM kararlarında ifade edilen polislerin insan hakları ihlali yaptığına dönük olaylar üzerinden polislerin bu davranışlarının temelinde yatan ana etkenlerin açıklanması hedeflenmiştir. Tez çalışmasının yöntemi; nitel ve betimsel şekilde olup konunun içeriği gereği karşılaştırmalı bir şekilde araştırma yapılmıştır. Çalışma sırasında yapılan araştırma neticesinde birtakım bulgulara erişilmiştir. Türk Polisinin İnsan Hakları İhlalleri yapmasının temelinde: Türk Emniyet Teşkilatı Çalışma Saatleri, Polis Alt-kültürü, Polis- İktidar İlişkileri, Polis- Asker İlişkilerinin etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmamız sırasında Türk Polis Mevzuatı, BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensipler bütünsel bir yaklaşım çerçevesinde ele alınarak ve içerik analizi yöntemi kullanılarak karşılaştırılması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları, Polis, Polis Mevzuatı, BM İnsan Hakları Beyannamesi, Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmasına Dair Temel Prensipler

ABSTRACT

People have a chain of rights that are inherently inalienable, irrepressible. Law enforcement agencies are armed units with certain powers and responsibilities for the continuation of Human Rights under safe conditions. In this study is Turkish police legislation in accordance with international legislation? If it is appropriate, why does the Turkish police commit human rights violations? These questions will be answered throughout the thesis. After examining the Police legislation, the UN Universal Declaration of Human Rights and The Basic Principles of the Use of Force and Weapons, the reflections on the field in the press, the SC and ECHR resolutions aimed at explaining the main factors underlying the behavior of the police through incidents in which the police committed human rights violations. The method of the thesis study is qualitative and descriptive, and research was conducted in a comparative way because of the content of the subject. In this study, the Police Legislation examined using the induction method; the UN Declaration of Human Rights, The Basic Principles of Force and Weapons use of Lawmen were examined within the framework of a holistic approach and compared using the content analysis method.

Keywords: Human Rights, Police, Police Legislation, The UN Universal Declaration of Human Rights, The Basic Principles of the Use of Force and Weapons

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	viii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Sorunsalı ve Problem Cümlesi.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Önergeleri	4
1.5. Araştırmanın Yöntemi	5

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İnsan Hakları Kavramının Dünyada Gelişimi.....	6
2.2. İnsan Haklarının İngiltere'deki Gelişimi	8
2.2.1. Büyük Şart (Magna Carta Libertatum).....	8
2.2.2. İngiliz Haklar Bildirgesi (Dilekçesi) (Petition of Rights).....	8
2.2.3. Habeas Corpus Act.....	9
2.2.4. Haklar Bildirgesi (Bill of Rights).....	10
2.2.5. Act of Settlement.....	10
2.3. İnsan Haklarının ABD'deki Gelişimi.....	10
2.3.1. Virginia Temel Haklar Bildirisi.....	11
2.3.2. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi (4 Temmuz 1776)	12
2.3.3. 1791- Haklar Bildirgesi.....	13
2.4. İnsan Haklarının Fransa'daki Gelişimi.....	14

2.4.1. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi (1789)	14
2.5. George Jellinek'in İnsan Hakları Sınıflandırması	15
2.5.1. Negatif Statü Hakları.....	15
2.5.2. Pozitif Statü Hakları.....	16
2.5.3. Aktif Statü Hakları.....	16
2.6. Karel Vasak'ın İnsan Hakları Sınıflandırması	16
2.6.1. Birinci Kuşak Haklar.....	16
2.6.2. İkinci Kuşak Haklar.....	17
2.6.3. Üçüncü Kuşak Haklar.....	17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE EMNİYET TEŞKİLATI'NIN GELİŞİMİ

3.1. Türk Emniyet Teşkilatının Tarihsel Gelişimi	19
3.2. Polis Kavramı.....	24
3.2.1. Hizmet Anlayışı.....	25
3.2.2. Hukukun Üstünlüğü.....	25
3.2.3. Kamu Yararı Gözetme.....	26
3.2.4. Tarafsızlık.....	26
3.2.5. Hesap Verebilirlik ve Medya	26
3.2.6. Sürekli Gelişim.....	29
3.2.7. Meşruluk.....	29
3.3. İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Emniyet Teşkilatı.....	30
3.4. Demokrat Parti Dönemi Emniyet Teşkilatı	39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNSAN HAKLARI KONUSUNDAKİ ULUSLARARASI VE ULUSAL MEVZUATIN İNCELENMESİ

4.1. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Polis Mevzuatının İlgili Maddelerinin Karşılaştırılarak İncelenmesi	49
4.2. Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensipleri ile Polis Mevzuatında Polisin Zor ve Silah kullanma Yetkisinin İlgili Maddeler ile Karşılaştırılarak İncelenmesi	50
4.2.1. Meşru Savunmanın Şartları	51
4.2.2. İkaz.....	51
4.2.3. Bedeni Güç.....	52
4.2.4. Maddi Güç.....	52
4.2.4.1. Kelepçe Takmak.....	52
4.2.4.2. Biber Gazı.....	53
4.2.5. Silah Kullanma.....	54
4.2.6. Polisin Zor Kullanmada Takip Etmesi Gereken Şartlar	55

BEŞİNCİ BÖLÜM

MEDYADA, AYM VE AİHM KARARLARINDA POLİSİN İNSAN HAKLARI İHLALİ YAPTIĞINI GÖSTEREN HABERLER VE KARARLARIN TEMELİNDE YATAN NEDENLER ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

5.1. Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Basında Polisin İnsan Hakları İhlali Yaptığını Gösteren Kararlar ve Haberleri.....	57
5.2. Türk Polisi Çalışma Saatleri	57
5.3. Polis Alt-Kültürü	60
5.4. Polis- İktidar- Asker İlişkileri	62
5.5. Kolluk Denetleme Birimleri	65

5.5.1. Kuzey İrlanda Polis Ombudsmanlığı.....	68
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	72
KAYNAKÇA	76
EKLER.....	90

KISALTMALAR LİSTESİ

AİHM	:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AGİT	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AÖF	:	Açık Öğretim Fakültesi
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
BM	:	Birleşmiş Milletler
CMK	:	Ceza Muhakemeleri Kanunu
DP	:	Demokrat Parti
EGM	:	Emniyet Genel Müdürlüğü
ETK	:	Emniyet Teşkilatı Kanunu
İTC	:	İttihat ve Terakki Cemiyeti
KDK	:	Kamu Denetçiliği Kurumu
KPSS	:	Kamu Personeli Seçme Sınavı
OHAL	:	Olağanüstü Hal
ÖSYM	:	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PAEM	:	Polis Amirleri Eğitimi Merkezi
PMYO	:	Polis Meslek Yüksek Okulu
POMEM	:	Polis Meslek Eğitim Merkezi
PMYT	:	Polis Müdahale Yöntem ve Teknikleri
PVSK	:	Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
SGK	:	Sahil Güvenlik Komutanlığı
TKP	:	Türkiye Komünist Partisi
JGK	:	Jandarma Genel Komutanlığı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Günümüzde sahip olduğumuz insan hakları geçmiş dönemlerde yoğun bir şekilde ihlal edilmelerin sonucunda verilen mücadelelerin bir tezahürü olarak kümülatif bir biçimde ilerlemiştir. Günümüz dünyasının en önemli bir o kadar da tartışmalı kavramı olan insan hakları: Tanımı üzerinde uzlaşmayan genel olarak insanın varoluşundan kaynaklı birtakım vazgeçilemez, devredilemez ve devletin müdahale etmeyip korumakla yükümlü olduğu, vatandaşların devletten talep ettiği, devletin de yerine getirmekle yükümlü olduğu ve yurttaşların yaşadıkları ülkelerdeki siyasi sürece katılım hakkı gibi birbirlerinden farklı başlıklara sahip evrensel haklardır. Evrensel ifadesini günümüz dünyasında kullanmamız doğaldır ancak çalışmamızda insan haklarının evrensel olmaya doğru gittiği yolda geçirdiği evreler ve evrensellik kazandığı belgelere yer verilecektir. İlk insan hakları belgesi ile ilgili farklı görüşler öne sürülmekle birlikte çalışmamızda bu görüşlere yer verilmiştir. İnsan hakları açısından dünyadaki örneklerinden 1215 Magna Carta Libertatum önemli bir insan hakları belgesidir. Kral ile Soylular arasındaki bu belge 63 maddeden oluşmuş ve getirdiği şartlar kralın iktidarını sınırlamaya dönüktür. Kişinin haksız yere özgürlüğünden yoksun bırakılmaması, müsadere kaldırılıp bireyin mülkiyetinin elinden alınmasını engelleyen maddeler vardır. Bunun yanında aşırı ceza verilmesine ve cezaların kişilerin yaşamına engel olacak ölçüde olmasının önüne geçilmesi amaçlanan belgede vergi ve yargı ile alakalı farklı düzenlemeler de vardır. İngiliz Kralı'nın iktidarını önemli ölçüde sınırlayan bu belge, krallar tarafından sıklıkla ihlal edilmeye çalışılmış ancak kralın karşısındaki cephe buna karşı çıkmış ve her seferinde kişi hak ve hürriyetinin genişletilmesi yönünde kararlar alınmıştır. Petition of Rights, Habeas Corpus, Bill of Rights, Act of Settlement gibi anlaşmalarla Kralın İktidarı sınırlanırken bireylerin hak ve özgürlüklerinde genişleme meydana gelmiş ve bu durum yasal çerçeveye alınmıştır. Bir başka önemli gelişme ABD tarafından ortaya atılmış Virginia Haklar Sözleşmesi ve Amerikan Bağımsızlık Bildirgesidir. İnsanların doğuştan sahip olduğu devredilmez haklarına vurgu yapılmış, Mülkiyet hakkı, Adil yargılanma hakkı, Yargı bağımsızlığı, Basın özgürlüğü gibi dönemin şartlarına göre çok ilerde olan hak ve özgürlükler öne sürülmüştür. İngiltere ve ABD gibi ülkelerde meydana gelen bu gelişmeler önemli insan hakları belgeleri olarak tarihte yerini almıştır. Fakat öne sürülen hak ve özgürlükler belli bir grubu temel alan, bütün insanların aynı hak ve hürriyetlerden yararlanmasına imkân tanımayan belgelerdir. Fransız İhtilali sonrası İnsan Hakları ve Yurttaşlık Bildirgesi de İngiliz ve Amerikan belgelerindeki aynı noktalara vurgu yapmaktadır, ancak içermiş olduğu

mesajların evrensel oluşu Fransız belgelerini diğerlerinden ayırmaktadır. Fransız Bildirgesi, bireyin varoluşundan kaynaklı sahip olduğu haklar ile birlikte yurttaş olarak da sahip olduğu siyasi haklara vurgu yapan evrensel mesajlar içeren bir metindir. Bir diğer konumuz ise insan haklarının güvenli koşullar altında devamının sağlanmasında büyük pay sahibi olan polisler ile ilgilidir. Polisliğin tarihi, Polislerin geçmiş dönemden günümüze kadar geçirdiği evreler, sahip olduğu yetkilerdeki değişimler, geçmiş dönemlerdeki Polis-İktidar ilişkileri, Polis-Asker ilişkileri üzerinde durulacak konulardır.

Osmanlıdan Türkiye Cumhuriyetine miras olarak kalan merkezi yönetim sistemi polisler üzerinde de doğrudan etkili olmuştur. İktidarlar toplum üzerinde geniş takdir yetkisine sahip polisleri kendi amaçları doğrultusunda kullanmış, iktidarların kendi politik uygulamaları doğrultusunda ortaya koydukları düzenlemelerde polisler denetleyici konumunda olmuşlardır. Dini motiflerin ön planda olduğu Osmanlı devleti zamanında da Laik Cumhuriyet döneminde de yapılan düzenlemelerde polisler kanun denetleyicisi olarak aktif rol almışlardır. Üstü kapalı sürgün yetkisi, basın ve yayın organlarına el koyma, yasaklama yetkisi, sorgulama esnasında çeşitli şiddet kullanma yollarına varma gibi geniş yelpazeden oluşan bir alanda polislerin yetkileri bulunmaktaydı. Bu yetkiler iktidarlar tarafından kullanılmıştır. Eğitim döneminden meslek hayatına polislik jargonu ile iç içe olan polislerde bu durum zamanla meslektaş, silah arkadaşlığı, gibi kavramların meydana getirdiği bir Polis Alt-kültürü kavramını ortaya çıkarmaktadır. Teşkilat mensuplarının “biz” sivil vatandaşların “öteki” olarak adlandırıldığı polisler tarafından ortaya atılmış ve polisliğe dair bütün maddi manevi değerlerin tamamına karşılık gelen Polis Alt-kültürü insan haklar ihlalleri yapılmasında bir etken olduğu söylenebilir. Polis Alt-kültüründeki teşkilat mensupları arasındaki birlik, dayanışma, kol kırılır yen içinde kalır gibi bir anlayış polislere aşırı özgüven ve denetim noktasını göz ardı etmeye sevk etmekte bu durum da medyada gördüğümüz istenmeyen görüntülerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bir başka husus ise askeri yapı, kurum ve askeri alt-kültürün polislik mesleği üzerinde temelden gelen bir etkisi vardır. İç ve dış güvenliğin askerler tarafından yerine getirilmesi daha sonraları 1845 yılında iç ve dış güvenliğin sağlanmasında ayrıma gidilse dahi ilk polislerin askerler içerisinde seçilmesi, ilerleyen zamanlarda polis yetiştiren eğitim kurumlarından, Polis müdürü olan yönetici sınıfına kadar asker kökenli kimselerden seçilmesi, 1960, 1971, 1980 yıllarındaki olağanüstü durumlarda polisin ordu emrine verilmesi önemli olaylardır. Belirtilen bu uygulamalar sivil bir anlayışın hâkim olması gereken Emniyet Teşkilatı’nda asker gibi düşünen, hareket

eden, kendi toplumunda yaşayan vatandaşını iç düşman olarak algılayan bir iç güvenlik teşkilatı ve mensuplarını oluşturmuştur.

Çalışmamızda: Polisler ile ilgili Medyada çıkan haberler ve Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında öne sürülen Türk Polisinin insan hakları ihlalleri yaptığına dönük olaylardan bahsedilecek, bu ihlallerin altında yatan sebeplerin neler olduğuna ilişkin sorunlar ve çözüm önerilerine yer verilecektir.

1.1. Araştırmanın Sorunsalı ve Problem Cümlesi

Araştırma sırasında temel sorunsal olarak “Türk Polis Mevzuatı, Uluslararası Mevzuata uygun mudur? Uygun ise Türk Polisi uygulamalarında neden zaman zaman İnsan Hakları İhlaline rastlanmaktadır?” sorularına cevap aranmıştır. Bu kapsamda öncelikle BM İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensipler çerçevesinde Türk Polis Mevzuatı incelenmiştir. Daha sonra medyada çıkan haberler ve Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında Türk Polisinin İnsan Hakları İhlali yaptığına ilişkin olaylar ve kararlar üzerinden; “Polislerin bu davranışlarının temelinde yatan ana etkenler nelerdir?” sorusuna cevap aranmıştır. Dolayısıyla paragrafın başında ifade edilen iki soru ile birlikte bu üç soruya çalışmada cevap üretilmeye çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Yukarıda sunulan araştırma sorularından da anlaşılacağı üzere, çalışmanın ana amacı “Türk Emniyet Teşkilatı Personellerinin görevlerini yerine getirirken yapmış oldukları insan haklar ihlallerinin temelinde ne gibi faktörler olduğunu” ortaya çıkarmaktır. Yapılan literatür taraması esnasında, medyada polislerin insan hakları ihlali yaptığına yönelik çıkan haberler ile AYM ve AİHM'nin bu yöndeki kararlarının incelemesi üzerinden, bu olgunun sebeplerini araştıran çok az sayıda çalışmaya rastlanmış olması, bu çalışmanın yapılmasında ana itici motivasyon olmuştur. Çalışma ile birlikte İnsan Hakları İhlallerine yol açtığı düşünülen faktörlerin tespit edilmesi ve bu nedenlere yönelik muhtemel çözüm önerilerine ulaşılması amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırma ile birlikte öncelikle insan haklarına ilişkin uluslararası mevzuat ile Türkiye'deki mevzuat ortaya konmuş, insan haklarının geçmişten günümüze geçirdiği evreler ve dönüşümler ile birlikte, emniyet teşkilatının geçmişten günümüze geçirdiği evreler incelenmiştir. Genel olarak toplumda mevcut olan “kolluk kuvvetleri daha çok insan hakları

ihlal ediyor” algısının doğruluğunu teyit edecek hukuk kararları var mıdır? bu konu da incelenmiştir. Yapılan çalışmalar esnasında, kolluk güçlerinden polisler tarafından nicel olarak az sayıda da olsa yapıldığı tespit edilen İnsan Hakları İhlallerinin temeline inilmeye çalışılmış ve gelecekte olası ihlallerin önüne geçilmesi için çözüm önerileri geliştirilmiştir. Çalışmada Toplum üzerinde suç işleme açısından caydırıcı etkisi bulunan polislerin bağlı bulunduğu kanun ve yönetmelikler uluslararası mevzuat çerçevesinde de incelenmiştir. Bu noktada tarihteki meşhur “bekçileri kim bekleyecek?” sorunsalı, bir bakımdan bugün polisler üzerinde denetleme yapacak birimin hangi kurum olduğu sorusunun kökeninin de ne kadar eskiye dayandığını göstermektedir. Bu noktada insan hakları ihlali ve benzer hukuki ihlalleri doğuran çeşitli nedenlerle birlikte, polislerin moral ve motivasyonları üzerinde etkili olduğu değerlendirilen hususlardan “Çalışma Saatlerinin” Türk Emniyet Teşkilatı mensuplarının görevlerini yerine getirirken karşılaştıkları olaylara karşı verdikleri tepkiler üzerindeki etkisi de ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Toplumun her kesimiyle iletişim halinde olan polislerin üzerinde uzun yıllar etkili olan Askerî kurum, kişi ve askerî alt-kültürün hangi durumlarda kendini gösterdiği ve emniyet teşkilatı üzerindeki etkisi de ortaya konmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak; polisin insan hakları ihlali yapmasına yol açan etkenlerin, bu konu üzerinde etkisi olan kurumsal kültür, kurumsal etkiler ve olayların ortaya konması ve bu sorunların çözümüne yönelik önerilerin geliştirilmesi hem kurumsal düzeyde polis teşkilatına sunacağı katkılar hem de bu alanda yapılmış akademik çalışmalardaki bir boşluğun doldurulmasına sunacağı katkı açısından önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Önergeleri

Çalışmanın ilerleyen safhalarında test edilen önermelerden ilki: “Türk Polisi Çalışma Saatleri polislerin insan hakları ihlalleri yapması üzerinde önemli etkisi vardır” önermesidir. Bu önerme kapsamındaki diğer alt önermeler ise “çalışma saatlerinin uzunluğu fiziksel yorgunluğu artırmakta, ruhsal dengeyi sarsmaktadır” önermesi ve “vardiyalı çalışma sistemi insan vücudunun biyolojik yapısı nedeniyle çalışan personel üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir” şeklinde sıralanmıştır.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde incelenen ikinci ana önerme ise “Polis alt- kültürü, Türk Polisinin kendisine çizilen yasal sınırlar dışına çıkmasına neden olmaktadır ve insan hakları ihlali yapması üzerinde önemli pay sahibidir” şeklinde ifade edilmiştir. Bu önermenin alt önermelerinden birisi ise “polisler, gerek eğitim döneminde gerekse meslek hayatlarında, aynı kurumda görev yapan mesai arkadaşlarıyla benzer problemler yaşaması sebebiyle

kendilerini meslektaş olarak tanımladıkları kişilerle güçlü bağlar kurmaktadırlar” önermesidir. Bu alt önermeye bağlı olarak da devamında: “Oluşan güçlü meslektaş bağları nedeniyle kendi içlerinde meslekten - dışardan veya biz-öteki kavramları geliştirmekte ve bu polis alt-kültürünün ürünü olan bir jargon ortaya çıkmaktadır” önermesi test edilecektir. Bu iki alt önermeden hemen sonra incelenen diğer alt önerme ise “polisin kendini toplumdan soyutladığı, toplumu ötekileştirdiği, kendi görev arkadaşlarının yanlışlarını bile iyiye yormak veya görmezden gelmek gibi yollara başvurmasına neden olan polis alt-kültürü kavramı polisins insan hakları ihlali yapmasında belirgin bir etkendir” önermesidir.

Çalışmanın üçüncü ana önermesi ise “Geçmişten bu yana Polis - İktidar İlişkileri, Türk Polisinsin insan hakları ihlalleri üzerinde önemli bir etkendir” önermesidir. Bunun devamında da “olası bir vatandaş – devlet anlaşmazlığında, polisler devleti öncelemektedir ve bunun arkasındaki temel etken, geçmişten bu yana iktidarı elinde bulunduran siyasi elitlerin kendi geleceğinin teminatı olarak polisi görmesi ve kurumsal olarak oraya hâkim olmasıdır” önermesidir.

Araştırmanın son önermesi ise “tarihsel süreçten gelen gelişim süreci ve TSK’nın bu yapılanmadaki etkisi dolayısıyla, Türk Emniyet Teşkilatı üzerinde, askerî kurumların ve askerî alt-kültürün önemli bir etkisi mevcuttur” şeklinde ifade edilmiştir. Bu son önermenin alt önermeleri de “polis öğrencilerinin eğitiminden sorumlu okulların başına asker kökenli kişilerin getirilmesi, OHAL, Sıkıyönetim gibi zamanlarda polislerin, askerlerin emrine girmesi, seçilen Emniyet Genel Müdürleri ve İl Emniyet Müdürlerinin asker kökenli kişilerden oluşması, sivil bakış açısına sahip olması gereken polislerin, askerî bir kültüre sahip olmasıyla sonuçlanmıştır” önermesi ve “polisler yasadışı durumlar karşısında, düşmanı yok etme mantığındaki askerî sistematikle hareket etmekte ve bu durum da polislerin insan hakları ihlali yapmasına neden olmaktadır” önermeleri olarak tespit edilmiştir.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada yöntem olarak; Türk Polis Mevzuatı ile birlikte uluslararası sözleşmelere yönelik eleştirel döküman incelemesi ve betimsel analiz metodolojisi benimsenmiş, olay / vaka kaynaklı eleştiri ve analizlerle çalışma tamamlanmıştır. Dolayısıyla çalışmada nitel bir araştırma deseni benimsenmiş, bu yüzden ulaşılan bulgular üzerinden genelleme yapılması değil, daha çok olaylar bazında ve mevcut uluslararası ve ulusal mevzuat çerçevesinde yukarıda ortaya konan araştırma sorularının derinlemesine incelenmesi ve önermelerin geçerli olup olmadığının araştırılması hedeflenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde İnsan Haklarının Dünyadaki Gelişimi üzerine açıklama yapılmıştır. İngiltere, ABD ve Fransa gibi ülkelerde ortaya atılan önemli İnsan Hakları belgelerinin neler olduğu ve içeriğindeki mesajlar belirtilmiştir. İngiltere ve ABD tarafından ortaya atılan belgelerin İnsan Hakları Tarihi açısından önemli olduğu ancak Fransız İhtilali sonrasında yayınlanan Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisinin içerik ve ortaya koyduğu kişi hak ve hürriyetler ile ilgili mesajları İngiliz ve Amerikan belgeleri ile aynıdır. İçermiş olduğu mesajların evrensel nitelikte olması nedeniyle benzerlerinden ayrıldığına vurgu yapılmıştır. İnsan Hakları üzerine çalışma yapan George Jellinek ve Karel Vasak tarafından sınıflandırılan statü hakları ile ilgili bilgi verilmiştir.

2.1. İnsan Hakları Kavramının Dünyada Gelişimi

İnsanlık tarihi kadar eski olan insan hakları üzerine yapılan araştırmalar neticesinde net bir tanımı olmamakla birlikte insanın varoluşundan itibaren ve salt insan olduğu için, insana ait evrensel, vazgeçilemez, devredilemez haklar zincirine sahiptir. Sürekli kendini yenileyen dinamik, dil, din, kültür ve felsefe gibi diğer alanlar ile yakından ilgili olan insan hakları disiplinler arası bir kavram olup, tarihin her döneminde kendini göstermiştir. Günümüzde sahip olduğumuz bu haklar birden bire tepeden inme bir şekilde gelmemiş olup bu hakların bir tarihi arka planı vardır. İnsanlar temel hak ve özgürlükleri için vermiş oldukları mücadeleler neticesinde bu haklara sahip olmuşlardır. İnsan hakları özü itibarıyla insanların birlikte yaşama neticesinde ortaya çıkabilecek sorunları çözmek amacıyla belli başlı haklarını kendilerinden üst bir kuruma yani devlete vermişlerdir ve sadece güvenlik ve adalet gibi konularda yetki tanımış olup günlük hayattaki diğer konularda özgürce kendi iradelerini kullanmaları hususunu benimsemişlerdir. İnsan hakları bireyin devleti sınırlandırdığı ve bireyin temel hak ve özgürlükleri konusunda devletten talepte bulunduğu haklar zinciridir. İnsanlık tarihi kadar eski bir kavram olduğunu belirtilen insan hakları geçmiş dönemlere bakıldığında o dönemin şartları itibarıyla insan hakları için mihenk taşı olabilecek ve günümüz modern insan haklarına kaynaklık edecek derecede kayda değer önemli atılımlar yapılmıştır. M.Ö. 1776 yıllarında Hammurabi Kanunları kişinin hakları konusunu ele alan ilk yazılı belgedir. Adil yargılanmayla kişiyi keyfi olarak sorgulama ve cezalandırmaktan koruyan bu kanunlarda Mülkiyet hakkı gibi önemli konularda dönemi itibarıyla modern düzenlemeler getirmiştir (Harari akt Daban, 2019: 165). Babilli kölelerin özgür olması gerektiği fikrini savunan İran Pers İmparatoru Büyük Kiros'un, kendi adını taşıyan Kiros

Silindiri şeklinde ortaya attığı kurallar modern haklarla uyumlu bir dizi düzenlemeler içermesi nedeniyle bazı uzmanlar tarafından ilk insan hakları belgesi olarak kabul edilmektedir. İslamiyet'in yayılış zamanında yapılan Medine anlaşması (Vesikası) Medine ve ona bağlı yerlerde yaşayan bütün toplulukların haklarını garanti altına alması nedeniyle ilk anayasa örneği kabul edilmektedir (kayseribarosu.org.tr). 632 tarihli Veda Hutbesi de içerdiği evrensel mesajlarda: Bütün insanların fark gözetmeksizin eşit olduğunun belirtildiği, can ve mal güvenliğinin koruma altına alındığı, Kadın haklarından bahsedildiği tarihi bir belge statüsündedir. Doğal hukuktan ortaya çıkan doğal hakların insan haklarıyla eş tutulmuş olduğu Antik Yunan medeniyetleri zamanında da insan hakları önem verilen, üzerinde çalışmalar yapıldığı bir alan olmuştur. Aristo Mülkiyet hakkı ve demokratik katılım gibi önemli insan haklarının üzerine çalışmalar yapmıştır (Mieroop, 2014 akt. Daban, 2019: 166). Ayrıca Antik Yunanlılar zamanında Sofistler olarak adlandırılan gezgin öğretmenler gittikleri yerlerde insanların ufkunu açmış insanların huzurlu, mutlu ve daha rahat bir hayat sürmeleri için bazı faaliyetlerde bulunmuşlardır. Ortaçağa geldiğimizde aklın ve düşüncenin esir olduğu her alanda kilisenin etkin olduğu bin yıllık bir süreçtir.

İlkçağ ile Ortaçağ arasındaki en büyük temel fark İlkçağ insanının hayatına etki eden yegâne güç devlet iken Ortaçağ zamanında kilise bu duruma ortak olmuştur. Kilise ile kral arasında güç mücadelesi yaşanmıştır. Hak ve hürriyetleri kralın yanı sıra kilise tarafından da kısıtlanan halk bu güç mücadelesinden en büyük zararı görmüştür. Bu çağın en büyük insan hakları atılımı günümüzde dahi önemine sıklıkça atıf yapılan 1215'teki Magna Carta Libertatum maddelerine baktığımızda insan haklarının temelini teşkil eden önemli adımlar atılmıştır.

İnsan hakları bugünkü konumuna gelmeden önce birçok sınavdan geçtiği konu ile ilgili yaptığımız araştırmalarda belirtildiğini söylemiştik. İnsanlar temel hak ve özgürlükleri alanında ciddi ihlallere maruz kalmaları neticesinde insan haklarına yönelik ilerlemeler kaydedilmiştir. Ortaçağ bu ihlallerin yoğun bir şekilde yaşandığı dönemin adıdır. Ortaçağ insanı için krallık artı kilisenin mutlak güç sahibi olmaya çalıştığı bu nedenle aralarında sürekli bir iktidar mücadelesinin yaşandığı ve halkın bu durumdan zarar gördüğü bir zamana evrilmiştir İngiltere'de bu sıkıntılar karşısında halk temel hak ve özgürlüklerini koruma altına almak adına eyleme geçmiş ve iktidar erkinin gücünü sınırlandıran tarihi belgelere tanıklık etmiştir.

Ortaçağ ve yakınçağda İngiltere'de kralın otoritesine karşı çıkılması neticesinde temel hak ve özgürlükler elde edilmiştir. Vatandaşlar Yönetimin keyfi istek ve arzuları karşısında oluşan

zulmü kabul etmeyip devlet otoritesinde sınırlandırılmaya gidilmiştir, daha sonra elde ettikleri bu hakları anayasal bir zemine kavuşturup meşrulaştırmış ve Bireyin Temel Hak ve Özgürlükleri konusunda devleti sınırladığı, bu hakların korunması konusunda devletten talepte bulunduğu Toplumsal Sözleşme doktrini gelişme göstermiştir. Bu gelişmeleri sağlayan *Magna Carta* (1215), *Petition of Rights* (1628), *Habeas Corpus Act* (1679), *Bill of Rights* (1689) (Gemalmaz, 1997: 17-40) adlı belgelerdir.

2.2. İnsan Haklarının İngiltere'deki Gelişimi

İngiliz tarihi insan haklarının gelişimi noktasında önemli olaylara ve belgelere tanık olmuştur. Meydana gelen bu insan hakları gelişmeleri tarihten bugüne önemini korumaktadır. *Magna Carta*, *Petition of Rights*, *Habeas Corpus Act*, *Bill of Rights*, *Act of Settlement* adlı belgeler üzerinden İnsan Haklarının İngiltere'deki gelişimi aktarılacaktır.

2.2.1. Magna Carta Libertatum (Büyük Şart)

1215 yılında 63 maddeden oluşan Büyük Şart olarak da nitelendirilen anlaşmadır. İngiliz Kralı Yurtsuz Jean ve soylular arasındaki bir belgedir, kişi haksız yere özgürlüğünden yoksun bırakılmayacak, müsadere kaldırılacak, kimsenin haksız yere mülkiyeti elinden alınmayacaktır. Anlaşmada ayrıca aşırı ceza verilmesine, cezaların kişilerin yaşamına engel olacak ölçüde aşırı olmasına izin verilmeyecek, Kral'ın keyfi olarak vergi alması sınırlanacaktır ve yargıcın ilgilenmesi gereken anlaşmazlıklarla ilgili olarak başka kimsenin karışmamasını ön gören bir belgedir.

2.2.2. İngiliz Haklar Bildirgesi (Dilekçesi) (Petition of Rights)

Avam kamarasının taleplerini içeren belge 1628 yılında Kral'a sunulmuştur. İçerik olarak *Magna Carta*'da belirtilen kurallara uymayan Kral'dan yeni taleplerde bulunulmuştur. Buna göre: Parlatonun onayı alınmaksızın kişilerden zorla ödeme alınmasının, bunu kabul etmeyen yurttaşların hürriyetlerinden mahrum edilmesinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir (Sencer, 1990: 9). Buna göre: *Magna Carta*'ya aykırı bir biçimde birey özgürlüğünden mahrum edilmeyecek, yani savunması alınmadan tutuklanmayacak, kötü muameleye maruz bırakılmayacak, hapis cezası verilmeyecektir. Bireyin hürriyeti konusunda davaya bakan yargıcın kararına göre hareket edilecektir (Okandan, 1976: 153). Kralın özgür İngiliz yurttaşlarının can ve mal güvenliğine tehdit oluşturacak keyfi uygulamalarına karşı yurttaşların korunması amaçlanmıştır.

2.2.3. Habeas Corpus Act

Modern Hukuk Sisteminde yerini alan Habeas Corpus göre tutuklanan bireye 24 saat içerisinde hangi suç ile isnat edildiği yazılı bir biçimde iletilir, belli suçlar müstesna tutularak para karşılığında geçici olarak salıverilmesine veya en geç 20 gün içerisinde hakkındaki bütün deliller bir araya getirilerek kişinin hürriyeti hakkında karar verecek bir mahkeme önüne çıkarılması gerektiğine ilişkin kurallar getirmiştir. Magna Carta, Petition of Rights gibi belgelerle aynı amaca sahip olan Habeas Corpus da İngiliz yurttaşlarının özgürlüklerinin keyfi olarak ellerinden alınıp uzun süre tutuklu kalmalarına engel olmuştur (Sencer, 1990: 12).

Anglo Sakson ve Amerikan kültürünün bir ürünü olan Habeas Corpus anlam itibarıyla kişinin vücut bütünlüğünün sağlanması, kendini müdafaa etme hakkına sahip olması ifadeleriyle tanımlanabilir. Habeas Corpus sadece İngiltere ve ABD içinde değil Kıta Avrupası ve dünyanın birçok yerinde kurumsal olarak tam bir karşılığı olmasa bile getirmiş olduğu kişinin özüne yönelik hakları nedeniyle benimsenmiş ve insan hakları hukukunun temelini teşkil etmektedir. Habeas Corpus'a kişilerin hukuka aykırı bir şekilde hürriyetlerinin kısıtlanması karşılığında kişinin hürriyetini talep edebilmesi için Anglo Sakson hukuku tarafından geliştirilmiş bir sistemdir. Buna göre kişi kendisi üzerinde vatana ihanet vb. dışındaki suçlar dışında adil, etkili ve hızlı bir şekilde yargılanma talebinde bulunabilir, kişi hürriyetinin hukuka aykırı bir şekilde kısıtlandığını düşünüyorsa doğrudan Habeas Corpus'dan faydalanıp derhal hürriyetini isteyebilir, kişinin yapmış olduğu başvuru neticesinde talebinde haklı bulunursa derhal serbest bırakılır, hürriyetin kısıtlanmasında herhangi bir hukuka aykırılık bulunmadığı takdirde şahsın muhakeme süreci başlar ve şahıs hızlı, etkin bir şekilde yargılanır. Habeas Corpus yürütmenin keyfi eylemlerine karşı çıkarılmış ve insan hakları hukukunun temelini teşkil etmektedir. Habeas Corpus kişi kendisinin hukuka aykırı bir şekilde hürriyetinin kısıtlandığını görüşünde olup talep de bulunduğu gibi, hürriyeti illegal bir şekilde kısıtlananların baskısı altında olup Habeas Corpus işletemeyecek durumda olan kişi içinde anne, baba, yakını başvuru yapabilir (Feyzioğlu, 1995: 675).

Habeas Corpus'un devamında Haklar Bildirisi (1689) ile Ardıllık Yasası (1701) kişileri bütün kurumlar karşısında savunan koruyup kollayan önemli metinler olarak yer almıştır. İngiliz Hak belgeleri her ne kadar İngiltere dışında pek varlık gösteremeseler de içeriklerinde yer verdikleri düşüncelerden dolayı insan hakları konusunda önemli bir yol gösterici görevini yerine getirmişlerdir (Gülmez, 2000: 25).

2.2.4. Haklar Bildirgesi (Bill of Rights)

Kral ile Parlâmento arasındaki anlaşmadır, Özel yetkili yargı organlarını kurma hakkı ortadan kaldırılmış, yasamanın üstünlüğüne vurgu yapılmış, ilk Magna Carta'da belirtilen kişilere ağır ceza verilmesinin engellenmesi burada da amaçlanmıştır. Kral'a yurttaşlar tarafından dilekçe verilmesi hakkı tanınmış ve hiç kimsenin bu hakkı kullandığı için özgürlüğünün kısıtlanmayacağına vurgu yapılarak hüküm altına alınmıştır (Okandan, 1968: 255). Magna Carta'da belirtilen bireylere aşırı ceza verilmesini yasaklayan görüş Bill of Rights'ta da kendini göstermiştir. Ceza, söz konusu işlenen suçun niteliği ile doğru yönlü yani orantılı olması gerektiği belirtilmiştir (Göze, 1995: 429, İlhan, 1993: 285). Yine bu belgede, tutuklunun salıverilmesi için aşırı kefalet istenemeyeceği belirtilmiştir (Gemalmaz, 1997: 41).

2.2.5. Act of Settlement

Yurttaşların özgürlüklerinin sınırları genişletilirken, kralın iktidarı yasal bir çerçeveye alınmıştır. Kral'ın bireylerin hak ve hürriyetlerine saygı duyması sağlanmıştır (Tanilli, 1996:162). İngiltere'deki sırasıyla Magna Carta Libertatum (1215), Petition of Rights (1628), Habeas Corpus Act (1679), Bill of Rights (1689), Act of Settlement (1701) gibi belgelerle birlikte bireylerin özgürlük alanları zamanla genişletilmiştir, Fakat önemle belirtmek gerek ki bütün bu belgeler, birlikte hareket eden İngiliz Aristokrasisi ve Burjuvazinin kralın mutlak iktidarının sınırlarını çizmek, yetkilerini sınırlamak ve kendi hürriyet sahalarını genişletmek için vermiş oldukları mücadeleyi yansıtır. Bu nedenle gerçek anlamda Haklar Bildirisi olarak kabul edilen Amerikan veya Fransız Bildirgeleri ile aynı anlama sahip değillerdir (Kapani, 1993: 42).

Belirtmek gerekir ki; bahsettiğimiz bu gelişmeler sonucunda getirilen yenilikler bireylerin temel hak ve hürriyetlerini güvence altına alınmasına yönelik önemli gelişmeler olsa da bu gelişmeler toplumun tamamını kapsamaktan uzaktır. Örneğin; vatandaşların bireysel hak ve özgürlükleri genişletilirken kralın iktidarının sınırlandığını çalışmamız içinde belirttik. Yalnız, bu haklar toplumun tamamının değil belli bir refah düzeyinin üstünde olan kişileri kapsayıp, kadınları ve köleleri dışarıda bırakan bir sistemin olması temel hak ve özgürlüklerden toplumun sadece belli bir kısmının faydalanması anlamına gelir ki bu da insan haklarıyla örtüşen bir durum değildir.

2.3. İnsan Haklarının ABD'deki Gelişimi

Amerika'daki kolonilerin daha önce herhangi bir yazılı veya geleneksel hukuk normlarına sahip olmamaları nedeniyle bir sözleşme veya anayasa benzeri metinler yapma

gereksinimi duymuşlardır. Bu metinler kimi zaman koloniler arasında uymayı taahhüt ettikleri üzerinden oluşuyor kimi zaman da İngiltere tacının kolonilere verdiği imtiyazları simgeliyordu, zamanla bu yazılı metinler sözleşmeden öte vazgeçilemez haklar zinciri olarak görülmüş hatta yazılmasında etkisi olmayan İngiliz kraliyetine karşı bile bu metinlerdeki kuralların öne sürülebileceği belirtilmiştir. İngiltere'den bağımsızlığını ilan eden her koloni yeni bir bildirge veya anayasa yapmış 12 Haziran 1776 tarihinde yedi koloninin katılımıyla hazırlanan Virginia Haklar Bildirgesi “klasik temel metinler” içinde sayılmaktadır. Bir başka önemli durum ise, yasaların anayasaya aykırı olmasını engelleyen anayasacılık akımıdır. Böylelikle yasaların anayasaya uygunluğunu denetlemek için mekanizmalar kurulmuş, kimi devletler denetçiler kurulu kimileri istinaf mahkemeleri kurmuş, New York'ta gözetim meclisi oluşturulmuştur. Bu kurul eyalet valisi ile yüksek yargıçlardan oluşturmaktaydı. 1789 yılında, İnsan haklarına yeterince yer verilmediği için eleştirilen anayasaya bireysel hakların da eklenmesine karar verilmiş 1791 yılında 10 ‘Amendments’ -bireysel haklar - kabul edilmiştir günümüzde bu haklar 23’e kadar ulaşmıştır. Federal Anayasanın tanıdığı hakların korunması yüksek mahkemeye verilmiş böylece o zamana kadar rastlanılmamış olan anayasal koruma sistemi ve temel haklar listesi ABD’de gerçekleşmiştir (Philippe Braud akt. Akıllıoğlu, 1989: 169).

2.3.1. Virginia Temel Haklar Bildirisi

EK 1’de maddeleri belirtilen Virginia Temel Haklar Bildirisine yönelik değerlendirmemiz: Bildirgenin 1’inci maddesinde doğuştan sahip olunan ve devredilemez haklar ortaya konmuş, hemen devamında 2. Maddesinde ise hâkimlerin kararları kendileri veya yargı adına değil halk adına verdikleri vurgulanmış, ayrıca halka karşı sorumlu oldukları açıkça ifade edilmiştir. Bildirgenin 3’üncü maddesinde çoğunluğun yararının üstün olduğunu, yönetimlerin varlık amaçlarının kamuoyunun ortak faydasına olan hususları korumak olduğunu genelin yararına uygun hareket etmeyen yönetimleri reform yapmaya zorlamak, yapısını değiştirmek veya yönetimi ilga etmenin vazgeçilmez, devredilmez ve iptal edilemez bir hak olduğu vurgulanmıştır. Bir diğer husus ise 4. Madde içerisinde belirtilmiş olup gerek kamu hizmetlerinde gerekse kamu hizmetleri dışında belli görevlere sahip kişilerin toplumdan özel, ayrı kazanç ya da imtiyaz elde etme hakkına sahip olmadıkları açıkça ifade edilmiştir. Bildirge içerisinde yargı bağımsızlığına da vurgu yapılmış olup, 5. Maddede yasama ve yürütme organlarının birbirleri ve yargı üzerinde baskı kurmalarının engellenmesi gerektiği ifade edilmiş ve güçler ayrılığına vurgu yapılırken ayrıca yasama ve yürütme organlarında görev yapan kişilerin sık aralıklarla, belirli ve düzenli seçimlerle değişimleri hedeflenmiştir.

Yasama ile ilgili olarak yasama faaliyeti içine dahil olmak isteyen kişilerin seçimlerinin serbest olması gerektiği, kimlerin oy hakkına sahip olduğu ve seçilen kişilerin rızası olmaksızın kimseden vergi alınamayacağı veya mülkiyetinden yoksun bırakılamayacağı madde 6 içerisinde vurgulanmıştır. Bununla birlikte devamında gelen 7. Madde içerisinde yine halkın seçtiği temsilcilerin onayı alınmaksızın yasaları ve bu yasaların yürütülmesini durdurmanın, halkın iradesini yok saymak olduğunu ve böyle bir yola başvurulmaması gerektiği belirtilmiştir. Bildirgede madde 5 içerisinde vurgu yapılan yargı bağımsızlığına ilave olarak adli mercilerdeki kişi yargılamalarının nasıl olacağına dair ifadeler yer verilmiş: Kişinin üzerine atılan suçun ispatlanma koşullarının ne olduğu ve kişinin özgürlüğünün elinden alınmasının hangi koşullar altında olabileceği madde 8 kapsamında belirtilmiş, konuyla ilgili olarak devamındaki madde 9 içerisinde ise kimseye suçunun gerektirdiğinden fazla ceza verilmemesi gerektiği savunulmuştur. Üst arama veya yakalanma gibi konularla ilgili olarak bir görevli veya elçi için eldeki mevcut bulguların delil düzeyinde olmadan kişilerin kuşkulu yerlerinin aranması veya yakalanması gibi yetkilerin yanlış ve baskıcı olduğu madde 10 içerisinde belirtilmiştir. Bildirgenin 11. Maddesinde Mülkiyet ile ilgili davalarda jüri ile yargılama yönteminin tercih edilir olması gerektiği savunulmuştur. Bildirgede birçok konu ile ilgili hak ve özgürlük ele alınmıştır. Örneğin 12. Madde içerisinde Basın Özgürlüğünün önemi belirtilmiş ve yalnızca demokratik ve baskıcı yönetimlerin basın özgürlüğünü sınırlandıracağına atıf yapılmıştır. Milis gücün çok önemli olduğu ancak sivil otorite altında bulunması gerektiği ise madde 13 içerisinde belirtilmiş bir başka konudur. Yani ordunun sivil yönetim altında bulunması gerekmektedir. Bildirgenin 14. Maddesi ise halkın iradesine verilen önemi belirten bir başka maddedir. Halkın seçtiği ve meşruiyetini halktan alan yönetim dışında ayrı, bağımsız bir yönetimin oluşturulmaması gerektiği belirtilmiştir. Elde edilen kazanımlardan olan özgür bir yönetimin ve özgürlüğün nimetlerinin bu temel ilkeleri unutmayıp, tekrar edilerek korunması ile mümkün olduğu madde 15 içerisinde belirtilmiş ve temel ilkelerin önemi vurgulanmıştır. Bildirgenin son maddesinde ise Hristiyan öğretilerinde bulunana bir mesaj verilerek, şiddet ve baskı yerine hoşgörü ve anlayış temelleri üzerine ilişki kurmanın herkesin karşılıklı görevi olduğu 16. Madde içerisinde belirtilmiştir.

2.3.2. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi (4 Temmuz 1776)

EK 2'de tamamı yer alan 1776 yılında ortaya atılan Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ile ilgili olarak: Amerikan bağımsızlık bildirgesine baktığımızda Amerikalıların 12 Haziran 1776 yılında ortaya koydukları Virginia Haklar Bildirgesine olan bağlılıklarını Britanya Kralı'na karşı da öne sürmektedirler. Virginia Haklar Bildirgesinin maddelerine baktığımızda

yönetimlerin ulusun ortak çıkarını korumak için kurulduğunu, bu çıkarları korumayan yönetimlerin reform yapmaları, yapılarını değiştirmeleri veya yönetimin ilga edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca halk tarafından seçilen temsilcilerin rızası olmadan kimseden vergi alınmadığı gibi mülkünden de koparılamayacağı, adil yargılanma istekleri, yasama ve ekonomik faaliyetlerinin işlevsel bir şekilde devam etmesi için gerekli önlemlerin alınması gerektiği belirtilmiştir. Buna karşılık Britanya Kralı'nın tüm bu istekleri reddettiğini Amerikan halkını ve iradesini görmezden gelerek keyfi uygulamalara ve yargılamalara başvurduğunu ekonomi faaliyetlerine balta vurduğunu belirtilmiştir. Amerikan halkının ortak bir kan bağına sahip oldukları İngiltere ve İngiliz vatandaşlarına kendi iradelerine saygı duyulması gerektiğini temsilciler yoluyla aktarıldığı ancak sonuç alınmadığı ve artık "savaş zamanı düşman, barışta dost" denilerek koloniler Britanya'ya karşı olan bütün sorumluluklarından kurtulup kendi bağımsızlıklarını ilan ettikleri bildirmede belirtilmiştir.

2.3.3. 1791- Amerikan Haklar Bildirgesi

EK 3'de 15 Aralık 1791'de yapılan ilk on değişiklik maddeler şeklinde belirtilmiş olan haklar bildirgesi ile ilgili olarak ilk maddesinde din ve ifade özgürlüğünü savunulmuş, toplantı yapma ve şikâyet konularında bireylerin sahip olduğu dilekçe hakkının engellenemez olduğu belirtilmiştir. Devamında 2. maddede tam donanımlı bir orduya ihtiyaç bulunduğunu ancak kişilerin bireysel silahlanma ve taşıma haklarının elinden alınamayacağına vurgu yapılmıştır. Askerlerin barış ve savaş zamanlarındaki meskenlerine yerleşim ile ilgili çerçeve madde 3 içerisinde çizilmiştir. Madde 4 içerisinde bireylerin keyfi olarak yani geçerli sebep bulunmaksızın ev, iş ve paralarına el koymanın yasak olduğu belirtilmiş olup makul bir şüphe varsa bu işlemlerin yapılabileceğine işaret edilmiştir. Adli yargılanma ile ilgili bilginin verildiği madde 5 içerisinde ise belli hal ve durumlar hariç büyük jürinin iddianamesi veya raporu alınmaksızın belli suçlar için kişinin mahkemeye gelmesinin zorunlu olmadığı, ceza hükümleri ile ilgili önemli hususlar ifade edilmiş, kişinin cezai süreçte sahip olduğu haklar belirtilmiştir. Ayrıca devamında madde 6 içinde sanığın sahip olduğu haklar ayrıntılı bir biçimde ifade edilerek madde 5'in devamı olmuştur. Adli yargılamalar ile ilgili olarak bir başka konu madde 7 içinde kendine yer bulmuş ve söz konusu maddede jürinin hangi davalara bakabileceği belirtilmiş ve jüri kararlarının niteliğine vurgu yapılmıştır. Virginia Haklar Bildirgesinde de bahsedilen kimse suçundan daha ağır bir ceza ile cezalandırılmaz hükmü burada madde 8'de açıkça ifade edilmiştir. Anayasada belirtilen hakların diğer hakları ortadan kaldıracak şekilde yanlış yorumlanmasının önüne geçilmesi madde 9 içerisinde

belirtilmiştir. Son olarak madde 10'da ise ABD içindeki federe devletlerdeki yönetim erkleri ile ilgili bir düzenleme ifade edilmiştir.

2.4. İnsan Haklarının Fransa'daki Gelişimi

Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi maddeleri daha önce incelediğimiz Amerikan Bildirgelerinden farklı olarak vermiş olduğu mesajlar belli bir topluma veya belli bir zaman dilimine ait olmayıp evrensel mesajlar içermekte olup mesajları her zaman için geçerli oluşudur. Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinde hem insanın, insan olması nedeniyle sahip olduğu vazgeçilemez, devredilemez haklara sahip olduğu aynı zamanda yurttaşlık vurgusu yapılarak, bir ulus devlette yurttaşın sahip olduğu siyasi haklar belirtilmiştir. Yani insanların doğuştan sahip oldukları haklar ile bir ulus devlet çatısı altında yurttaşların sahip oldukları siyasi, güvenlik, mülkiyet hakları belirtilmiştir (Civelek, 1989: 2). Hukuk devleti vurgusu yapılan bildiride bireyin devlet tarafından dokunulmayıp, devletin korumakla yükümlü olduğu negatif statü haklarına vurgu yapılmış, isteme hakları olarak da bildiğimiz çalışma, sağlık, konut gibi pozitif statü hakları bildiride yer almamıştır.

2.4.1. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi (1789)

EK 4'de belirtilen 1789 yılında ortaya atılan Fransız Bildirgesi ile ilgili olarak: I. ve II. Maddelere bakıldığında özgürlük ve eşitlik vurgusu yapılmış ayrıca siyasi birliğin amacının insanın varoluşundan kaynaklı haklarını korumak olduğu ve bu hakların neler olduğundan bahsedilmiştir. Madde III kısmında Ulus Egemenliğine vurgu yapıldığını anlaşılmaktadır. Madde IV ve V incelendiğinde özgürlüğün kapsam ve sınırına vurgu yapılmış, başka bir bireye zarar vermeyen özgürlüğün kullanılabilmesine, doğal haklarının kullanımı konusunda herkesin eşit olduğu, yurttaşların özgürlüğünü sınırlayan etmenlerin yasa ile belirlenip ortaya koyulduğuna vurgu yapılmıştır. Yasanın temel amacının cemiyet için zararlı eylemleri yasaklamak olduğu, yasa tarafından yasak olarak nitelendirilmeyen hiçbir eylemin engellenemeyeceği ayrıca kimse yasa tarafından gerek duyulmayan bir hususu yapmaya zorlanamayacağı belirtilmiştir. Madde III ile belirtilen ulusun egemenliği vurgusu, madde VI incelendiğinde ulus egemenliğinin nasıl uygulamaya konulacağı belirtilmiştir. Genel irade vurgusu yapılmış, siyasi katılımın bireysel olarak veya bireylerin seçtiği temsilciler aracılığıyla yasa oluşturulmasına katkı sağlayabileceği belirtilmiş ayrıca herkesin yasalar önünde eşit olduğu, kamu görevine girişte eşitlik olduğu ve liyakate göre alım yapılacağı vurgulanmıştır. Madde VII ve VIII incelendiğinde Madde VI içerisinde de görebileceğimiz yasanın üstünlüğüne dayalı eşitlikçi bir anlayış görülmektedir. Kimsenin keyfi olarak hürriyeti elinden alınamayacağı, keyfi olarak bu tür bir emir veren ve bu emri yerine getirenlerin

cezalandırılacağı, yurttaşların ancak yasa tarafından belirtildiği biçimde hürriyetinin sınırlanabilir olduğunu, ayrıca kanunun açık ve ciddi bir biçimde gerekli cezayı koyabilir olduğu belirtilmiştir. Bir kimse ancak suçu işlemeden önce kabul edilmiş usule göre yargılanıp cezalandırılabilir. Yani suç işlendiği zaman mevcut olan yasa üzerinden işlem yapılabilir daha sonra değişen yasaya göre işlem yapılmayacağı vurgulanmıştır. Madde IX içeriğinde günümüzde de sıkça vurgu yapılan masumiyet karinesinin tanımı yapılmıştır. Bir kişinin yakalanmasında zorunlu olmayan her şiddetli davranışın yasa tarafından ağır bir şekilde cezalandırılması gerektiği belirtilmiştir. Devamındaki Madde X ve XI incelendiğinde Din ve inanç özgürlüğüne vurgu yapılmıştır. Kimsenin inancını açıklama konusunda zorlanamayacağı, her yurttaşın yasalarca belirtilen sınırlar çerçevesinde herkes düşünce ve inançlarını serbestçe konuşabilir, yazabilir ve yayınlatabilir olduğu belirtilmiştir. Madde XII, XIII, XIV, XV incelendiğinde kamu gücünün varlık sebebi açıklanmıştır, ayrıca madde VI içerisinde belirtilen kamu görevine girişte eşitlik vurgusu gibi madde XIII içeriğinde de herkesin olanakları oranında vergi eşitliğine vurgu yapılmıştır, vergi dağılımında herkes imkânlar ölçüsünde vergi vermeye mecburdur, yurttaşların bizzat veya temsilcileri aracılığıyla vergi sürecine dahil olma hakkına sahip olduğu ve Kamu görevlisi olan kişilerden yurttaşların hesap sorma hakkı bulunduğu bu maddelerde belirtilmiştir. Madde XVI içinde Yasama, Yürütme ve Yargı organlarının birbirinden ayrı olduğu kuvvetler ayrılığına ve önemine vurgu yapılmıştır. Madde XVII Madde II içerisinde de belirtilen mülkiyet hakkının kutsal bir hak olduğu belirtilen sınırlar dışında dokunulamaz olduğu belirtilmiştir.

2.5. George Jellinek'in İnsan Hakları Sınıflandırması

George Jellinek tarafından İnsan Hakları Negatif Statü Hakları, Pozitif Statü Hakları ve Aktif Statü Hakları olmak üzere üç kısma ayrılmıştır.

2.5.1. Negatif Statü Hakları

Kişinin devlete ve topluma karşı korunması gereken haklar olup devlet tarafından aşılamayacak, dokunulamayacak ve korunması gereken yaşama hakkı, kişinin can ve mal güvenliği, düşünce ve ifade özgürlüğü, özel hayatın mahremiyeti, konut dokunulmazlığı, din ve vicdan hürriyeti gibi alanları kapsar burada bireyin özgürlük alanına devletin veya toplumun müdahale etmemesi, karışmaması kısaca gölge etmemesi beklenir (Kapani, 2013: 6). Bunlar yurttaşlık sıfatına gereksinim duyulmadan insanların hepsine verilen “koruyucu” haklardır. Negatif statü hakları kişiyi devlete ve topluma karşı koruduğu için ‘koruyucu haklar’ da denilir (Gözübüyük, 2013: 171). Ayrıca Anayasada ‘Kişinin hakları ve ödevleri’ kısmında yer aldığı için ‘kişisel haklar’ olarak da söylenir (Gözler, 2000: 210).

2.5.2. Pozitif Statü Hakları

Devlete sosyal alanda bir takım ödevler verip vatandaş tarafından da talep edildiği için pozitif statü hakları 'İsteme hakkı' olarak da adlandırılır (Gözübüyük 2013: 174). Bireyin devletten herhangi bir hizmet, yardım, davranış istemesine imkân tanıyan, vatandaşın hak ve hürriyetlerinin kullanımını kolaylaştırma yolunda devletin atmakla yükümlü olduğu adımları barındıran haklardır. Devlete belli başlı görevler veren kişiye devletten bir davranış, bir hizmet, bir yardım isteme imkânını tanıyan, kişilerin hak ve özgürlüklerini kullanmalarını kolaylaştırma yönünde devlete adım atma yükümlülüğü getiren haklardır. Pozitif Statü Hakları: Çalışma, Sosyal Güvenlik, Konut, Sağlık hakları gibi vatandaşlık ile doğrudan ilintili olan haklardır. Devletin pozitif anlamda müdahale etme zorunluluğu bulunan haklardır. Her insan kendi kişisel gelişimini en verimli şekilde tamamlayabilmesi adına eğitim ve öğretim talebinde bulunması pozitif statü haklarına girmektedir. Devletin görevi gerekli çalışmaları yapıp bu talebi karşılamaktır. Eğitim ve öğrenim hakkı kişinin kendi gelişimini en üst düzeyde sağlayabilmesi adına devletten talep edebilmelidir. Konu ile ilgili olarak bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 42'de kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz denilmiştir (T.C. 1982 anayasası).

2.5.3. Aktif Statü Hakları

Bireylerin vatandaşı olduğu, içinde yaşadığı ülkenin gelecekteki yönetimini belirlemek için katılım göstermesini sağlayan haklardır (Anayurt, 1998: 69). Seçmek, Seçilme, Siyasi ve kamu faaliyetlerinde bulunmak, görev almak ayrıca dilekçe verme, bilgi edinme vb. Hakları barındırır(Gözler, 2000: 211). Bireye ülke yönetimi konusunda söz hakkı sağlanması nedeniyle "katılma hakları" da denilir (Gözübüyük, 2013: 177).

2.6. Karel Vasak'ın İnsan Hakları Sınıflandırması

Karel Vasak ise İnsan haklarını Birinci Kuşak Haklar, İkinci Kuşak Haklar, Üçüncü Kuşak Haklar olarak sınıflandırmıştır. Aşağıda bu hakların içeriği ve nasıl ortaya çıktıkları açıklanacaktır.

2.6.1. Birinci Kuşak Haklar

Karel Vasak tarafından tarihsel süreç ön plana alınarak yapılan bu sınıflandırmalardan ilki olan birinci kuşak haklar Jellinek'in negatif statü hakları ile aktif statü haklarına karşılık gelmektedir. Vasak (1977: 29)'a göre birinci kuşak haklar aristokrasi, kilise, feodalite karşısında güçlenen toplumsal bir yapı olan burjuvazinin vermiş olduğu mücadele neticesinde 'birey' bazlı elde edilen haklardır, Birinci kuşak haklar da negatif statü haklarında olduğu

gibi, devlete aşamayacağı, müdahale edemeyeceği ve korumakla yükümlü olduğu, devletin ve toplumun gölge etmemesi gereken kişilik hakları ile yurttaşların ülke yönetiminde söz sahibi olması oy kullanma seçme seçilme gibi siyasal sistem içinde kendine yer bulmasını sağlayan aktif statü haklarını kapsamaktadır (Vasak, 1977: 29). Amerikan ve Fransız İnsan Hakları Bildirgelerinde kendisine yer bulan bu haklar: Yaşam hakkı, din ve vicdan hürriyeti, suç ve cezaların yasallığı, suçu ispatlanana kadar herkes masumdur olarak bildiğimiz Masumiyet Karinesi, Dernek Kurma Hakkı, Düşünce ve İfade Özgürlüğü, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı, Basın Özgürlüğü, Mülkiyet Hakkı örnek olarak verilebilir (Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Ders Notları, 2009).

2.6.2. İkinci Kuşak Haklar

Klasik liberal öğretisi ile sanayi inkılabı sonrası toplumsal bir sınıf olarak belirginleşen işçi sınıfının vermiş olduğu mücadele sonrası elde edilen sosyal haklardır. Sanayi Devrimi ile birlikte sermayesine güç katan burjuva sınıfının sahip olduğu fabrika atölye gibi üretim alanlarında kötü şartlar altında çalışan işçiler arasındaki mücadelenin sonucu olarak elde edilen ekonomik, sosyal ve kültürel haklardır. Varlıklı sınıflar dışında kalıp, mülkiyet sahibi olmadığı için siyasi haklardan mahrum bırakılan kesimler ikinci kuşak haklarla birlikte bir dizi önemli haklara sahip olmuşlardır.

Jelinek'in pozitif statü haklarıyla benzerlik gösteren ikinci kuşak haklar da devletten olumlu yönde katkı yapması beklenir. Çalışma hakkı, Grev ve Toplu Sözleşme hakkı, Eğitim ve Öğrenim hakkı, Dinlenme hakkı, Konut hakkı, Sosyal Güvenlik hakkı, Sağlık hakkı gibi birçok hak bu kategori kapsamında değerlendirilebilir.

2.6.3. Üçüncü Kuşak Haklar

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren çıkış yapan bu haklarda ikinci dünya savaşına kadar giden süreçteki sömürgeci devletler elde ettikleri zenginlikler ile birlikte sanayi ve teknoloji alanlarında ilerleme gösterirken kaynakların aşırı derecede kullanılmasına bağlı olarak ekolojik dengenin bozulması ve bunun küresel bir etki yaratması gibi konularda sömürgeci devletlere karşı Üçüncü Dünya ülkeleri vermiş oldukları mücadeleyi kazanmışlardır. Teknoloji ve bilimsel gelişmeler konusunda onlardan geride olan Batılı ülkelerde baş gösteren çevre sorunları ve dengesiz gelişmeye Üçüncü Dünya ülkelerinden başlatılan ve batı ülkelerindeki duyarlı vatandaşlar nezdinde anlam bulan bir hareket meydana gelmiştir. Daha sonraları "dayanışma hakları" veya "üçüncü kuşak haklar" diye adlandırılmış olan bu haklar anayasa ve uluslararası metinlerde kendine yer bulmaya başlayacaktır (Akal, Erözden, Akbulut, Zeybekoğlu, 2003: 6). Teknolojik gelişmelere bağlı olarak teknik ve

bilimsel alandaki gelişmelerin neden olduğu tehlikelere karşı bugünün ve gelecekteki kuşakların korunulması amacıyla 1982’de BM’nin kendi içinde hazırlığını yaptığı “Dayanışma Haklarına İlişkin Uluslararası Üçüncü Pakt Ön Tasarısı” içeriğinde yer verilen çevre hakkı, barış hakkı, gelişme hakkı ve insanlığın ortak malvarlığına saygı hakkı gibi 4 özgün hak üzerine düzenleme yapılmıştır (Kapani, 1981: 52).

Sonuç olarak; çalışmamızda belirtildiği gibi İnsan hakları dünya üzerinde farklı yer ve zamanlarda gelişimine devam etmiştir. Elde edilen ve açıklanan haklar İngiltere ve ABD içindeki soylu, aristokrat kesime yönelik olup kadın, çocuk ve köleleri kapsamazken Fransa tarafından yayınlanan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi içerik olarak İngiliz ve Amerikan belgeleri ile aynı mesajları barındırmasına rağmen ortaya attığı mesajların evrensel olması nedeniyle benzerlerinden ayrılmıştır. Çalışma bölümünde bahsettiğimiz bu önemli olay ve belgeler bugün sahip olunan hakların oluşmasında mihenk taşı görevi görmüşlerdir. İnsanın birey olarak topluma ve devlete karşı sahip olduğu haklar ile ilgili sınıflandırma yapan Karel Vasak ve George Jellinek de İnsan Haklarını sınıflandırmış fertlerin sınıflandırılan isimleri farklı olsa da sahip olduğu hakların nasıl ortaya çıktığı ve neler olduğu aktarılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE EMNİYET TEŞKİLATI'NIN GELİŞİMİ

Bu bölümde Türk Emniyet Teşkilatının kurulması, kurulmadan önce iç güvenliğin kimler tarafından sağlandığı? İç güvenliğin sağlanması için neden farklı bir birime ihtiyaç duyulduğu? Sorularına cevapları verilirken, Türk Emniyet Teşkilatının kurulduktan sonraki süreç içerisindeki değişimi aktarılacaktır. Polislerin görmezden gelemeyeceği zorunlu belli etik kurallardan bahsedilecektir. Araştırmanın ana sorunsalı polislerin olası vatandaş ile devleti arasında kaldığı eylem, miting, gösteri vb. Durumlarda devleti önlemesinin arkasındaki temel etken nedir? Araştırma önermesi ise Geçmişte iktidarı elinde bulunduran siyasi elitlerin kendi geleceğinin teminatı için polisi etkin görmesi ve ona müdahale etmesiydi. İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki Türk Emniyet Teşkilatı ile Demokrat Parti (DP) iktidarı dönemlerindeki Türk Emniyet Teşkilatı alt başlıklar halinde verilmiştir. Araştırma önermesinin doğru/yanlış olduğu betimsel olarak incelenecektir.

3.1. Türk Emniyet Teşkilatının Tarihsel Gelişimi

Polis kavramının zaman içerisinde anlam değişikliğine gittiğini ve günümüzde devletin silahlı kolluk gücü olarak tanımlayabileceğimiz bir şekil aldığı önceki bölümlerde belirtilmiştir. Türk Polis Teşkilatı'nın kurulması ile ilgili olarak Osmanlı devletinden günümüze hala Türk Polis Teşkilatı'nın kuruluş yılı olarak kabul edilen 1845'e kadar herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Eski Türklerde Subaşı denilen kişiler tarafından kamu düzen ve güvenliği sağlanırdı bu kişiler orduları komuta ederdi. Toprakların genişlemesiyle kağanlar ortaya çıkmış subaşılar savaş zamanı belli birlikleri yöneten barış zamanlarında ise buldukları bölgenin güvenliğinden sorumlu kişiler olmuşlardır. Toprakların genişlemesiyle Subaşıların rolleri azalmış olsa da öteden beri adet olduğu üzere hem asayiş ve inzibati ve hem de askeri işleri yürüten kumandanlar olmuştur. İnal kağan bilinen en eski Subaşı olarak VIII. Asra ait olan Tonyokuk Kitabesinde isminden yazılı olarak söz edilmektedir (Okçabol, 2016: 26-27). Ayrıca Anadolu Selçuklu Beyliği ordusunun en önemli bölümü tımarlı sipahilerin il merkezlerinde bulunan komutanlarına subaşı denilmiştir Anadolu Selçuklu devleti sonrasında Anadolu'da kurulan beyliklerde de Subaşı askeri komutanlara denilen unvan olmuştur (Tongur, 2016: 28). Kısacası eski Türkler zamanında da Oğuz Han'ın Oğuz Türesi veya Cengiz Han'ın ortaya koyduğu Uluğ Yasası ayrıca Timur'un Tüzükkatı olarak adlandırdığı belli başlı kanunlar ışığında kamu düzeni ve güvenliği sağlanmaya çalışılmış olup, suçların önlenmesi veya işlenmesi halinde aydınlanması için belli birlikler kurulmuştur

(Okçabol, 2016: 16-21). Yalnız XX. Yüzyıla kadar çoğu Türk ve Türk-İslam Devletleri'nde sağlanan iç güvenlik görevi o zamanlarda askeri bir hizmet yapısı içinde yer alması ve bu görevi askerlerin ifa etmesi nedeniyle askeri özellikler göstermiştir (Türk Polisi Tarihini Arıyor, 2016: 6). Osmanlı zamanında da Subaşılar görevlerine devam etmişlerdir. Fakat toprakların genişlemesiyle Subaşılik ordu yönetiminden sorumlu zabıta amirliğinden belediye imarlarıyla ilgilenen memur rolüne düşmüştür. Subaşı, pazar yerinde, çarşıda, mahalle ve çarşılarda, sokaklarda gezer buraların temizliğine dikkat eder ayrıca gerekli gördüğü yerleri düzenlenmesini sağlar (Alyot, 2008: 10-11). Fatih Sultan Mehmet zamanında da dış ve iç güvenlikten sorumlu ordunun başında bulunan subaşılar İstanbul fethinden sonra yeniçerilerin gelişmesiyle askeri adlar Subaşıların yerini almaya başlamış ve başkent dışındaki yerleri yöneten sancak beyleri kendi yönetimleri altındaki yerlerde kamu düzen ve güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. Bu gelişmeler sonucunda küçük şehir ve kasabaların düzenini sağlamaya hatta az önce belirtildiği gibi belediye imarıyla ilgilenen memurlara verilen unvan olmaya başlamıştır (EGM Resmi Sitesi). Bu dönemdeki Emniyet hizmetlerinden sorumlu makamlar Sadrazam, Yeniçeri Ağası, Falakacı, Bostancıbaşılar, Topçubaşı ve Topçular, Kaptanpaşa, Cebecibaşı ve Cebeciler, Kadı ve Böcekcibaşından oluşmuştur (Okçabol, 2016: 36-47). Yeniçeri Ağasının geniş bir etki alanı vardır. Yeniçeri Ağası suç işleyen kimseleri Falakacılar olarak adlandırılan Yeniçeri Ağasının emrinde falaka taşıyan acemi oğlanlara dövdürmüş ve hapse attirmiştir (Alyot, 2008: 54). Osmanlı devletinin gerilemesiyle beraber yönetimde çözümlerin olmasıyla iç güvenliği sağlamakla meşgul olması gereken bu kişiler bizzat iç güvenliği tehlikeye sokan davranışlarda bulunmuşlardır. Yeniçerilerin halka saldırması, yolunu çevirdiği kişilerin üzerindeki maddi değeri olan eşyaları almaları, esnafı haraca bağlaması, hatta haraç vermeyi kabul etmeyen esnaftan kimselerin evini, konağını yakmaları, kolluktan kimse birini öldürdüğü zaman şikâyetçi olarak gelen kişiyi ikna etmek için çeşitli şiddet unsurlarına başvurmaya varacak düzeyde iç güvenliği tehlikeye sokan davranışlarda bulunmuşlardır (Koçu, 2004). II. Mahmut 1826 yılında yeniçerilerin isyan etmesi üzerine kanlı bir mücadelenin sonunda beş yüz senelik Yeniçeri Ocağı kaldırılmış, olayı devlet resmen "Vakai Hayriye"(Hayırlı Vaka) olarak nitelendirmiştir. Koçu, 2004: 4). Asakir-i Mansure-i Muhammediye adında polislik hizmetini de yerine getirecek askeri teşkilat kurmuştur. Yeni kurulan bu teşkilatta Yeniçeri Ağasının yetkileri Serasker tarafından kullanılmaktaydı (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), (Çetin ve Doğan, 2018: 1177). Kurulan yeni ordunun ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yeni vergilere ve bu vergileri toplamada görevli memurlara ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca Asakir-i Mansure-i ordusunun teşkilatlanma yönünden yetersiz olması nedeniyle daha önceleri belediye kolluk gücü olarak çalışan ve idari

kolluk görevleri çok sınırlı olan ihtisap teşkilatlarının görev ve sorumlulukları artırılıp önem kazanmışlardır. İhtisap Ağalığı Nizamnamesi ile İstanbul'daki ihtisap Ağalığı İhtisap Nezaretine dönüştürülmüştür çalışanlar iç güvenliği sağlamakla görevlendirilmişlerdir. Başlıca görevlerini kısaca söylenecek olursa: Yeniçerilerin dirilmesi engellemek, İstanbul'da fazla esnaf nüfusunun bulundurmamak, muzır şahısların ve serserilerin İstanbul'a girmesini engellemek, şehrin sınırlarını kontrol ederek güvenliğini sağlamak ve Asakir-i Mansure ordusunun masraflarını karşılamak için vergilendirme yapmaktı (Tongur, 2016: 129-131). 1834 yılında Asakir-i Redife adında Anadolu ve Rumeli'nin bazı eyaletlerinde askeri teşkilatlar kurulmuş ve başkentte olan sistemin benzeri kurulmaya çalışılmış olsa da gerek başkentte ve kısımlarında gerekse taşrada emir komuta yönünden farklı örgütlenmeler ortaya çıkmıştır. 6 Eylül 1843 kanunuyla beraber Redifler Asakir-i Mansure ordusu egemenliği altına alındı. Yeniçerileri kaldıran II. Mahmut'un amacı iç ve dış güvenlikte kullanacağı bir askeri teşkilat kurmaktı. Ancak İmparatorluğun zayıf durumunda olması nedeniyle merkezin emir ve talimatlarını dinlemeyip kendine buyruk bir biçimde hareket eden eyalet ve sancak vezirleriyle birlikte terli halkın etkisini azaltmak amacıyla sıkı bir merkezi sistem kurulması gerektiğini düşünüyordu. II. Mahmut tarafından uygulanmak istenen bu merkezîyetçi siyaset daha sonraları da devam etmiştir. Yeniçerilerin lağvından sonra başkent ve eyaletlerde asayiş ve zabita işlerinden iyileştirme yapılmasına rağmen sorumlu görevlilerin işlerinin birçok makam ve mercilere tabi olması nedeniyle bu durumun ortadan kaldırılıp örgütlenmenin daha sağlam olması ve uygulamadaki karışıklıklar giderilmesi amacıyla İstanbul'da Zaptiye Nezaretinin kuruluşundan bir yıl önce 30 Mart 1845 (21 Rebiyül-evvel 1261) tarihinde "POLİS" isminde yeni bir teşkilat kuruluşu gerçekleşmiştir (Alyot, 2008: 73-75), (Tongur, 2016: 149). Aynı yıl içinde yayımlanan 17 maddelik Polis Nizamnamesi ile polisin görev ve sorumlulukları belirtilmiş yabancı elçiliklere konuyla ilgili yazı gönderilmiştir (Tongur, 2016:149). Fransız Polis Teşkilatı'nın örnek alınarak kurulan Polis Teşkilatında Paris Emniyet Müdürünün görevinin düzenlendiği Paris Nizamnamesi madde madde karşılaştırılarak uygulamaya konulmuştur (Şahin, 2018: 7). Nizamnamenin uygulanmaya konması, yabancı elçiliklere yazı gönderilmesi söz konusu karışıklığı ortadan kaldırmamıştır. Çünkü başkentte polis adını taşıyan teşkilatı yürütmeye çalışan serasker, ihtisap ağası bulunurken taşrada sipahiler ve ayrıca İstanbul'da olduğu gibi yurdun birçok ilinde kurulu olan Asakir-i Mansure-i Muhammediye Alayları ismindeki askerler de polislik hizmeti vermeye çalışıyordu (Alyot, 2008: 79). 1846 yılında polis teşkilatının Serasker tarafından yönetilmesinin askerin asıl işini aksattığı bu nedenle polis teşkilatının Seraskerden bağımsız bir yapı olarak yürütülmesi gerektiği düşünülmüştür. Zaptiye Müdürlüğü, Zaptiye Müdür

yardımcılığı ve Zaptiye Meclisi kurulmuştur. Daha sonra bu meclis kaldırılıp Divan-ı Zaptiye" ile "Meclis-i Tahkik' kurulmuştur (Salkımlı ve Örsel, 1990: 5). Alyot 30 Mart 1845 yılında yayınlanan Polis Nizamnamesinin maddelerine bakıldığında polis müessesinin kurulduğunu ancak daha sonra kurulan Zaptiye Müşiriyeti (15 Şubat 1846) ile birlikte faaliyette kalmadığını Zaptiye Müşiriyeti'nin kurulmasına dair yayınlanan tebliğ içinde bütün zabıta kuvvetlerinin bu kuruma devredildiği ve daha sonraki dönemlerde 1845'te kurulan polis müessesinin devam ettiğini gösteren bir kayda rastlanılmadığını belirtmektedir (Alyot, 2008: 177). Zaptiye Müşiriyeti ile birlikte gerek İstanbul gerekse diğer iller Zaptiye Mareşalliğince yürütülmüş olup bu makam 1867 yılında gerek teftiş memurlarıyla ikinci defa olarak kurulmaya girişilen polis teşkilatının, gerekse jandarmanın bağlı olduğu tek yer olmuştur (Alyot, 2008: 80). 1879 yılında Zaptiye Mareşalliği kaldırılmış yalnızca polislerin iş ve işleyişlerini kapsayan Zaptiye Nezareti kurulmuştur. Böylelikle Polis ve Jandarma birbirinden kesin olarak ayrılmıştır (Salkımlı ve Örsel, 1990: 5). Günümüzdeki Emniyet Genel Müdürlüğünün karşılığı olan Zaptiye Nezareti ile birlikte polis teşkilatı yeniden teşkilatlanmaya başlamıştır (Tongur, 2016: 165). Başlangıçta İstanbul ve çevresini yönetirken daha sonra ülke çapında diğer nezaretleri de tek merkezden yönetmiştir (Alyot, 2008: 182). 1845 yılında kurulan Polis Teşkilatı 1867- 1879- 1881- 1896- 1907 yıllarındaki düzenlemelerle sürekli gelişmiş ve genişlemiştir. 6 Aralık 1896'da polislerin görev ve yetkilerini açıklayan ilk hukuksal belge yayınlanmıştır. (egm.gov.tr/tarihce). Alyot (2008:187-188)' dan aktarılan ve aşağıda yer verilen bu metinde:

- a. Polis gece ve gündüz cadde ve sokaklarda ve mahalle aralarında fasilasız devriye gezecektir.
- b. Polis oturmakta olan ile bu mahalleye gelip gidenler hakkında bilgi toplayacaktır. Mahalle bekçileri bilgi verecektir. Bu şekilde polisin istihbarat faaliyeti çok güçlendirilmiştir.
- c. Polis, 1304 tarihli serseri eşhas ve mazanne-i sū erbabı hakkındaki nizamname hükümlerine göre bu gibi kimseleri takip edecek ve yakalayacaktır.
- d. Talimatın ikinci maddesinin sonuncu fıkrasına göre polis, gerektiğinde vatandaşın evini usulüne uygun arayabilecektir. Polise bu şekilde geniş arama yetkisi verilmiştir. Gece gündüz ayrımı yapılmadan ve kimseden izin alınmadan polis kendiliğinden arama yapabilecektir.
- e. Polisler mütemadiyen han, ev ve dükkanları gizli ve açık bir şekilde tarassut edeceklerdir. Bu şekilde önleyici zabıtaya ağırlık verilmektedir.
- f. Suçüstü halinde yabancılar polis tarafından yakalanabilir ancak herhangi bir yabancının evi ancak mensup olduğu devlet konsolosu veya sefreti tercümanın huzurunda aranabilir.
- g. Polis, gerek deniz gerek kara yolu ile gelip gidenlerin mürur teskeresiyle pasaportlarının tasdik eder.
- h. Polis çarşı ve pazarlarda işsiz ve güçsüzlerin toplanmasına mani olur.
- i. Polis, kilise ve diğer ibadet yerleriyle Müslümanların namazda buldukları zamanlarda cami ve mescit kapılarına mütemadiyen nezaret eder.
- j. Asayiş bozan herhangi bir hadisenin zuhurunda halk iş ve gücüyle meşgul olacak ve polisin işine hiçbir suretle müdahale etmeyecektir. Aksi hareket edenler hemen polis tarafından yakalanır. Halktan silah teşhir veya istismar eden bulunursa polis veyahut diğer zabıta memurları hemen silahla müdahale ederler.

Polisler görevlerini yerine getirirken veya kendilerine verilen yetkilerini kullanmaları sırasında onlara karşı halk tarafından kendilerine müdahalede bulunulması yasaklanmıştır. Bu yasağı ihlal edenlerin yakalanacağı bildirilmiş olup, silahlı olaylarda kendisine karşı silah ile gelinen polis, jandarma veya nizamiye askerinin de silah kullanabileceği belirtilmiştir (Tongur, 2016: 169). Bu Nizamnamede sonra Polis teşkilatının ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanan 167 maddeden oluşan Polis Nizamnamesi 19 Nisan 1907’de yayınlanmış, bu nizamnamenin en önemli yanı herhangi bir yabancı devletin tesiri altında kalınmadan özgün bir şekilde hazırlanmış olmasıdır. Nizamnameye bakıldığında günümüzdeki Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda bulunan yetkilerin çoğunun bu Nizamnamede geçtiğini görmek mümkündür. Örneğin: Önleyici Zabıta Vazifeleri, Mülkiye ve Siyasi Zabıta Vazifeleri, Adli Zabıta Vazifeleri (Alyot, 2008: 193) bize Emniyet Teşkilatı Kanun maddelerinde belirtilen İdari (Önleyici) Polislik ve Adli Polislik görevlerini hatırlatmaktadır (Resmi Gazete).

İdari (Önleyici) Zabıta Vazifeleri: Ülke içindeki asayiş ve güvenlikten sorumlu olup, halkın istirahatının bozulmasına müsaade etmemek ve suç işlenmesine engel olmaktır. Bu hususları yerine getirmede idare tarafından belirtilen kurallara uygun olarak gereken tedbirleri almak.

Mülkiye (Siyasi) Zabıta Vazifeleri: Her türlü siyasi suçların meydana gelmesini önlemek için konulan özel tedbirleri yerine getirmek. Bu suçlara sebep olabilecek kişi ve olayları sürekli bir biçimde gizli olarak takip etmektir.

Adli Zabıta Vazifeleri: Söz konusu suç teşkil eden eylemin gerçekleşikten sonra yapılması gerekenleri barındıran bu vazifede adli kanunlarda belirtildiği biçimde suçları araştırmak ve failleri yakalayıp ilgili adli makamlara teslim etmektir (2008: 193).

II. Meşrutiyet sonrası dönemde 31 Mart Vakası sonrası 1909 tarihli İstanbul Vilayeti ve Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Teşkilatı Kanunu çıkarıldı ve Zaptiye Nezareti yerine kurulan Dâhiliye Nezaretine bağlı şimdiki Emniyet Genel Müdürlüğü dediğimiz Emniyet Umumiye Müdürlüğü ile İstanbul vilayetine bağlı bir Polis Müdürlüğü kurulmuş başına Jandarma Miralay Galip Bey tayin edilmiştir (Okçabol, 2016: 98). 1913 tarihli Nizamnameye kadar Emniyet Umumiye Müdürlüğü İstanbul ve tüm memleketi 1907 Nizamnamesi hükümleriyle yönetmiştir. 1913 yılındaki Nizamname ile Emniyet Umumiye Müdürlüğünün görevi: Dâhiliye Nezaretine bağlı olarak memleketin asayiş ve düzenine ait olan her türlü emirleri, muameleleri ve o yöndeki görüşleri idare etmek ve polisin teşkilat ve düzenlemeleriyle polis okullarını idare etmek olarak belirtilmiştir. Ankara’da milli hükümet kuruluna kadar geçen sürede Emniyet Umumiye Müdürlüğü Dâhiliye Nezaretine bağlı bir biçimde görevini yürütmüştür (Alyot, 2008: 490). Milli Mücadele döneminin başarıyla

tamamlanması sonrasında İstanbul'da Milli Polis Teşkilatı kurulmuştur. Esasen İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'nin kaldırılmasına kadar ülkede iki polis teşkilatı varlığını sürdürmüştür. İstanbul'u da idaresi altına alan TBMM Osmanlı devletinin kurduğu Emniyeti Umumiye Müdürlüğünü, İstanbul Polis Müdürlüğüne dönüştürmüş ve çift başlı polis sistemine son vermiştir (Polis Akademisi Yayınları, 2016: 27).

Türk Polis Teşkilatı'nın sahip olduğu kültürel yapı ve tecrübesi Osmanlı'dan geçmiştir. 1932 yılına kadar Türk Polis Teşkilatı'nın 1913 Nizamnamesine göre yürütülmesi bunun en belirgin örneğidir. Nitekim 1932 tarihli 2049 sayılı kanun, 1913 Polis Nizamnamesinin modernize edilmiş halidir. Türk Polis Teşkilatı ile ilgili sonraları 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun yanı sıra pek çok konuda tüzük de çıkarılmıştır. 1932 yılından itibaren yeni bir inşa sürecine girilmiş ve Emniyet Teşkilatı Kanununun 18. Maddesine dayanarak Polis Enstitüsü kurulmuş ve Polis Amirleri yetiştiren Polis Akademisi'nin temelleri atılmıştır. Aynı kanunun ilgili 19. Maddesine dayanarak da uygun görülen yerlerde polis okullarının açılması da hükme bağlanmıştır (Polis Akademisi Yayınları, 2016: 28).

3.2. Polis Kavramı

Polis kelimesi Fransızca: La Police, İngilizce: Poliseman, Almanca: Polizist denilir. Latince: Politia, Yunanca Politeia kelimelerinden gelmektedir. Mana olarak bir şehrin idaresi, hükümet şekli, kamu düzen ve emniyetini koruyan organların bütünüdür. Lügaten hükümet demektir. Bu nedenle eskiden Polis kelimesi: Bir şehrin idaresini düzenleyen kurum ve kuruluşların bütününe ifade eder (Okçabol, 2016: 7). Köklü bir tarihe sahip olan Polis kavramının tarihten günümüze kadar anlam daralmasına uğrayarak gelmiştir. Polisin şu an ki tanımıyla geçmişte sahip olduğu tanım arasında derin bir anlam farklılığı vardır. Çalışmada devletin hiyerarşik otoriter, silahlı resmi ve sivil çalışmak üzere ikiye ayrılan kolluk gücünden bahsedilecektir. Polis Hukuk devletlerinde varlığının temeli kanunla belirtilen ve idarenin emirleri doğrultusunda görevini ifa eden, bireyin, toplumun genel asayişini sağlamakla görevli aynı zamanda yardım isteyen veya yardıma muhtaç alil ve acizleri gözetme göreviyle yükümlüdür. Polis için kamu güvenliğinin sağlanması onun asli görevi olmakla birlikte yardıma muhtaçları gözetip yardım etme yükümlülüğü polisin faaliyet alanını genişletmiştir. Bugün Polis illegal eylem gerçekleştikten sonra suçun ve suçlunun kim olduğu bulup yargı önüne çıkararak değil aynı zamanda suçun önlenmesinde de proaktif bir rol almaktadır. Polisin görevi ile alakalı iki kısım vardır bunlardan bir tanesi yasalarda suç teşkil eden eylem gerçekleşmeden önce önünü almak, yani suçun işlenmesini önlemek ki buna önleyici polislik

veya idari polislik denilmekte, diğeri ise yine yasalarca suç olarak belirtilen bir eylemin gerçekleşmesi durumunda adli merciler ile koordineli bir biçimde çalışıp şahısların yargı önünde hesap vermesini sağlamaktır ki buna da adli polislik denilmektedir. Polisin bunların dışında yardım isteyen ve yardıma muhtaç kişileri gözetme onlara yardımda bulunma görevi vardır, Örneğin meydana gelen deprem, sel, salgın hastalık gibi durumlarda insanların vücut bütünlüğünü ve kamu güvenliğinin bozulmaması adına polisler bu zamanlarda çalışma saatleri sıklaşmaktadır. 24 Ocak 2020 tarihinde merkez üssü Elazığ olarak meydana gelen deprem ile birlikte depremden etkilenen şehirlerde vatandaşların içinde buldukları sıkıntılı durumdan bir an önce kurtarılıp kamu düzeninin ve güvenliğinin tekrardan tesis edilmesi adına takviye güç olarak diğer şehirlerden polisler görevlendirilmiştir (Kanal 23, 2020). Bütün kolluk güçlerinde olduğu gibi polisler de gücünü kanunlardan almakta ve faaliyetlerini buna göre ifa etmektedir. Hiçbir polis görevini icra ederken vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini keyfi istek ve tutumlarla kısıtlayamaz. Kişilerin temel hak ve hürriyetleri ancak kanunla kısıtlanabilir ayrıca kolluk görevini yerine getirirken kişilerin etnik köken, siyasi, görüş, mezhep, sosyal durumları göz önünde bulundurulamaz. Hakkaniyet ölçüsü çerçevesinde herkese tarafsız yaklaşılmalı, Polis tutum ve davranışları ile vereceği kararlar birbiriyle tutarlı ve gerçekçi olmalıdır. Konuyla ilgili olarak genelde kolluk güçlerinin özelde ise polislerin göz ardı edemeyeceği belli etik kurallar vardır. Bunlar sırasıyla alt başlıklar halinde aşağıda incelenecektir.

3.2.1. Hizmet Anlayışı

Kolluk birimlerinin görevleri sürecinde uymakla yükümlü oldukları, belli başlı esaslar vardır. Hukukun üstünlüğünü savunma, kamu yararını gözetip ve iş ve işlemlerini ona göre yerine getirme, tarafsız ve katılımcı bir tutumla bütün toplumu kucaklayan bir duruşa sahip olması, şeffaflık, hesap verebilirlik gibi kavramlar günümüz dünyasının vazgeçilmez ve önemi gittikçe artan kavramlardan olup ayrıca hizmetin sonucuna odaklılık ve sürekli gelişim ilkeleri de kolluk için hizmet anlayışında önem arz eder.

3.2.2. Hukukun Üstünlüğü

Hukuk üstünlüğü ile yönetilen yerlerde temel olan, polisin görev ve yetkilerinin kanunla sağlanmasıdır. Böylece polisin yapmış olduğu iş ve işlemlerin kaynağı kanunla oluşturulmuş olur (Conti akt Hafizoğulları, 1995: 568). Hukukun üstünlüğü ilkesinin benimsenmediği bir ülkede uygulamaya konulan bütün adımlar suiistimal edilmeye açıktır. Bu nedenle böyle bir ülkede keyfi istek ve arzuların hakim olduğu bir kaos rejimi (ortamı) meydana gelir. Polis varlığını kanundan almıştır ve yine kanunların kendisine verdiği yetkiler

doğrultusunda görevini ifa etmekle yükümlüdür. Bu nedenle kolluk hukukun üstünlüğü ilkesi doğrultusunda adli mercilerden gelen emirleri kanunlar çerçevesinde yerine getirir. Siyasi ve kültürel gerçeklikler polisliği şekillendirmektedir. Osse (2015: 28) tarafından dile getirildiği gibi, demokratik değerlerin devlet sistemi tarafından benimsenmediği durumlarda, polisin demokratik değerleri koruması pek mümkün değildir. Çünkü polislik gerek psikolojik gerekse fizyolojik yeterliğe sahip olmak üzere birçok konuda yetkinliğinin yanı sıra mevcut rejime inanmış, hukukun üstünlüğü ilkesini gözeten ve devletine sadık olacak kişilerin mesleğidir (İnankul, 2015: 122).

3.2.3. Kamu Yararı Gözetme

Kamu yararı anlam olarak bireyin ve cemiyetin huzur ve refahını gözetip, koruyup kollamak manalarına gelmektedir (Akıllıoğlu, 1991: 11). Sözlüksel anlamında ise bir bütün olarak devlet tarafından gerçekleştirilmesi gereken topluma yararlı, toplum menfaatlerini gözeten hizmetlerdir (Özcan, 1993: 416). Bir başka tanıma göre kamu yararı halk, toplum veya devlet yararına olan yani çoğunluğun çıkarına olan durumların bireysel ve özel çıkarlara üstün olduğu veya olması gerektiğini belirten durumları anlatan ölçüdür (Ana Britanica Genel Kültür Ansiklopedisi akt. Uslugil, 2010: 105). Polislik başlı başına kamu yararı gözetilerek yapılan bir meslektir. Polisler güvenliğini sağladıkları alanda bireylerin ve toplumun huzurunu sağlamada caydırıcı güçtür. Görev alanında güvenliğinin sağlanması, yardım isteyen ve yardıma muhtaç kişiler gözetilirken kamu yararı dikkate alınır.

3.2.4. Tarafsızlık

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) (2016: 54) ülkeler içerisinde giderek artan etnik ve kültürel çeşitliliklere ve bu farklı gruplar arasında artan gerilimlere sahne olan dünyada, toplumlarımızın kumaşının muhafazasında polisin rolü hayati niteliktedir. Bu nedendir ki polisin her kesimden bireylere karşı mutlak biçimde adil ve tarafsız bir şekilde davranması gerekir. Demokrasiden doğan hukuk önünde eşitlik prensibi gereğince, polis tüm yurttaşlara ırk, dil, renk, etnik köken, görüş, cinsiyet vb. ayrımlar araya girmeksizin adil ve tarafsız olarak herkesin eşit bir biçimde güvenliğini sağlamakla sorumludur (AGİT, 2016: 27).

3.2.5. Hesap Verebilirlik ve Medya

Bütün kamu ve özel kurumların görev, yetki ve sorumlulukları bağlamında hesap verme zorunlulukları vardır. Bireyin hak ve hürriyetini kısıtlama, zor ve silah kullanma gibi hayati sonuçlar doğurabilecek yetkilerle donatılan kolluk gücünün ise diğer kamu kurumlardan daha fazla hesap vermeye açık olması gerekmektedir. M.Ö. 60-140 yılları arasında yaşayan Romalı Şair Juvenal 'Quiscustodietipsoscustodies?' (Whoguardstheguards?)

Bekçileri kim bekleyecek? Akt. Şen, 2013: 88) Sorusunu sorarak konunun diğer kurumlar için hesap verilebilirlik, şeffaflık gibi ilkeler söz konusu değilken güvenlik alanında konunun tartışıldığını ve bu bağlamda kolluk mensuplarının hesap vermeye açık olma durumu tarih boyunca önemini korumuştur. Hukuk devletinde yaşamının en önemli unsuru şeffaflık ve hesap verebilirliktir. Polis de kanunların vatandaş nezdinde uygulanmasını sağlamada toplumsal bir role sahiptir. Ancak bu role sahip olması onun hesap verebilirlikten muaf olduğu anlamına gelmez. Aksine toplum içinde devletin üniformalı temsilcisi olması nedeniyle genelde kolluk özelde ise polislerin şeffaf ve hesap verebilirliğe her zaman açık olması gerekmektedir. Demokrasinin getirmiş olduğu dönüşümden Emniyet Teşkilatının etkilenmesi doğaldır. Hesap verebilirlik birden fazla yol üzerinden olmaktadır. Polisin adli konularda amirinin Cumhuriyet Savcısı olduğunu, adli konular ile ilgili konularda savcının bilgilendirilip onun emri doğrultusunda iş ve işlemlerin yürütüldüğünü PVSK'nın ilgili maddelerinde belirtilmiştir. Ayrıca Ceza Muhakemeleri Kanununun içinde de Kolluk Güçlerinin Denetimi ile ilgili maddeler düzenlenmiştir. Belirtilen maddeler ışığında kolluk denetim altında tutularak hesap verebilir olmaktadır. Bunlar EK 5'de maddeler şeklinde ayrıntılı bir biçimde belirtilmiştir.

Polis Mevzuatı kolluk kuvvetlerinin iş ve işlemlerinin yasal sınırlar içerisindeki uygunluğunun daimi olarak kontrol edilmesini ve kendisine belirtilen hukuki çerçeveye dışına çıkmasını engellemek amacıyla denetlenmesini sağlamaktadır. Diğer bir yol ise Emniyet teşkilatının kendi içinde disiplin tüzük ve yönetmelikleri ile hakkında adli soruşturma açılan personel ile ilgili olarak yönetmelik ışığında idari soruşturma da açılması yönüyle hesap verebilir olma durumu bulunmaktadır. Son olarak tüm dünyada yasama, yürütme, yargı organlarına ek olarak kitle iletişim araçları yani Medya aracılığıyla polisler adli mercilere, vatandaşlara hesap vermektedirler. Medya üzerinden konu açılacak olursa Medya: Toplumu aydınlatma, yönlendirme, toplumun taleplerini muhataplarına iletmede kullanılan etkili bir aygıttır. Polislerin aşırı güç kullanımı, keyfi tutumları veya hukuka aykırı davranışlarını kitle iletişim araçlarıyla evlerimize, iş yerlerimize halkın içine kadar gözler önüne sererek gerek adli mercileri harekete geçiriyor gerekse polis yöneticilerini halkın önünde hesap vermeye zorlamaktadır (Şen, 2013: 94-96). Elbette medyanın bu denli etkili olması polislerin davranışlarında daha dikkatli olmaya ve profesyonel bir yaklaşım sergilemeye yöneltmiştir. Medya halkın polisin uyguladığı aşırı güç kullanma durumlarında başvurduğu etkili bir hesap sorma aracıdır. İzlendiğini bilen polisler davranışları hususunda profesyonel olmaya daha çok özen göstermektedir. Los Angeles eyaletinde 2013 yılında polislerin omuzunda küçük kamera takılması sonrasında yapılan araştırma sonuçlarında takılan kamera sonrasında kolluğa karşı

şikâyetleri %88'e kadar düştüğü polislerin aşırı güç kullandığı yönünde yapılan şikâyetlerde ise %60'lık bir azalma tespit edilmiştir (The Guardian, 2013). Medya ve polis ilişkilerinde tarafların birbirleriyle iyi ilişkiler içinde olmasının iki tarafa da fayda sağlayacağını söylemek gerek. Medyanın polisin yapmış olduğu operasyonlar ile halkın ilgisini çekip kar marjı yüksek gelirler elde etmesi sağlanırken, kendisini halka iyi anlatmış ve tanıtmış olan polis için ise iyi bir halkla ilişkiler çalışması olacaktır. Ancak bu ilişkilerin az önce belirttiğimiz gibi iyi yönde gittiğini söylememiz zor hatta bu durum Reiner'in mutsuz, mecbur kalınmış evlilik şeklinde belirttiği medya ve polis ilişkisinde, polislerin birçoğu medya organlarının kendilerine karşı önyargılı bir yaklaşım içinde olduklarını düşündüklerini ifade etmiştir (akt Şen, 2013: 98). Medya mensupları gündemlerine, Polis İntiharları, Polislerin Aşırı Güç Kullanımı, Polisin yapmış olduğu geç müdahaleler, Polisin elinden kaçırdığı şahıslar gibi konulara sık sık yer vermesi neticesinde polisin halkın gözünde itibarı zedelenmektedir. Halk kendisini güvenilmez olarak gördüğü polisten soyutladığı gibi etki tepki olarak polis de kendini halktan soyutlayıp kendi içine kapanıyor ve sonuç olarak verimsiz bir güvenlik hizmeti ifa ediliyor. Unutmamak gerekir ki toplumun polise, polisin de topluma ihtiyacı vardır. Medya mensuplarının kendi ideolojileri doğrultusunda polisler ile yaptığı haberlerde bir medya kurumunun polise faşist devletin koruyucu, kurulu düzenin koruyucu faşistleri olarak görürken öteki medya kurumunun polisin rutin olarak kabul edip yaptığı işleri gündeminde sık sık işleyip "Kahraman Polis" gibi ifadelerine yer vermesi bu medya kuruluşlarını takip eden halkların da birbirinden farklı ve zıt bir polis algısına sahip olmaları anlamına gelir. Bu nedenle medya polis davranışları, operasyonları konusunda objektif bir biçimde halkı bilinçlendirmeli ve yorumu halkın kendisine bırakmalıdır.

Hesap verebilirlik yönünden baktığımızda Avrupa Polis Etiği Kuralları Madde 59, 60, 61, 62' ye baktığımızda özetle: Polisin devlet, yurttaşlar ve yurttaşların temsilcilerine hesap verebilir olması gerektiği, Polisin üzerindeki denetim yetkisinin Yasama, Yürütme ve Yargı organlarınca eşit bir biçimde paylaşılması gerektiği, Kamu otoriteleri tarafından etkili, işlevsel bir kolluk şikâyet mekanizması kurulması gerektiği ve polis ve toplum arasında iletişim kanallarının açık olması gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda Polis ve toplum arasında iletişim kanalları daima açık tutulmalıdır. Polis toplumun kendisine destek olmasını sağlamalı bunun için operasyonlarına şeffaflık kazandırmalı toplum ile olan ilişkilerini güçlendirmelidir. Suçlarla ilgili olarak Polis operasyonları ile alakalı kamuoyuna raporların sunulması, halkın polis ile etkin bir iletişim içinde olabilmesi ve ondan hizmet talebinde bulunabilmesi için gerekli birimlerin oluşturulması, suç ve güvenlik ile alakalı problemlerin net bir biçimde ele alınabilmesi için yeterli ortamların oluşturulması, toplum tarafından benimsenen bir

politikanın uygulamaya konması, polisin demokratik bir şekilde şeffaf olması ve iletişim kanallarının daima açık olması alınabilecek tedbirler arasında yer almaktadır (AGİT, 2016: 45). Demokratik polislikte polis, yapmış olduğu davranışlar neticesinde hukuk başta olmak üzere devlete ve toplumun her kesimine karşı hesap verebilir olması gerekir. Hesap verebilirliğin temel şartları, etkili ve etkin iç ve dış denetim araçlarının varlığı ve devamlılığının yanı sıra şeffaflık ve işbirlikçi bir polis-halk ortaklığının yeşertilmesidir (AGİT, 2016: 62). Bu kapsamda Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından Asayiş, Narkotik, Kaçakçılık, Terör suçlarına karşı yapılan operasyonlar ve trafik ihlalleri ile alakalı veri paylaşımı düzenli aralıklarla yapılması önemli bir faaliyettir (egm.gov.tr/ocak).

3.2.6. Sürekli Gelişim

Kolluk güçleri zaman içerisinde kendilerini geliştirmek zorundadırlar. Çünkü değişen zamanla birlikte muhatap oldukları suçlu kesimler de değişim ve dönüşüm göstermektedirler. Teknoloji çağı ile birlikte bilişim, siber suçlar gibi yeni nesil sorunlar meydana gelmektedir. Bu suçlar karşısında kolluk güçlerinin daha donanımlı olması zorunluluğu doğmuştur. Sadece bilişim alanında değil kaçakçılık ve organize suçlarla, Terörle mücadele ve istihbarat gibi kilit alanlarda da bir dizi değişim meydana gelmiştir. Bu kapsamda kolluk mensuplarının yeterlilik düzeyini ve yeni nesil suçlara karşı farkındalığı arttırmak için hizmet içi eğitim başlığı altında atış eğitimcisi yetiştirme kursu, Polis Müdahale, Yöntem Ve Teknikleri Eğitimcisi Yetiştirme Kursu, Polis Eğitimcilerinin Eğitimi, Narko Rehber Eğitimi, İnsansız Hava Araçlarıyla olabilecek saldırılara karşı farkındalık kazandırılması adına ve diğer konularda kurslar düzenlenmektedir.

3.2.7. Meşruluk

Polis görev yaptığı yerdeki toplumsal gruplarla iyi ilişkiye sahip olması onu meşru kılar. Toplumun dil, din, mezhep, siyasi görüş, etnik köken, sosyal durum, felsefi inanç yani kısaca kültürel kimliğine saygı duyan ve onu koruyan polise karşı toplumsal gruplar da polisi destekler. Gelişen dünya demokrasisi ile birlikte demokratik polislik algısı da her geçen gün gelişmekte ve akıllarda yer etmektedir. “Toplumsal çeşitliliğe rağmen” polislik değil de “toplumsal çeşitlilik ile uyumlu ilişkiler” kuran demokratik polislik toplum nezdinde meşruiyetini sağlamıştır. Ancak Weber’in de belirttiği gibi meşru kuvvet kullanma tekeline sahip olan devlet ile ontolojik bağı bulunan polisler zaman zaman toplumsal düzensizliğe karşı gruplara zor kullanmak durumunda kalmaktadır. Polisin bu zor kullanımını kendi kültürel çeşitliliğinin varlığına karşıt olarak gören veya geçmişte polise yönelik kötü bir algıya sahip olunmasıyla birlikte polise taraflı, önyargılı, adaletsiz, tek kültürcü, devletin

soğuk yüzü gibi ifadeler kullanılmakta ve polise toplumun değil de devletin, siyasi iktidarın polisi gibi ithamlarda bulunmaktadır. Polise karşı bu bakış açısının olması etki-tepkiyi ortaya çıkarıp polisin de topluma bakış açısı olumsuz yönde olmaya başlamaktadır ki burada meşruiyet sorunu yaşanmaktadır. Özellikle farklı kültürel kimlikleri tek bir millet çatısı altında birleştirmek isteyen veya asimile etmeye çalışan ulus devletler meşruiyet sorunu yaşar. Kimlik temelli toplumsal hareketlerin de etkisiyle ulus-devletin bölünmez bütünlüğü kırılğan hale gelir bu tür durumlarda süreç daha kırılğan bir hal alabilir. Polisler kimi zaman zor kullanmanın sınırlarını zorlayarak şiddet uygulayabilmektedir. Bu durum polisin şahsi menfaatlerinden ziyade bağlı oldukları makamı korumak veya yürütmekte oldukları kamu hizmetinin sekteye uğramasını engellemek amacıyla yapılmaktadır. Poggi polisin görevini icra ederken özgürlük ihlallerinde bulunmasının altında çözüme kavuşturamadığı bir ikilem olduğuna vurgu yapar. Birincisi polisin söz konusu kamu düzenini sağlarken yaşanan zorluklar ikinci ise her şeyi kesin bir şekilde kurallara göre uygulama zorunluluğudur der. Polis bağlı bulunduğu kurallara göre içinde bulunduğu baskı durumunda kurtulmak için çözüm ararken bir yandan ikileme düşüp özgürlük ihlallerinde bulunması durumunda karşısındaki grupla karşı karşıya gelebilir. Polisin kültürel çeşitliliğe yönelik olumsuz tutum içinde bulunduğu algısının yerleştiği toplumlarda bu durum devletin de sorun yaşaması demektir. Kültürel çeşitliliğine saygı duyulmayan topluluklar polisi meşru kabul etmez polisin toplumda yaşayan çeşitli kültürel kimliklere sahip bireylere karşı takınmış olduğu tutumlar doğru yönlü olarak toplumun da polise bakış açısını etkileyecek, toplum da olumsuz yönde bir bakış açısına sahip olacaktır. Bu nedenle polislerin kültürel çeşitlilik konusunda yeterli düzeyde kendilerini yetiştirmeleri elzemdir. Bu konuda donanımlı kolluk güçleri toplum tarafından benimsenir ve desteklenir. Böylelikle o toplum gözünde devletin imajı da bu durumdan olumlu yönde etkilenir. Aksi yöndeki her davranış özellikle kimlik üzerinden siyasetlerin yapıldığı yerlerde devletin zarar görmesine neden olur (Aras, 2017: 115-117).

3.3. İttihat ve Terakki Cemiyeti ile Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Emniyet Teşkilatı

Osmanlı devletinin son döneminde devletin rejim sistemi üzerinde meydana gelen değişimlerden Polis Teşkilatı da etkilenmiştir. Polis Teşkilatı'nın yapısını belirleyen en önemli unsur devletin, toplum merkezli veya devlet merkezli yapılardan hangisini benimseyeceği ile doğrudan ilgilidir. İngiltere'de toplum merkezli bir yapı vardır. Yani "Toplum, devleti gölgede bırakmıştır" (Zolberg akt. Ergut, 2001: 60). Polis kelimesi ABD ve İngiltere'de polis kuvveti anlamına gelirken Fransa ve benzer yasal sisteme sahip ülkelerde 'Toplumun mükemmel düzeni' anlamına gelmektedir. Bizim örnek aldığımız kıta

Avrupası'nda devlet merkezli bir yapılanma vardır ki burada güçlü bir merkezi yapının kurulması demek polisin sadece suç ve suçlularla mücadele etmesi değil aynı zamanda idare ve toplumsal alanda geniş bir takdir yetkisi olması demektir. Polisliğin merkezileşmesi, yani tek bir merkezden yönetilmesi polise sadece güvenlik anlamında değil adli, idari, sosyal konularda da önceden görev alanına girmeyen konular da polisin vazifesi olarak önüne gelebilir. İtalya 'da dini cemaatler sorumluluğunda gerçekleşen sosyal yardımlar merkezi hükümet tarafından kapatılmış ve daha önce konu ile ilgili bir sorumluluğu bulunmayan merkezi hükümet toplumsal yardımlaşma ile ilgili bütün sorumlulukları sırtlamıştır (Ergut, 2001:60-66).

İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC) döneminde güçlü bir merkezi devlet yapısının kurulmak istenmesi nedeniyle polis teşkilatı da merkezileştirilmiştir. Merkezin güçlendirilmesiyle birlikte sorumluluk anlamında da bir artış olmuş ve polis, düzenlemelerin halk nezdinde kabul görmesinde daha fazla sorumluluk üstlenmiş, yasalar ve toplum üzerinde geniş bir takdir yetkisine sahip olmuştur. İTC'nin güçlü merkezi yapısı Cumhuriyet tarafından da benimsenmiştir ve Polis Teşkilatı merkezden taşraya doğru genişlemiştir (Dikici, 2014: 94). Cumhuriyetin ilk 10 yılı içerisinde polis artık toplum üzerinde etkili, profesyonel, bürokratik ordudan özerk ancak yine de ona bağlı, rejimin sadık bir kuvveti olmuştur (Ergut, 2015: 351). II. Meşruyetin ilanı ile birlikte istibdat dönemi sone ermiş, halk sokağa çıkmış özgürlük, eşitlik, adalet kavramlarına genişçe yer verdikleri kutlamalara başlamışlardır. İstibdat dönemindeki basına uygulanan sansürün kaldırılmasıyla birçok yazar uzun yıllar uzakta kaldıkları yayın hayatına dönmüş yoğun bir yayın faaliyetlerine başlamışlardır (Yalman, 1997: 71). Ancak bir süre sonra bu kavramlar yanlış anlaşılmiş ve gece dışarı çıkmanın tehlikeli olduğu, bireylerin can güvenliğinin tehlikede olduğunu gösteren birçok asayiş olayı ile kolluk güçleri mücadele etmek zorunda kalmıştır (Lermioğlu akt. Van, 2012: 281). İstibdat dönemi sonrasındaki mizah dergilerinde önceki dönem ile ilgili halkı galeyana getiren neşriyatların olması, istibdat döneminde önemli konularda olan kişilerin alıkonulması, bazı yerlerde linç edilmelerine kadar giden olaylar yaşanmıştır (Yalman, 1997: 72). Bir başka husus genel af çıkarılarak merkez ve taşradaki birçok hükümlünün salıverilmesi, Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Avusturya tarafından Bosna-Hersek'in ilhak edilmesi, Girit'in Yunanistan'a katılma kararı gibi meydana gelen olaylara tepki olarak protestolar düzenlenmiş ülke içerisinde asayiş tehdit eden olaylar kolluk güçlerini zor durumda bırakmıştır (Van, 2012: 282-283). Bu dönemde polislerin nicel olarak az sayıda olması olaylara karşı müdahale anlamında bir takım eksiklikleri beraberinde getirmiş polis asayiş olaylarını bastırmada yetersiz kalmıştır. Konu ile ilgili olarak istibdat

dönemi sonrasında bozulan asayiş olaylarından etkilenen birçok esnaf ve tüccar imzalamış oldukları dilekçede asayiş olaylarının kendilerini olumsuz yönde etkilediğini polis teşkilatı ve kadrolarının ıslah edilmesi gerektiği hatta bu ıslahların yapılması için gerekli olan hususlar belirtilmiş ve gerçekleştirilmesi için maddi destek bile sağlanabileceği belirtilmiştir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), (Van, 2012: 13). İTC yöneticileri polislerin nicel olarak arttırmaya karar vermiştir. Ayrıca Zaptiye nezareti kaldırılıp yerine Dahiliye Nezaretine bağlı Emniyeti Umumiye Müdürlüğü kurulmuştur. Ayrıca İstanbul'a büyük önem vermeleri nedeniyle İstanbul vilayetinde asayişin sağlanması adına valilik emrinde ayrı bir polis müdürlüğü kurmuşlardır.(.....) İTC dönemi ile Cumhuriyet dönemi arasında polis teşkilatı yönünden bir takım farklar vardır. Bunlardan bir tanesi: İTC önceki dönemlere göre polisi mali ve nicel açıdan güçlendirmiş ve polisin sayıları ile bütçesi dört kat arttırılmıştır. 1879 yılında Zaptiye Nezaretinde toplam personel sayısı 684, 3,284,332 kuruş maaş ve ücret tahsis edilmişken, 1906 yılında toplam personel sayısı 3066 olup 14,509,122 kuruş maaş ve ücret tahsisi yapılmıştır (Okçabol, 2016: 74-75). 1918 yılında İstanbul ve vilayetlerdeki mevcut polis kuvveti ise 6868 olmuştur (Tongur, 2016: 251-252). Cumhuriyet döneminde ise nicel takviye yeteri kadar yapılmamış ancak mali açıdan bütçeden fazla harcama yapılmıştır. Yani İTC döneminde polis gerek sayısal açıdan gerekse mali açıdan güçlendirilirken Cumhuriyet döneminde ise polise sayısal açıdan yeterli bir takviye yapılmamışken mali anlamda ise bütçeden daha fazla harcama yapılmıştır (Dikici, 2014: 95). 1929 yılında illerde bulunan polis amir ve memur sayıları 5308'dir (Alyot, 2008: 613). 1918 yılında 6868 kişiden oluşan polisler için tahsis edilen toplam maaşları 24300 lira ve masrafları ise 3200 lira iken, 1929 yılında toplam polis sayısı 5308 iken toplam maaşları 50964 lira ve masrafları ise 5200 lira şeklindedir (Okçabol, 2016: 129). 1946 yılında Emniyet Hizmetlerinde Çalışan Sayısı 9075 olarak kayıtlara geçmiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki bu kişilerin tamamı kolluk personeli olmayıp farklı iş kollarından (Sağlık memuru, Tercüman, Eczaneci, Fotoğrafçı...) kişiler de bulunmaktadır (Tongur, 2016: 341-345). İTC İstanbul Emniyetinde 1913'te kurmaya başladığı adli, idari, siyasi, seyrüsefer şubeleri ve polis müfettişliği gibi yeni oluşturulan birimleri taşra teşkilatlarında da oluşturmak istiyordu. Bu kapsamda vilayetlerdeki polis merkezlerinin hazırda bulunan durumunu ve hedeflenen yeni planlama için gereken koşullar öğrenilmek istenmiştir. Vilayetlerden gelen cevaplarda mevcut durumdaki personel eksikliğine vurgu yapılmış, polislerin görev yapması gereken yerlerde jandarmaya bağlı kuvvetlerin güvenliği sağladığı ve amaçlanan polis merkezlerinin oluşturulabilmesi için polis amiri ve memuru eksikliği yaşandığı belirtilmiştir. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) (Özçelik, 2012: 96-97) 1918 yılı içinde ülkede 6.868 görev yapan polisin olması bu sorunu doğrular

nitelikteydi (Tongur, 2016: 251-252). Birinci Dünya Savaşı'na doğru gidilen zamanda başlanan bu çalışma mütareke döneminde ülkenin içinde bulunduğu şartlar itibariyle ve milli hükümet tarafından Ankara'da 24 Haziran 1920'de yeni bir Emniyeti-i Umumiye Müdüriyetinin kurulması bu çabaların sonuçsuz kalmasına neden olmuştur (Özçelik, 2012: 96). İlerleyen yıllarda personel yönünden daha da yetersiz duruma gelinmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz üzere personel sayısında yeterli takviye yapılmazken masraf anlamında bütçeden fazla harcamalar yapılmıştır. Osmanlı dönemi ile Cumhuriyet dönemi arasındaki belirgin farklılıklardan bir tanesi yasal düzenlemelerdir. Osmanlı döneminde dini referanslı kaynaklar temel alındığı için suç ve suçluya yaklaşımlarda İslami motifler görülürken Cumhuriyet döneminde Seküler bir anlayışın yaklaşımından bahsetmek mümkündür. İTC dönemi ile Cumhuriyet dönemi aynı uygulamalarından olan konu ise polis ile ilgili köklü bir kanun ortaya konulmamıştır (Dikici, 2014: 95). Abdülhamit zamanındaki zaruretleri karşılamak amacıyla ortaya konulan 1907 tarihli Nizamnamenin esaslı maddeleri başka bir rejime geçilmesine rağmen korunarak İTC dönemi 1913 Nizamnamesinde varlığını devam ettirmiştir (Alyot, 2008: 190). Cumhuriyet dönemine baktığımızda diğer kurum ve kuruluşlarda yenilenme çabasına girilmiş önemli değişiklikler yapılmışken, polis teşkilatı merkezden taşraya doğru genişlemiş, yapısının merkezileştiği ve bu nedenle yapılan düzenlemeler ile artan sorumluluğuyla birlikte artan iş yüküne rağmen kendine özgü bir kanuna sahip olamamıştır. İlk olarak 30 Haziran 1932 tarihli 2549 sayılı Polis Teşkilatı Kanunu çıkarılmıştır. Daha sonra 4 Temmuz 1934 günlü Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu yürürlüğe konulmuştur. 4 Haziran 1937 günlü olarak da çeşitli tüzüklerle birtakım mevzuatla birlikte emniyet teşkilatını oldukça olgun bir hale getiren 3021 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu yürürlüğe girmiştir (Tongur, 2016: 313-320). 1932 yılına kadar giden süreçte hükümetler diğer aciliyeti bulunan konulara çözüm bulmak ile uğraşırken iç güvenliğin korunmasında görevli polisler ile alakalı herhangi bir reform yoluna gitmemişlerdir. Bu durumun oluşmasında hükümetlerin kısa ömürlü olması nedeniyle İçişleri Bakanlarının sürekli değişmesi ayrıca yaşanan iç güvenlik olaylarında ordu/jandarmayı istihdam etmesidir. İTC döneminde polis yeni yasaların yapılmasında önemli bir rol oynama ve müdahil olma gücüne sahipken, Cumhuriyet döneminde bu belirleyiciliğini koruyamamıştır (Dikici, 2014: 95).

3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu yapılan değişiklikler olmasıyla beraber günümüze kadar gelmiştir. Getirilen bu kanunlar incelendiğinde Osmanlı dönemindeki polis uygulamalarının yansıması olduğunu bu metinler ile Osmanlı döneminde kullanılan nizamnamelerinin dillerinin aynı olduğunu söylemek

mümkündür. Gerek Osmanlı'da gerekse Cumhuriyet döneminde güçlü bir merkezi devlet yapısının polislik uygulamalarına yansıdığını görebiliriz. Bu bağlamda PVSK 18. Maddeye bakıldığında *fevkalade hallerde ve devletin emniyet ve selametini ve içtimai nizamı tehdit ve ihlal kabiliyetini haiz vaziyetlerde bu hal ve vaziyetleri ihdas edeceklerinde veya devamına müessir olacaklarına şüphe edilenleri, sebep ortadan kalkmaya kadar polis nezaret altına, alabilir ve umumi ve hususi nakil vasıtalarına vaziyet edebilir. Bu hal ve vaziyetin de devamının takdiri en büyük mülkiye amirine aittir* (Resmi Gazete, 1934). Bu maddeden anlaşılacağı üzere devlet güvenliğini tehlikeye düşüreceklerine dair haklarında şüphe bulunan kimseler mülki idare amirinin emriyle uzun bir süre polisin gözetimi altında tutulma, özel ve genel araçlarına el koyma yetkisi verilmiştir. Osmanlı döneminde de yürürlükte olan bu uygulama 20.02.1948 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. 6 Aralık 1896'da yayınlanmış "Dersaadet [saadet kapısı] ve Bilad-ı Selasede [üç belde] asayiş vazifesiyle mükellef olan polis memurlarının sureti hareketlerine dair talimat" yayınlanmıştır. 16 maddeden oluşan talimatın 13 maddesi doğrudan polisin görev ve yetkilerini göstermektedir. Talimatın ikinci maddesinin sonundaki fıkrada polis, araştırması yapılacak vatandaşın evini usulüne uygun bir şekilde arayabilecektir denilmiştir. Burada polise çok geniş bir arama yetkisi verilmiştir. Çünkü kanuna usulen arama denilmiş olsa da bu usule uygun arama kararının nasıl ve hangi makamlarca verilebileceği belirtilmemiştir. Ayrıca bu madde ile birlikte vatandaşların şahsi ve mesken dokunulmazlığının ihlal edildiği açıktır. Bu madde ile gece veya gündüz fark etmeksizin meskene girmek tamamen polisin keyfine bırakılmıştır (Alyot, 2008: 187-188). Alyot'a göre daha sonraları yürürlüğe konulan 1907 ve hatta farklı bir rejim olan İTC zamanında uygulamaya konulan 1913 Nizamnamesinde dahi bu 16 maddeden oluşan talimatın esaslı maddeleri değiştirilmeden yürürlüğe konulmuştur. 1907 Nizamnamesinde polisin ana görevinin halkın can, mal, ırzını, mesken masumiyetini, mülkiyet haklarını, vatandaşların kişilik haklarını korumaktan ziyade rejimin ve hükümetin güvenlik ve istikrarının koruma altına alınması için genel güvenliği, yani asayişini sağlamasıdır. Kanun ve nizamnamede geçen hükümlerin uygulanmasını sağlamaktan ziyade, hükümetin emirlerinin yerine getirilmesi istenmektedir. Bu nedenle nizamnamede kanuni kavramların veya vatandaşların sahip oldukları hakların korunması yerine saltanat rejiminin, hükümetin haklarının korunması istenilmiştir. Polisler vatandaşlar ile ilgili bütün istihbari bilgilere ulaşması için her türlü vasıtayı kullanmak ile görevlendirilmişlerdir (2008: 190). İTC döneminde ise insanlar için en önemli ve kıymetli unsurun ırz, huzur, haysiyet, güvenlik, ve kişisel özgürlükleri olduğuna vurgu yapılmış, bunları sağlamayan polislerin halk nezdinde olumsuz bir itibara sahip olacağı gibi bu durumdan polislerin bağlı olduğu hükümetin de zarar

göreceği belirtilmiştir. Bu nedenle polislerin toplumun huzur ve güvenliği için görevlerini son derece dikkatli bir şekilde yerine getirmeleri gerektiği belirtilmiştir. Polislerin halkın düzenli olarak hazineye teslim ettikleri vergilerle maaşlarının karşılandığını, bu nedenle vatandaşları velinimet olarak görmesi gerektiği fikri ağır basmıştır. Polislerin kendilerine müracaat eden kişileri güler yüzlü bir şekilde kabul etmeleri, dikkatlice dinlemeleri ve gerekli kanuni yollar neler ise yerine getirmesi gerektiği belirtilmiştir. Böylece müracaatı alınan vatandaş huzur içerisinde oradan ayrılacaktır. Bu durum istibdat dönemi ile meşrutiyet dönemi hükümetleri arasındaki farkın net bir şekilde görülmesinde önemli bir etkidir (Feridun, 2016: 36-38). 1908 Jön hareketi sonrasında kanuni esasi yürürlüğe konulmuş, Mebusan Meclisi açılmış, halkın egemenliği ön plana çıkarılmaya çalışılıp mutlak yönetimin sınırlandırılması yoluna gidilmiştir. Çok partili bir siyasal hayata geçilmiş, sayısız kitap ve risale bu dönemki basın özgürlüğünün en belirgin göstergesidir. Birçok sendika, dernek de faaliyet başlamıştır. Ayrıca Müslüman, gayrimüslim ve diğer Osmanlı halklarının içinde olduğu bir Osmanlı milleti oluşturulmak istenmiştir (Toprak, 1982: 18-19). Ancak İTC'nin ilk dönemlerindeki bu bireyi temel alıp onun hak ve hürriyetlerini genişletip, bunu da polis eliyle koruma altına alan düzenlemeleri daha sonra İTC yöneticileri kendi iktidarlarını kaybetmemek için Abdülhamit'in istibdat döneminden daha baskıcı polis yöntemlerine yer vermişlerdir. Rejim ve İTC yönetimlerinin yerinde kalması için polis vazgeçilmez bir unsur olmuştur. İTC döneminden gelen bu anlayış cumhuriyetin ilk yıllarında ve daha sonraki zamanlarda da kendini göstermiş polis, rejimi ve devleti önceleyen bir yaklaşım sergilemiştir (Dikici, 2014: 100-101).

Polisin gerek Osmanlı gerekse Cumhuriyet dönemlerinde toplum hayatı üzerinde geniş bir etkisi olmuştur. Abdülhamit ve İTC zamanında kadınların belirlenen kılık kıyafet çerçevesinin dışına çıkmaları, ahlaki davranışları, sokaktaki hal ve tavırları polis tarafından gözetlenip çıkartılan düzenlemeye uygun hareket etmeyen kişiler için polis işlem yapmıştır. İçişleri Bakanlığı tarafından 18 Eylül 1909 tarihli genelgede tramvay içlerinde kadınlara ayrılmış olan kısımlara yabancı uyruklu erkeklerin oturmasının yasak olduğu, söz konusu yasağa uymayan kişiler için polisin devreye gireceği belirtilmiştir. (Yağar, 1988: 213). Polis okullarında polis memuru olacak kişilere hal ve tutumları milli ahlak ve dini şartlara uymayan kadınların denetlenmesine özel önem vermeleri gerektiği öğretiliyordu (Feridun, 2010:42). 1845'te polise genel ahlak ve edep dışına çıkan yayınlara yasak getirme yetkisi 1934'te PVSK madde 11'de de kendini göstermiş toplum ahlak ve genel edep kurallarını ihlal eden kişilerin önlenmesi için detaylı düzenleme getirilmiştir (Güzel, 2011: 32). Bu maddeye dayanarak Polis 1986 yılına kadar yetkili olduğu gramofon plakları, sinema filmleri ve belli yazı ve

resimler için el koyma yetkisi verilmiştir (Dikici, 2014: 101). Polis ahlak ve genel edep konularında silah arkadaşlarını bile takip etmiştir. Bu konuda 1920 yılında Serkomiser İbrahim (Ünalp) Haydarpaşa Garı'nda Müslüman bir kadınla birlikte oturduğundan dolayı görevinden azledilmiştir. Daha sonra yapılan soruşturma neticesinde tekrardan görevine dönmüştür. (Şahin, 2004: 99-102). İbrahim Ünalp göreve dönmüş olsa da dönemin polislerin ahlak ve edep konusunda sadece vatandaşları değil kendi görev arkadaşlarını da takibe aldığını gösteren önemli bir örnek olduğu söylenebilir. Mütareke döneminde de Polisler kılık kıyafet yönünden belirtilen hususlara aykırı davranışların artması nedeniyle polis kıyafetlerinin nizamnameye uygun olarak tekrardan düzenlenerek uygun kıyafetin polislik mesleğinin ciddiyetini ve ağırbaşlılığının gösterilmesinde önemli olduğu tüm personele benimsetilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde komiser ve komiser yardımcılarını için görev esnasında etkinliği azaltan kılıçların yalnızca resmi günlerde ve törenlerde takılması ile alakalı teklif kabul edilmiş, Polis nizamnamesinin 145. Maddesi değiştirilmiştir (Özçelikler, 2012: 93). Cumhuriyet ile birlikte polisin denetleme görevi devam etmiş ancak bu sefer de Cumhuriyetle birlikte gelen devrimlere aykırı kılık kıyafet giyenlere müdahale edilmiştir. 25 Kasım 1925 tarihinde çıkarılan kanunla birlikte erkeklerin şapka giymesi zorunluluk haline getirilip fes giyilmesi suç kabul edilmiştir (Lewis, 1993: 268-269). Önceki dönemlerde devlet umumhane (genelev) ve burada çalışanları kontrol altında tutmak için bir dizi sıkı önlem almıştır. İstanbul Polis Müdürlüğünde konu ile ilgili olarak ahlak zabıtası şubesi kurulduğu gözlenmektedir (Yağar, 1988: 273-284). Cumhuriyet döneminin önceki dönemlerle benzer olduğu bir diğer uygulama fuhuş ile mücadele konusudur 12 Nisan 1930 tarihli “Fuhuşla Mücadele” hakkındaki genelge yayınlanmıştır. Fuhuş yapan yabancı uyruklu kişiler sınır dışı edilmeleri, Müşterileri ahlaksız ve uygunsuz hareketlerle fuhuşa teşvik eden garson, hizmetçilerin çalıştırılmaması, meyhane, bar gibi yerlere küçüklerin girmesi fuhuşa tahrik olarak kabul edilmiştir. Türkiye’de genelevlerin yeniden açılmayacağı, önceden açılmış olan genelevlere yeniden kimsenin alınmayacağı belirtilmiştir. İl içerisinde bulunan gizli ve izinli genelev sayıları Bakanlığa bildirileceği açıklanmıştır. Ayrıca genelevlerin otel ve pansiyon olarak kullanılmayacağına vurgu yapılmış, genelevlerin 12’de kapandığını bu saatten sonra kimsenin kabul edilmeyeceği ifade edilmiştir. Çalgı çalmak veya içki içmek bu tür yerlerde yasaklanmıştır. Sokaklarda sarkıntılık yapmak suç kabul edilmiştir (Alyot, 2008: 649-651) 1890 yılındaki Nizamname ile çıkarılan “Serseri ve Mazannei Sû’ (kendisinden her zaman kötülük beklenen) Eşhas Hakkında Kanun“ ile birlikte polise geniş yetkiler verilmiştir. Çalışma gücü ve kudretine sahip olduğu halde iki aydan beri hiçbir işte çalışmayan ve geçen süre zarfında iş bulmak için çabaladığını ispat edemeyen kimselere serseri denilmektedir.

Çalışma gücüne sahip olduğu halde dilencilği kendisine geçim kaynağı yapan kişiler de serseri sayılmaktadır. Bu durumda bulunan kişiler polis tarafından yakalanır ve 24 saat içinde savcılığa teslim edilir. Gerekli evrakların tevdi edilmesinden itibaren de 24 saat içerisinde yargılamalarına başlanır. Mahkeme sonunda serseriliği sabit kabul edilen kişiye çalışması üzere belli başlı müesseseler gösterilir. Ancak belirtilen yerlerde çalışacak bir iş bulunmadığı takdirde memleketine veya iş bulması muhtemel yerlere sevklerine karar verilir. Gönderilecek yerlerin seçimi konusunda polislere sorulduktan sonra savcı tarafından tayin edilir (Alyot, 2008: 1031-1032). Polislerin serserilere uygun bir iş bulunması, bulunmaması halinde iş bulabilecekleri yerlere zorunlu ikamet etmeye göndermek gibi üstü kapalı sürgün yetkisi veriliyordu. Serseriler ile ilgili konularda polisin geniş yetkileri olduğunu anlayabileceğimiz birkaç hususu Alyot tarafından ifade edilmiştir. Buna göre polisin bir yeri araması kararı yargıca aittir. Ancak serseri olarak adlandırılan kişi veya kişilerin oturdukları yerlerde yani genelevler, gizli kumarhaneler, suç unsuru olan bir eşyanın saklanabileceği yerler, mahkum olan kimselerin toplandığı veya sığındığı alanlar gibi yerlerde polis tarafından gece gündüz arama yapılabilir ve Polis bunu yaparken yanında herhangi bir kimseyi bulundurmamak zorunda değildir (2008: 429). Ayrıca birinin gizlenmek için kıyafet değiştirirken veya üzerinde suç unsuru (maymuncuk, kilit, çengel, hırsızlık için gerekli olan aletler...) bulunduğu şiddet kullanmaya varan yetkilere polisler haizdi (2008: 1033). Burada polisin yargılama ve cezalandırma gibi geniş yetkilere sahip olduğu gözlenmektedir. Alyot tarafından şiddet uygulama yetkisinin zamanın şartlarına uymadığı gerekçesiyle kaldırılması gerektiği görüşü (2008:1033) 1963 yılında karşılık bulmuş ve Serseri ve Mazannei Sui Eşhas Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır (Giritli, 2011: 747). İTC özellikle 1913 darbesi sonrasında tek parti diktatörlüğünde yaptıklarıyla Cumhuriyet dönemine olumsuz imaja sahip bir polis yüzü bırakmıştır. Cumhuriyet döneminde her alanda radikal yeniliklere gidilirken bu durumun Türk Polis Teşkilatı için düşük yoğunlukta olduğunu söyleyebiliriz. Cumhuriyet dönemine baktığımızda İTC dönemindeki geniş çaplı tasfiyenin olmadığını İTC döneminde görevde olan Polis Şeflerinin Cumhuriyet döneminde de kritik görevlerde yer almaya devam ettiklerini görebiliriz. İstanbul ele geçirildikten sonra Cem, Ata ve Mehmet Beyler gibi İTC döneminde görev yapmış olan kişileri göreve getirildiler (Ergut, 2015:315-316). Cumhuriyet döneminde radikal bir tasfiye sürecine gidilmemiş olmasının temel nedeni geçiş sürecini sorunsuz bir şekilde atlatmak isteğidir. Eski polislerin görevden alınması sonucunda gelecek olan yetişmiş bir polis kadrosunun olmayışı tasfiye sürecini ağırdan almayı zorunlu kılmıştır. Nitekim sonraki yıllarda Cumhuriyet değerlerine bağlı polisler iş başına gelmiştir (Dikici, 2014: 108) Gerek İTC gerekse Cumhuriyet döneminde Polis Teşkilatının geliştirilmesi için yurt dışındaki

gelişmeler yakından takip edilmiştir (Alyot, 2008: 490). 1930 yılında Türkiye INTERPOL'e üye olmuş, 1937 yılında Avrupa ayarında eğitim verilmesi için Ankara Polis Enstitüsü açılmıştır. Cumhuriyet döneminde yapılan bu uygulama ile Osmanlı zamanında yapılan uygulama arasında temel fark, Osmanlı Avrupa'nın üstünlüğünü kabul ettiği ve içişlerine karışılmasının önüne geçme amacıyla bu uygulamalara yer verirken genç Cumhuriyet kendi istek ve arzusuyla iç güvenlik ihtiyacını karşılamak için modern, çağdaş bir Polis Teşkilat yapısı güttüğü söylenebilir (Dikici, 2014: 108). Osmanlı döneminde halkın yapısına bağlı olarak beynelmilel bir devlet olması sebebiyle polis teşkilatında farklı dil, din, köken ve mezhepten kişiler teşkilat içinde yer alıyordu. İttihatçılar döneminde rütbeli personelin Türklerden olmasına dikkat edilmiş, Cumhuriyet döneminde ise alt tabakanın da Türklerden olması için genişlemeye gidilmiş 1926 yılında tüm gayrimüslim memurların Türk unsurlarla değiştirilmesi için bakanlar kurulu kararı çıkartılmıştır (Ergut, 2015: 322-323). İTC döneminden Cumhuriyete kalan ve etkisi uzun yıllar devam eden bir diğer unsur Emniyet Teşkilatının mülki, askeri vesayet altında görev yapmasıdır. 1913 Nizamnamesinde olduğu gibi Polis Müdürlüğü gibi Emniyet Teşkilatında en üst kademelerde görevli olabilmek için Hukuk Fakültesi veya Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu olma şartı kendini uzun bir müddet Cumhuriyet döneminde de göstermiştir. Polis Müdürü olarak hukuk ve mülkiye mezunu kişiler uzun yıllar Türk Polis Teşkilatı'nın en üst rütbelere getirilmiştir (Özdemir, 2011). Mülkiye veya hukuk fakültesi mezunları olan merkez memuru kimseler kanuni hizmet sürelerini bitirdikten sonra doğrudan üçüncü sınıf emniyet müdürlüğüne tayin olabiliyorlardı (Tongur, 2016:316). Böylece Polis Mülkiyelinin hâkimiyeti altında örgütlenecek merkeze olan bağlılığı bu yolla garanti altına alınmak istenmiştir (Ergut, 2015: 344). 1922 yılına kadar olan 9 Emniyet Genel Müdüründen 6'sı, 1923'den 1939 yılına kadar görev yapan 11 Genel Müdür'den 9'u hukuk veya mülkiye kökenliydi (Okçabol, 2016: 99). Benzer şekilde polisin vesayeti altında kaldığı diğer bir unsur asker kökenli polis yöneticileridir. İleride de ayrıntılı olarak yer vereceğimiz üzere asker polis üzerinde her zaman büyük bir nüfuza sahip olmuştur. 1909 yılında Zaptiye Nezareti kaldırılıp yerine Emniyeti Umumiye Müdürlüğü kurulduğunda başına asker kökenli Ali Galip Pasiner getirilmiştir (Okçabol, 2016: 99). Milli Mücadele döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında üst seviye polis yöneticileri asker kökenli kişiler olmuştur. 1937 yılında açılan Polis enstitüsü ve 1938'de açılan Polis kolejinin ilk müdürü asker kökenli birisi olan Salih Adil Başer atanmıştır (Birinci, 1999: 16). Bundan sonraki süreçlerde de zaman zaman Emniyet Genel Müdürlüğüne asker kökenli kişiler getirilmiş veya darbelerden sonra İl Emniyet Müdürlüklerine ve Emniyet Genel Müdürlüğüne asker kökenli

kişiler atanmıştır. Bu durum polisin ordudan özerkleşmesini engelleyen veya geciktiren önemli bir unsur olarak durmuştur (Dikici, 2014: 111).

3.4. Demokrat Parti Dönemi Emniyet Teşkilatı

1946 yılında kurulup 1950 yılında iktidarı Cumhuriyet Halk Partisi'nden (CHP) devir alan Demokrat Parti iktidara geldiği zamanda halk nezdinde polis sert devletin soğuk yüzü olarak bilinmekte, polisin halk üzerinde olumlu bir imajı bulunmamaktaydı. Nitekim Demokrat Partinin (DP) 1950 seçiminden galip ayrılmasında CHP dönemindeki polisin tutumlarının da etkisi bulunmaktaydı (Dikici, 2009: 62). Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle birlikte kendine göre demokrasiyi tanımlayanlar polisin etkisinin kırılacağını kolluğun yetkisini kullanmada eskisi gibi davranamayacağını düşünüyorlardı. Bu düşüncenin haklılık payı vardır. Nitekim yeni iktidarın iç güvenlik politikası henüz net değildi ve polisler yetkilerini kullanmada tereddüt yaşanan bir takım olaylar da meydana gelmiştir DP iç güvenlik politikasını açıkladığında belirsizlik iklimi kaybolmuş polis yine eskisi gibi copunu gösterip olaylara bilindiği gibi tavizsiz bir şekilde müdahalelerine devam etmiştir (Lewis, 1993: 317). Böylece Polis tıpkı geçmiş dönemlerdeki gibi iktidarın toplum üzerindeki uygulamalarındaki düzenleyici, denetleyici rolüne devam etmiştir. Dönemin Polis Teşkilatı incelendiğinde gerek nitelik gerekse nicelik olarak Demokrat Parti zamanında yeterli takviye yapılmamış eski usul ve yöntemler ile kamu güvenliği yürütülmeye çalışılmıştır (Demirbaş, 2005: 148-149). Aliveren tarafından belirtildiği üzere polislerin en büyük kozu mahiyetlerindeki yerleri çok iyi biliyor olmalarıydı sicili kabarık olup suç ile iç içe bulunanlar veya kabadayılık efelik yapanlara polisler tarafından nasihat ve gözdağı verilmek suretiyle denetim altında tutulmakta nasihatten anlayamayanlar için dönemin polislerinin kendilerince uyguladıkları ilginç yöntemler bulunmaktadır. Polisin kendine has suç ve suçluyla mücadele yöntemlerinin olduğu bu dönemde çalışma saatleri Osmanlıda 1907 ve 1913 yıllarında çıkarılan nizamnamelerdeki belirtilen çalışma sistemi devam ettiriliyordu. 1907 Nizamnamesinde madde 67'de Polislerin merkez komiserleri tarafından evlerine gitmek veya kişisel işlerini halletmeleri için haftada 24 saatten fazla olmayacak şekilde izinli olduklarını belirtir bir belgenin memurlara verileceği, diğer zamanlarda ise gece ve gündüz görev alanlarından ayrılmayacakları belirtilmektedir (Çebitürk, 2009: 30). 1913 Nizamnamesi madde 118 içeriğinde de memurların haftada 24 saat izinli oldukları belirtilmiştir (Çebitürk, 2009: 95) Özdemir tarafından aktarılan çalışmada polisler 6/6 esasına göre çalışıyordu. Yani 6 saat çalışıyor 6 saat istirahat ediyordu yalnız istirahat vakitleri olan 6 saatte de karakolda görev yapılıp yedek kuvvet olarak merkezlerde bekletiliyorlardı. Emniyet Genel Müdürlüğü

görevini yürüten Servet Sürenkök tarafından 1951 yılında Amerika'dan uzman Chris Gugaz Türkiye'ye getirilmiş ve Türk Polis Teşkilatının Çalışma Sistemi üzerine bir rapor hazırlaması istenmiştir. Raporla çalışma sisteminin sürdürülebilir olmadığı 8 saatten olacak şekilde 3 vardiya sistemine geçilmesi gerektiği böylelikle 8/16 yani polisin 8 saat çalışıp 16 saat istirahat etmesine imkân tanıyan bir modele geçirilmesini önerilmiştir. Söz konusu sisteme geçilmiş personelin performansı anlamında olumlu geri dönüşler olmuştur. Ancak Ankara'da taksi şoförleri tarafından düzenlenen iş bırakma eyleminin ardından dönemin Ankara Emniyet Müdür Yardımcısı belirli sebepler öne sürerek kısa süreliğine eski sistem olan 6/6 esasına dönülmesi yönünde bir teklifte bulunmuş, bu teklif İçişleri Bakanı tarafından kabul edilmiş 6/6 sistemine geri dönmüştür. Geçici olarak düşünülen bu talep 12 yıl devam ettikten sonra 1963 yılında polisin 12 saat çalıştığı 12 saat evinde istirahat ettiği 12/12 sistemine geçilerek eski sistem kapanmıştır. (Özdemir, 2007). Resmi gazetede 21.05.1955 yılında yayımlandıktan sonra uygulamaya koyulan 9011 sayılı “Emniyet Umum Müdürlüğü Kadrosuna Dâhil Memurlara Fazla Mesai Ücreti Verilmesine Dair Kanun” ile birlikte polislerin maaşlarında iyileştirilme düşünülmüş ancak bu kanun ile birlikte polislerin önündeki 40 saatten fazla çalışmama prensibinin uygulanmaması için yasal zemin oluşturulmuştur. (Resmi Gazete, 1955). Aylık olarak değişmeyen ve yeterli olmayan belli bir mesai ücretlendirmesi karşılığında polislerin mesai gözetmeksizin çalışmasının önü açılmıştır (Dikici, 2009: 69) DP döneminde Türk Emniyet Teşkilatı personeli ile ilgili yapılan olumlu düzenlemeler de bulunmaktadır. 1913 Nizamnamesinde belirtilen geçici madde içerisinde emniyet teşkilatının ihtiyaç duyduğu memur veya rütbeli personel siyasal veya hukuk fakültelerinden mezun kişiler tarafından karşılanabilir ibaresi geçmektedir (Çebitürk, 2009: 92). 1937'de çıkarılan 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu madde 15 içerisinde siyasal bilgiler, hukuk mezunları Emniyet Müdürlükleri rütbesine getirilebilir ibaresi belirtilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi Resmi Sitesi). Böylece Emniyet Teşkilatı Kanunu içinde de 1913 Nizamnamesinde olduğu gibi Polis Müdürlüğü gibi Emniyet Teşkilatında en üst kademelerde görevli olabilmek için Hukuk Fakültesi veya Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu olma şartı bu kanunda da kendisini göstermiş ve açılan “Polis Enstitüsünden” yetişen polislerin en üst rütbelere geçmek için önü kapatılmıştır. Polis Enstitüsünde yetiştirilen polisler en fazla Emniyet Amirliği rütbesine kadar ilerliyordu ve ancak Emniyet Müdürlüğüne vekâleten bakabiliyorlardı. Hatta bu nedenle polis kolejini bitirenler doğrudan siyasal veya hukuk fakültesi bölümlerine gönderilip oradan mezun olduktan sonra komiser yardımcısı rütbesinde göreve başlatılıyorlardı. Amaç Polis kolejini bitirmiş olanların Emniyet Müdürü rütbesine kadar yükselmesiydi. 1958 yılında yapılan değişiklikle polis enstitüsü mezunlarının da gerekli

kurslar olarak Emniyet Müdürlüğü rütbesine yükselmesinin önü açıldı (Özdemir, 2011). 1952 yılında kurulan Polis Bakım ve Yardım Sandığının fonksiyonel olarak etkinliğinin arttırılıp işlevsel hale getirmek ile 1909 yılında polis yetiştirilmesi için kurulan İstanbul Polis Okuluna ilave olarak 1960'da İzmir'de bir Polis Okulunun daha kurulması bu dönemde yapılan iyileştirmelerdir (Dikici, 2009: 70). Öte yandan polis halk ilişkisi bakımından önemli bir adım atılarak güvenlik kuvvetlerinin hizmet ettikleri halka karşı üslup ve diyaloglarında daha dikkatli olmaları adına özel kurslar tertip edilmesi hükümet programlarına yansımıştır. Zira devleti temsil noktasında olan kolluğun, polis-halk ilişkileri kapsamında kurslara tabi tutulacak olması dönem koşulları düşünüldüğünde oldukça müspet bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır (Gök, 2020: 54).

Demokrat Parti zamanında Milli Şef döneminde olduğu gibi polisler komünistleri, laiklik karşıtlarını ve aşırı sağcı kesimi sıkı takibe alıp izlemişlerdir. Ezanın tekrardan Arapça okutulması, din eğitiminin genişletilip imam hatiplerin arttırılması, radyoda dini yayınların yapılmasına, dini içerikli gazete, dergi, kitapların satışına yeniden izin verilmesi gibi uygulamalar DP'nin muhafazakâr kesimin isteklerini karşılamaya dönük yaptığı uygulamalar olup muhafazakâr kesimlerle iş birliği içinde olduğu belirtilmiştir. (Dikici, 2009: 71) 1952 yılında Malatya'da Hüseyin Üzmez adlı lise öğrencisi, DP'yi muhalefet kanadındayken desteklediği ancak iktidar olduktan sonra laiklikten ödün verildiği gerekçesiyle partiyi sıklıkla eleştiren ve dini kesimlerle tartışma içinde olan Ahmet Emin Yalman'a silahlı suikast düzenlemiştir (Radikal, 2008), (CNN, 2014).

Konu ile ilgili olarak Demokrat Parti'nin Malatya Kongresinde konuşan Menderes saldırının faillerinin şiddetle cezalandırılacağını, Ahmet Emin Yalman'ın ölçü ve insafı elden bırakmadan yapması gerektiği, Yalman'ın kendilerini tenkit ettiğini, etmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Olayın perde arkasında siyasi bir amaç güdülmüşse bunun ortaya çıkarılacağını belirtmiştir. Son olarak bu ülkede politika ve fikir adamlarının silahla tehdit edilemeyeceğini vurgulamıştır (Demokrat Akşehir Gazetesi akt. Aslan, 2020: 47)

Bu dönemde DP kendisine karşı artan muhalefete karşı tepkilere tedbir almak amacıyla Laiklik ve Atatürk İlkelerine daha fazla vurgu yapmaya başladı. "Atatürk Aleyhinde İşlenen Suçlar Hakkında Kanunu" un çıkarılması (Resmi Gazete, 1951). Beraberinde İslami içeriğe sahip yayın yapan Büyük Doğu ve Sebilürreşad gibi dergilere soruşturma açılması kararı (Cumhuriyet Gazetesi, 1951). Dinin, dünyevi ve siyaset ile ilgili alanlara müdahalesinin önüne geçilmesi amacıyla Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun (T.C. Resmi Gazete, 1953) DP'nin kendisine karşı oluşan muhalefetin tepkisine engel olma amacıyla alınan önlemlerinden birkaçıdır. Demokrat Parti kuruluşu, iktidara gelişi ve iktidar

oluşundan sonra bir süre daha ülke içindeki bilhassa laiklik ve dil devrimine karşı görüş içinde olan kesimlere karşı sınırlı bir hoşgörüyü sahipti (Nalbant, 2019: 98). Bazı dini hareketlerinin lider ve üyeleri DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte geniş bir etki alanı bulma fırsatı yakaladılar. Menderes ve beraberindeki milletvekillerinin bir kısmı bu tür hareketlere karşı ılıman bir yaklaşım sergilemesine rağmen Muhalefet ve basın bu duruma karşı duruşu nedeniyle bu hareketlerin bilinen isimlerine soruşturmalar açılıp hapis cezası verilmiştir. DP'nin son dönemlerinde de bu dini hareketlerin lider ve üyeleri polis tarafından takip edilmiş ve bu akımlar ile alakalı çok sayıda polis tarafından yapılmış çalışmalar arşivlerde yerini almıştır (Dikici, 2009: 73).

Demokrat Parti iktidara taşıyan önemli hususlardan bir tanesi de insan hakları ve basın özgürlüğüne vurgu yapmış olmasıdır. Dönemin gazeteleri hatta iktidar yanlısı olan gazeteler tarafından bile Demokrat Parti'ye karşı sempati beslenmiştir. Nitekim DP iktidara geldiğinde ilk yaptığı düzenlemelerden bir tanesi Basın Kanunu üzerine olmuştur. 15 Temmuz 1950 yılında meclisten geçip 21 Temmuz 1950'de yürürlüğe giren liberal bir anlayış ile ortaya konulan bu kanun ile birlikte 1931 tarihli Basın Kanunu yürürlükten kaldırılmış ve iktidarın basın kuruluşları üzerindeki kontrol mekanizması azalmıştır (Alp, 2019: 81). Ancak ilerleyen yıllardan DP basın üzerinde etkisini arttırıcı düzenlemelere gitmesi Demokrat Parti'nin basın ile olan ilişkilerinin gerilmesine neden olmuştur. 1956 yılında 6334 sayılı "Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun" basın ile olan ilişkilerde yeni bir dönem başlatmıştır. Kanunun maddelerinde bireylerin namus ve şerefine yönelik onur kırıcı, kişinin itibarını zedeleyici haberlerin yapılması, özel veya aile durumunun haber verilmeksizin teşhir edilmesi ile alakalı hapis ve para cezaları ile ilgili hükümlere yer verilmiştir. Ayrıca suçlanan gazetecinin iddiasını ispat etmesine müsaade edilmemiştir (Resmi Gazete, 1956). Bu kanuna aykırı faaliyetler yürütmesi nedeniyle bazı gazeteciler hakkında soruşturma başlatılıp hapis cezası verilmiştir (Nalbant, 2019: 145). Demokrat Parti döneminde irticai akımların yanı sıra aşırı sol/ komünist diye adlandırılan kişiler ve yayınları ile de polis eliyle mücadele edilmiştir. 1954 yılında Başbakan Menderes basın özgürlüğünün dinci ve komünist kesimce istismar edildiğini söylemiştir (Alp, 2019: 84). DP döneminde 19 Ocak 1950'den başlayıp 26 Nisan 1960'a kadar olan Bakanlar Kurulu tarafından alınan kararlarda komünist propaganda ile ilgili olması sebebiyle birçok kitap, dergi, broşür, gazete... yasaklanmıştır (Yılmaz- Doğaner, 2006: 158). Önemli komünist isimler gözaltına alınmış, Celal Bayar'ın 1957 seçimlerindeki komünistler ile ilgili şu sözü " Türkiye'de Komünist Partisi bir avuç insandır ama komünistler tehlikelidir " her şeyi özetlemektedir. Siyasi otorite

tarafından faaliyetlerine izin verilmeyen Türkiye Komünist Partisi mensupları yurt dışına yönelmiş ve örgütlenmelerine orada devam etmişlerdir. (Dikici, 2009: 75)

DP dönemindeki en büyük ve polislerin eleştirilerin odağında olduğu toplumsal olaylardan biri 6/7 Eylül olaylarıdır. 6 Eylül 1955'te Atatürk'ün Selanik'te dünyaya geldiği eve bomba atıldığı şeklinde çıkan haber İstanbul Expres gazetesi aracılığıyla duyulması ile birlikte "Kıbrıs Türktür" Cemiyeti (KTC) çağrısı üzerine başta Rumlar olmak üzere diğer azınlıklara karşı geniş çaplı toplumsal olaylar yaşanmıştır (Güven, 2005: 14). Birçok dükkân ve eve zarar verildiği, milyonlarca liralık zararın ortaya çıktığı bu toplumsal olayda Türkiye uluslararası toplumun önünde çok zor günler yaşamıştır. İstanbul, İzmir, Ankara illerinde sıkıyönetimin ilan edilmesine neden olay söz konusu olaylarda Polisin göstericileri durdurmada pasif hatta yer yer desteklediği yönünde suçlanmıştır. (Güven, 2005: 20), (Dikici, 2009: 78) olaylar sonunda kabine içerisinde, mülki amirlerde ve emniyet kadrolarında değişikliğe gidilmiştir. Dâhiliye Vekili görevini yürüten Namık Gedik istifa etmiş yerine Savunma Bakanlığı görevini yürüten Ethem Menderes geçici olarak getirilmiştir, Fuat Köprülü de vekâleten Savunma Bakanlığı görevine atandı. Emniyet Genel Müdürlüğü görevine Ankara Valisi Kemal Aygün getirildi. İstanbul Emniyet Müdürü olan Alaaddin Eriş istifa etmiş yerine olayların şiddetli bir şekilde yaşandığı Beyoğlu Kaymakamı olan Hayrettin Nakıboğlu göreve getirildi. İzmir, Ankara Valilileri ve Emniyet Müdürlerinin yerleri değiştirilmiştir. (Güven, 2005: 31), (Gök, 2020: 135), (Habertürk, 2015), (Milliyet, 2013). Siyasi irade ve yönetim kadrosunun toplumsal olaylara yaklaşımdan kaynaklanan bu olumsuz atmosferde Emniyet Teşkilatı Mensupları eleştirilerin odağında yer almış, eleştiri oklarının hedefi gösterilmiş, olayların sorumlusu gibi aktarılmıştır. 19 Ekim 1961 tarihinde başlayan Yassıada 6/7 Eylül olayları davasında siyasetçiler ile birlikte polisler de yargılanmıştır (Dikici, 2009:78). 1950'li yılların sonlarına doğru siyasi kavgalar ve öğrencilerin gösterileri arttı, İktidar muhalefeti ihtilal kışkırtıcılığı ile suçlarken, muhalefet ise iktidarı istibdat idaresi kurmakla suçluyordu (Tunçay, 1989: 186) Siyasi arenadaki kavgaların yansıması toplumda karşılık buluyordu ve iç güvenlik yönünden polislerin iş yükü oldukça fazlaydı. Siyasi arenaya baktığımızda İnönü'nün seçim gezilerinde bir takım olaylar gözlemleniyordu. Akis dergisinin geniş yer verdiği İnönü'nün Uşak ziyareti iktidar ile muhalefet arasındaki gerginliği tırmandıran olaylardan bir tanesidir. İnönü'nün gerek 1957 seçimlerinde batı vilayetlerinde kazandığı tek il olması gerekse Atatürk'e kılıcını teslim eden Yunanlı komutan Trikopis'i esir aldığı evi görmek amacıyla Uşak iline ziyaret düzenlemiştir. Buradaki kalabalık bir kitle tarafından karşılanan İnönü parti çalışmalarını tamamladıktan sonra Garp Cephesi Komutanlığı zamanındaki karargâhını ziyaret etmek istemesi Vali tarafından engellenmek

istenmiştir. Bu durumu kabul etmeyen İnönü eski karargâhını ziyaret etmiş Vali Emniyet Müdürüne izin verilmemesi yönünde talimat gelmiş ancak talimata uymayan Emniyet Müdürü Adnan Çakmak Vali tarafından görevden el çektirilmiştir. Ertesi gün tren istasyonuna giden İnönü'nün aracı durdurulmuş yaya olarak istasyona giderken taş ile başı hafif yaralanmıştır (Akis dergisi, 1955: 4-7). 1959'da Topkapı'ya gelen İnönü'nün arabası 10-15 kişilik grup tarafından durdurulup araç tekmelenip, camlar taşlanmıştı. Olay esnasında kolluk güçlerinin herhangi bir müdahale etmediği orada bulunan ve görevli olmayan Binbaşısı Kahraman Bey'in emri neticesinde askerlerin müdahale edip İnönü bölgeden uzaklaştırılmıştır (Aydemir, 2000: 285-286). Ülkenin seçim atmosferine girdiği 1960 yılında askeri darbenin hazırlayıcısındaki en büyük etken "*Muhalefet ve basının yıkıcı faaliyetlerini incelemek amacıyla*" Türkiye Büyük Millet Meclisinde 15 Demokrat Partili milletvekilin oluşturduğu ve geniş yetkilere sahip Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasıyla başlamıştır (Resmi Gazete, 1960). Söz konusu komisyonun kurulması amacı olarak

Cumhuriyet Halk Partisi'nin

- a) Meşru iktidarı ve devlet görevlilerini, Türk Kadınları, müttefiklerimizi kötüleme usullerine başvurması, çeşitli gayrimeşru ve illegal yollara başvuru yaparak yurttaşları kanun dışı yollara sevk etmeye, kanuni tedbirlere karşı mukavemete, iktidara, adli ve idari birimlere karşı fiili tecavüzlere teşvik etmek.
- b) Parti üyelerinden bazılarını silahlandırarak iktidar partisine mensup ve taraftarları aleyhinde bireysel veya toplu şekilde baskı yapmak, suç işletmeye teşvik ederek ülke içerisinde kanlı kavgaların meydana gelmesi için hazırlıklarda bulunmak.
- c) Orduyu siyasete alet etmeye çalışmak, asayişten sorumlu kolluk güçlerini çeşitli propaganda yolları, baskı ve vaatler ile görevlerinden alıkoymaya cüret ve teşebbüs etmek.
- d) Bizim Radyo isimli komünist radyosunu Halk Partisi'ne ait olarak göstererek halkın bu yayınları dinlemesini sağlamak ve kamuoyunu bu zararlı yayınların etkisine maruz bırakmak.
- e) Belirtilen yasa dışı faaliyetlerini kamuoyuna haklı göstermek amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, meclisin güvenine erişmiş olan yasal hükümetin meşruiyetine zarar vermek ve dahası gelecekteki seçimlerde kurulacak olan iktidar veya iktidarların da meşruiyetini eksik göstermeye çalışarak halkı gayri resmi yollarla kışkırtmaya çalışmak, güvensizliğe ve huzursuzluğa sevk etmek.
- f) Hücre teşkilatı ile ilerleyen gizli kollar aracılığıyla yukarıda belirtilen amaçlarını daha etkili hale getirmeye çalışmak,

g) Girişmiş oldukları yıkıcı, yasa dışı, gayri meşru faaliyetleriyle; Aynı amaç ve gayelerle yayın yolu ile faaliyetlerde bulunarak, Cumhuriyet ve genç demokrasimizin fikri ve manevi değerlerini tahrip eden, devletin ve toplumun ana kurumlarına şantaj, baskı ve tehdit yoluyla çıkmaza sürükleyerek işlevsiz hale getirmek, gerçekleri tahrip etmek, yalan yayınları kullanmak suretiyle ülkenin içinde bulunduğu siyasi, iktisadi, mali, toplumsal hayatı tehlikeye sokan bir kısım basın ile ilgili olarak bunların çalışma tarz ve metotlarını, bünyelerini, kanunların yüzüne karşı tutumlarını, kanunları işlemez hale getirmelerindeki yasa dışı faaliyetleri ve yukarıdan beri uzun uzun açıklanan durumların önlenmesini olanaksız kılan sebeplerin mahiyetini inceleyerek elde edilecek bilgileri Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek üzere bir Tahkikat Komisyonu kurulacaktır. TBMM iç tüzüğünün 177. Maddesine göre 15 kişiden oluşacak olan bu komisyon adli mercilerden ayrıca karar onamasını alınmasına gerek duyulmaksızın içtüzüğün 16. Babında yer alan bütün yetkilerle donatılmıştır. Ayrıca Komisyona her türlü siyasi hareket ve faaliyetleri durdurma kararı olmak üzere bütün tedbir ve kararları alma, gerektiğinde Meclis dışında da faaliyette bulunma yetkisi verilmiştir (Resmi Gazete, 1960).

Komisyon ile ilgili olarak CHP Genel Başkanı İnönü. *“Şimdi arkadaşlar, şartlar tamam olduğu zaman, milletler için ihtilal meşru bir haktır”* değerlendirmesini yapmıştır (Anadolu Ajansı, 2018). 3 Ay süreliğine kurulan ve geniş yetkilere sahip Tahkikat Komisyonu sonrasında Türk Polisi'nin alışık olmadığı öğrenci gösterileri başladı. İlk olarak 19 Nisan 1960'da Ankara'da CHP öncülüğünde düzenlediği bir gösteri yürüyüşü düzenlenmiş olup polis tarafından grup dağıtılmıştır (Ulus Gazetesi, 1960). (Akşam Gazetesi, 1960), 28 Nisan 1960'da İstanbul Üniversitesine bağlı Beyazıt merkezdeki Hukuk Fakültesinde öğretim görevlisi ve öğrencilerin katılımıyla oluşan bir grup protesto etme amaçlı araya geldiler. Polisin dağılım uyarısına karşı dağılmayan gruba polis tarafından müdahale edilmiştir (Dikici, 2009:82). Protesto sırasında ortaya çıkan görüntüyü tanık bir gazeteci şu şekilde aktarıyordu: *“Atlı polislerin kılıç gibi copları, tabancalar, Sten makineliler. Üniversite bahçesinden yayılan alevle Beyazıt Meydanı yanıyor. Ortaçağ savaşları gibi... Binlerce öğrenci ve halk, yüzlerce polis.. Marmara Sineması'nın yüksek merdivenlerine tırmanan polis atları yuvarlanıyor, polisler eziliyor altlarında, öğrenciler coplanıyor, feryatlar kıyamet.. Bacakları kırılan at debeleniyor.”* (Tevfik Yener Sabah Gazetesi, 1999) olayların aynı gün öğleden sonra tekrar patlak vermesiyle gösterici grup ile polis arasında arbede tekrardan başlamıştır. Demokrat Parti aleyhinde sloganlar atılıyordu. Olayların bastırılması amacıyla Takviye güç olarak gelen

askerlere ise öğrencilerin sevgi gösterileri “*Türk ordusu çok yaşa*”, “*ordu ile beraberiz*” şeklinde ifadeleri, öğrencilerin gelen subaylarla kucaklaşması, subayların öğrencilere yol açması öğrencileri cesaretlendirmiştir. Polisin öğrencilerin dağılması için havaya ateş etmesi ile birlikte seken merminin kurşunlarının öğrencilere isabet etmesi sonucunda polis doğrudan öğrencilere ateş ettiği yönünde suçlandı (Dikici, 2009:82-83). Olayların büyümesi üzerine 28 Nisan günü Ankara ve İstanbul’da sıkıyönetim ilan edilmiştir. İstanbul Sıkıyönetim Komutanı olarak Org. Fahri Özdilek, Ankara Sıkıyönetim Komutanı olarak ise Korg. Namık Argüç getirildiler. Ayrıca İstanbul Üniversitesi’nde eğitime ara verildi. Gece sokağa çıkma yasağı ilan edildi ve yayın yasağı getirildi (Eroğul, 2014: 234). Bu sayede 28 Mayıs 1960 Askeri darbesine giden süreç fiili olarak başlatılmıştır. Benzer durum bir gün sonra 29 Nisan günü Ankara’da meydana gelmiş öğrenciler bir araya gelerek hem bir tahkikat komisyonunu hem de bir gün önce İstanbul’da hayatını kaybeden ve yaralanan arkadaşlarını anmak istemişlerdir (Nalbant, 2019: 205). Polis ve Asker arasında ortaya çıkan yetki, kabul edilme ve otorite çekişmesi yaşanmıştır (Dikici, 2009: 84). Bu dönemde öğrencilere karşı askerin ılımlı, himayeci tavrı karşısında polisin sert, vuran kıran acımasız hatta öğrencilere ateş edip öldürecek kadar müdahaleci oldukları algısı ortaya konulmuştur (Yalman, 1997a: 1676). Böylece ordunun halktan yana polisin ise iktidardan yana tavır aldığı belirtilerek polise karşı bir dizi suçlama getirilmiştir (Dikici, 2014: 20). İstanbul Üniversitesinde başlayan gösteriler ile darbeye giden yolun kaldırım taşları atılmış İstanbul ve Ankara’da olan gösteriler ile birlikte yurdun çeşitli yerlerin Demokrat Parti iktidarı protesto edilmiş bu süreçte polisler de büyük yara almıştır. Göstericiler ile Menderes arasında fiziksel temas boyutuna kadar gitmiştir (Öymen, 2009: 217). Olay esnasında Emniyet, koruma yönünden zayıf kaldığı ve gereken önlemleri yerine getirmemekle suçlanmıştır. (Dikici, 2009: 85) Devam eden olayların sonunda Ordu 27 Mayıs 1960 sabahında yönetime el koymuştur (Aydemir, 2000), (Anadolu Ajansı).

Demokrat partiye yöneltilen suçlamalardan en önemlisi kendine göre bir polis oluşturma yönünde emellerinin olduğu iddiasıydı. Menderes olabilecek askeri ihtilale karşı güç olarak polisleri kullanmayı planlıyordu. Bu amaçla Demokrat Partililerden oluşan bir militer polis gücü oluşturulup malzeme yığınağı yapmakla suçlanmıştır (Toker, 1996). Çok partili hayata geçtikten sonra partiler yasal-rasyonel bir bürokrasi yerine kendilerine sadık bir bürokrasi oluşturmak istediler. Bu nedenle de Türk Emniyet Teşkilatı siyasi iktidarların çok fazla etki ettiği ve müdahalede bulunduğu kurum olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Polis üzerinde siyasallaşmanın etkisinin fazla olduğu, polisin iktidarın insafsız koruması, tetikçisi olduğu gibi algıların yer ettiği polis ile ilgili doğru olmayan haberlerin gündemde

sürekli yer alması polislerin moral motivasyon anlamında yıkım yaşamasını sağlamıştır (Dikici, 2009: 87). Yaşanan süreçte Türk Emniyet Teşkilatı da büyük yara almıştır.

Polisler üzerinde yoğun bir karalama kampanyası yürütülmüş, fısıltı gazetesinin ürünü olan aklın sınırlarını zorlayacak derecedeki asılsız haberler doğruymuş gibi polislerin üzerine atılmıştır (Cumhuriyet Gazetesi,1960). İddialar ile ilgili polisler hakkında soruşturma başlatılmış sadece bu konu ile ilgilenmesi için bir komisyon dahi kurulmuştur (Tercüman Gazetesi, 1960). Güvenlikten sorumlu bir teşkilatının kendisinin bizatihi güvenlik sorunu olduğu polisler üzerinde ciddi bir itibar kaybı yaşanmasına sebep olmuştur. Oysa Türk Emniyet Teşkilatı hiyerarşik bir kurum olup emir komuta zinciri çerçevesinde görevler yerine getirilmektedir. İçişleri Bakanından polis memuruna kadar gelen bu hiyerarşik sıra nedeniyle olayların tek sorumlusunun polisler olarak gösterilmesi sonra derece kısır bir anlayıştır.

Sonuç olarak, geçmişte iç ve dış güvenliğin askerler tarafından sağlandığı, toprakların genişlemesi ve yönetimin kolaylaşması amacıyla iç ve dış güvenliğin sağlanması adına bir ayrıma gidildiği belirtilmiştir. Ordu içinde askerlerin bir kısmının iç güvenlikte görev yapmak üzere ayrıldığı ve günümüzdeki Türk Polis Teşkilatının temellerinin atıldığı ve sonrasında geçirdiği değişim ve dönüşümler aktarılmıştır. Türk Polisinin uymak zorunda olduğu tarafsızlık, hukukun üstünlüğü, kamu yararı gözetme, hesap verebilirlik ve sürekli gelişim halinde olmak gibi yükümlülükleri açıkça ifade edilmiştir. Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti gibi farklı rejimlere sahip dönemlerde dahi polise önemli görevler verilmiştir. Yürürlüğe konulan düzenlemelerin toplum nezdinde uygulanmasında polislerden faydalanılmış, Polis denetimleri ile bu uygulamaların halk içinde kabul görmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Rejim veya iktidar kendi iktidarlarını sağlamlaştırmak için Polis Teşkilatına önem vermişlerdir. Her değişen iktidar veya dönem ile birlikte teşkilatın yapısı, yöneticileri de bu durumdan doğrudan etkilenmiştir. Türk Emniyet Teşkilatı geçmişten bu yana isim değişse de iktidarın bir parçası olan İçişleri Bakanlığına doğrudan bağlı silahlı kolluk gücüdür. Türk Polisi iktidarların müdahalesine açık bu yapısı nedeniyle devletini önceleyen bir düşünceye sahip olmuştur. Yasal sınırlar dışına çıkıldığını düşündüğü her eylem, gösteri, mitinglerde devleti yöneten seçilmiş hükümete yönelik bir saldırı olduğu fikrini savunup devleti önceleyen bir tepki ortaya koymasının arkasındaki ana etken geçmişten günümüze gelen bu yapıdır. Özetle Araştırma önermesi olan Türk Emniyet Teşkilatı'nın kuruluşundan günümüze iktidarlarının müdahalesine açık bir yapıda olduğu, iktidarların kendi güçlerini korumak adına ve ortaya koyduğu düzenlemelerin denetimini sağlamak için Türk Polis Teşkilatı'nı etkilediği anlaşılmıştır. Türk Polisi'nin devletini önceleyen bir düşünceye sahip

olmasında geçmişten bu yana iktidarlara doğrudan bağlı olan yapısı büyük pay sahibi oluşu doğrudur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNSAN HAKLARI KONUSUNDAKİ ULUSLARARASI VE ULUSAL MEVZUATIN İNCELENMESİ

Bu bölümde Türk Polis Mevzuatının Uluslararası Mevzuata uygunluğu konusu incelenecektir. Bu nedenle BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile yine BM tarafından ortaya konulan Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensipler adlı Uluslararası Belgelerin maddeleri ile Türk Polis Mevzuatının ilgili maddeleri karşılaştırılarak verilecektir. Sonuç olarak Türk Polis Mevzuatı Uluslararası Mevzuata uygun mu? Sorusunun cevabı aranacaktır.

4.1. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Polis Mevzuatının İlgili Maddelerinin Karşılaştırılarak İncelenmesi

Birleşmiş Milletlerin yayımlandığı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine baktığımızda

- Bütün insanların doğuştan özgür ve eşit haklara sahip olduğu,
- Irk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş vb. Ayrımlar yapılmaksızın herkesin bütün hak ve özgürlüklerden faydalanabilir olduğu belirtilmiştir.
- Köle ve kulluk anlayışının kökten reddedildiği,
- Kimseye İşkence gibi insan onuruna yakışmayan davranışların yapılamayacağı,
- Herkesin eşit olduğu ve haksızlığa uğradığını düşündüğü durumlarda faydalanacağı etkin bir yargı yoluna başvurma hakkı olduğu belirtilmiştir. Masumiyet karinesine vurgu yapılmış ve herkesin adil bir yargılanma hakkı olduğu belirtilmiştir.
- Özel hayatın gizliliğine, konut dokunulmazlığına ve kişilerin haberleşme imkânlarına keyfi olarak karışılmayacağı belirtilmiştir.
- Düşünce ve anlatım özgürlüğü hakkı, silahsız ve saldırısız toplanma hakkı bulunduğu belirtilmiştir.
- Konuyla ilgili olarak Polis Vazife ve Salahiyat Kanunu ve Türk Polis Mevzuatındaki diğer kanun ve ilkelerde İnsan Hakları Evrensel Bildirge ile aynı anlamlara sahip maddeler bulunmaktadır. Örnek verilecek olursa Kolluk Etik İlkelerinden Kolluk Uygulama ve Müdahaleleri Başlığı altındaki kısımlarda:

Kolluk personelinin yaşam hakkına ve anayasada belirtilen temel hak ve özgürlüklere saygı göstermek zorunda olduğu, işkence, eziyet, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı muameleler ile kimseyi cezalandırma yetkisinin olmadığı belirtilmiştir. Kolluk personeli yasalar tarafından belirtilen sebepler dışında kimsenin özgürlüğünü keyfi olarak sınırlayamayacağı, zor durumda kaldığı zaman meşru bir amacı elde etmek için

orantılı güç kullanabileceği belirtilmiştir. Kolluk kuvvetlerinin kendilerine verilen yetki dışına çıkmaları durumunda yani öldürme kasten yaralama, işkence vb. zor kullanma gibi olaylarda iş ve işlemleri Cumhuriyet Savcısı tarafından bizzat ve öncelikli olarak yapıldığı Türk Polis Mevzuatının ilgili maddelerinde belirtilmiştir. Yukarıda yüzeysel olarak bahsettiğimiz konu EK 6'da maddeler halinde sunulmuştur. Türk Polis Mevzuatının beyannamede vurgu yapılan bütün değerlerle uyum içinde olduğu anlaşılmaktadır.

4.2. Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensipleri ile Polis Mevzuatında Polisin Zor ve Silah kullanma Yetkisinin İlgili Maddeler ile Karşılaştırılarak İncelenmesi

Öncelikle Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensiplere baktığımızda ilgili maddelerde kısaca:

- Hükümetler ve kanunen yetkili kuruluşlar yetkili personelin Zor ve Silah kullanmaları hakkında yasalar çıkarıp düzenlemelerin yapmaktadır. Hükümetlerin kanun adamlarına çeşitli tipte silah ve mühimmat desteği sağladığı, Hükümetler tarafından kişilerin ölümüne veya yaralanmasına yol açacak silahları kullanmadan önce öldürücü olmayan ama kişiyi etkisiz hale getiren silahların kullanımı ile ilgili düzenlemelerin yapıldığı, zor veya silah kullanmanın kaçınılmaz olduğu durumlarda meşru bir amaçla orantılı bir biçimde zor kullanılabilirliği belirtilmiştir. Söz konusu Temel Prensipte Zor ve Silah Kullanma Yetkisi bulunan personelin bu yetkisini yasal sınırlar dışında kullanması iç hukukta ceza verilmesi gereken bir suç olarak nitelendirilmiştir. Silah kullanımının yalnızca yaşamı korumak amacıyla ve meşru bir sebeple kullanılması gerektiği belirtilmiştir.
- Zor ve Silah Kullanma Yetkisine haiz personele amiri tarafından kanuna aykırı olarak bir kişinin ciddi bir biçimde yaralanmasına veya ölmesine yol açabilecek bir emir verdiği takdirde, bu emri yerine getirmemek için imkâna sahip olduğu halde yerine getirirse, amiri tarafından kendisine verilen emri yerine getirmesinin savunmasını yapamaz. Bu durumda emri veren de yerine getiren de sorumlu tutulur.
- Konuyla benzer biçimde Polis Vazife Salahiyat kanununda: Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir. Zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilir (PVSK 16).
- Bedenî kuvvet ve maddî güç kullanarak etkisiz hale getiremediği direniş karşısında, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde, Hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri

verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde, saldırıyı etkisiz kılmak amacıyla ve etkisiz kılacak ölçüde, silah kullanmaya yetkilidir (PVSK 16).

- PVSK madde 2 içerisinde belirtildiği üzere: Kamu düzeni ve kamu güvenliğinin sağlanmasından sorumlu olan polis; amirinden aldığı emri, kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve yönetmelik hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı emri verene bildirir. Ancak, amir emrinde ısrar eder ve bu emrini yazılı olarak yenilirse, emir yerine getirilir. Bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz. Konusu suç teşkil eden emir hiçbir suretle yerine getirilmez. Yerine getirenler sorumluluktan kurtulamaz.

Üst kısımda yüzeysel olarak belirtilen konu EK 7’de ilgili maddeler ile birlikte verilmiştir. Türk Polis Mevzuatının, Uluslararası Mevzuata uyumu? Ana sorunsalının cevabı alt başlıklar üzerinden incelenecektir.

4.2.1. Meşru Savunmanın Şartları

- a) Ortada bir saldırı olmalıdır.
- b) Meşru müdafaaanın gerçekleştirilmesi adına haksız bir saldırı olması gerekmektedir.
- c) Saldırı meşru savunma ile korunan bir hakkı hedef almalıdır, çünkü meşru savunmanın gayesi sahip olunan hakkı korumaktır.
- d) Meşru savunma saldırının olduğu an, saldırı ile birlikte aynı zamanda olması gerekir,
- e) Hali hazırda var olan saldırıdan meşru savunma yapılmaksızın kurtulmanın mümkün olmaması gerekir.
- f) Meşru Savunma, saldırıyı yapan kişiye yapılır ve saldırı ile orantılı bir biçimde gerçekleşmesi gerekir (Koparan, 2006: 343-344-345). Polis yüksek risk içeren durumlarda kendi veya toplum güvenliğini sağlamak adına meşru savunma yoluna başvurabilir. Polisin bu yola başvurması için gereken meşru savunma ile ilgili önemli hususlar yukarıda belirtilmiştir.

4.2.2. İkaz

Karşımızdaki toplulukla zor kullanmadan önce diyalog yoluna gidilmeli ve topluluktaki herkes ile değil topluluğun içinden seçilmiş bir kişiyle muhatap olunmaya çalışılmalıdır. Karşıdaki kitleye yaptıkları eylem veya faaliyetin yasa dışı olduğu dağılmaları gerektiği bunu yapmadıkları takdirde zor kullanma yoluna gidileceği belirtilmelidir. Şunu da belirtmekte fayda var polis bazı durumlarda karşıdaki kitleyi sözlü olarak ikaz etmeden de zor veya silah kullanma yoluna gidebilir. Örneğin; elindeki silahla polise veya çevreye zarar verme potansiyeline sahip birine karşı sözlü ikaz yoluna gitmek rasyonel bir karar olmayacaktır.

4.2.3. Bedeni Güç

Kitle dağılmadığı takdirde ikinci aşama bedeni güç dediğimiz fiziksel kuvvet uygulanmalı karşımızdaki şahısları Polis Müdahale Yöntem ve Teknikleri ile kitlenin direnişini kırarak ölçüde zor kullanılmalıdır. Burada polisin el ayak ve beden gücünü kullanarak Polis Meslek Yüksek Okulları (PMYO) Polis Meslek Eğitim Merkezi (POMEM) ve Polis Amirleri Eğitimi Merkezi (PAEM) içinde alınan ayrıca hizmet içi kurs olarak verilen Polis Müdahale Yöntem ve Teknikleri derslerinde öğrenmiş oldukları savunma ve müdahale bilgilerini kullanmaları gerekmektedir.

4.2.4. Maddi Güç

Bedeni güç yeterli olmazsa veya olmayacağı açık bir şekilde ortada olduğu durumlarda maddi güç safhasına geçilmeli yani cop, biber gazı, polis köpekleri gibi maddi güç unsurları ile karşındaki kitlenin direnişini kırarak ölçüde zor kullanılmalıdır. Artan suç oranları ve gösteriler ile birlikte polisin bozulan kamu düzenini tekrardan tesis etmesi için kullanması gereken ekipman sayısında da bir artma meydana gelmiştir. PVSK 16. Maddenin üçüncü fıkrasında yapılan değişiklikle birlikte basınçlı ve/veya boyalı su ibaresi getirilmiştir (PVSK 16). Maddi güç unsurları alt başlıklar üzerinden incelenecektir.

4.2.4.1. Kelepçe Takmak

PVSK 16 b fıkrasında maddi güç kapsamına giren kelepçe polis tarafından kişinin direnişini kırmak ve etkisiz hale getirmek için, kendi vücut bütünlüğüne, çevreye veya eşyalara (gerçekleşmiş bir olaydaki iz, eser ve emareleri vb. bozmaya çalışmak) zarar vermesini engellemek amacıyla kullanılır. Kelepçe belirtilen kanun maddeleri ışığında kullanılmalı aksi halde kişileri küçük düşürme ve aşağılama anlamlarına gelir ve hak ihlalleri yaşanabilir. Bununla ilgili olarak Erdoğan Yağız'ın AIHM'ye yapmış olduğu başvuru neticesinde kendisine ve çevreye zarar verme şüphesi olmayan birinin ailesinin önüne kelepçeli olarak çıkarılması, evinde arama yapılırken, arama tutanağı imzalanırken kelepçeli olmasını ve sonrasında bu durumun kişiyi ruhsal açıdan yaraladığı dikkate alınarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. Maddesi BM'nin Evrensel İnsan hakları Beyannamesi 5. Madde olan Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz ifadesinin ihlali olduğuna karar vermiştir (Erdoğan Yağız/Türkiye, No. 27473/02).

Kelepçenin hangi durumlarda kullanılması gerektiği ve istisnaları ile ilgili olarak mevzuatta: Ceza Muhakemeleri Kanunu madde 93, Yakalama Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği madde.7, çocuklar ile ilgili kelepçe ve türevi aletlerin kullanılmayacağı ise Çocuk Koruma Kanunu madde 18 içinde belirtilmiştir.

4.2.4.2. Biber Gazı

Polisin genellikle toplu yapılan eylemlerde yapılan toplantı veya gösteride provokatör hareketlerin devamında kalabalığa sırasıyla ikazda bulunup daha sonra bedeni kuvvet ile direnişin kırılmaması veya kırılmayacağı fikri oluşması üzerine maddi güç unsurlarından biri olan biber gazını kullanabilmektedir. Biber gazı içerdiği maddeler nedeniyle kişilerin direnme gücünü ellerinden alıp kalabalığın dağıtılmasını kolaylaştırmaktadır. Kolluk güçleri tarafından gösterici grup ile yakın temasa girilmemesi ve personelin hareket kabiliyetinin daha geniş olması nedeniyle biber gazı yer yer orantısız bir biçimde veya kullanılmaması gereken yerlerde kullanılmaktadır. Bununla ilgili olarak gerek ulusal basında gerekse AİHM kararlarına bakıldığında kolluk güçlerinin biber gazı kullanımı ile ilgili olarak Türkiye'nin tazminata mahkûm edildiği davalar görülecektir. Kayseri'de aracına yılan girdiğini iddia eden vatandaşa yardıma giden polisin yılanı çıkarmak için araca biber gazı kullanmasının (haber7.com, 2013), Göstericileri dağıtmak için kullanılan biber gazı neticesinde gaz bombasının bir kişinin kafasına isabet etmesi sonrasında beyin kanaması geçirmesi (ntv.com.tr, 2012), Tekerlekli Sandalye Basketbol maçında tribünde meşaleler yakan ve birbirlerinin üzerine maddeler atan taraftarlara emniyet görevlileri tarafından biber gazlı müdahalede bulunulması (ntv.com.tr 2012) toplum vicdanında polisin imajına ciddi zarar vermektedir. İzmir'deki 1 Mayıs gösterilerine katılan Subaşı ve Çoban'ın polisin fizik kuvvet sırasında cop ve biber gazı kullanımı ile ilgili olarak yapılan AİHM başvurusunda mahkeme 9 Temmuz 2013 tarihli kararında polisin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. Maddesinin ihlal edildiği belirtilmiştir (10.04.2012 Subaşı ve Çoban, No. 20129/07). Abdullah Yaşa 16 Temmuz 2013 tarihli kararında başvuruçuların gösteri sırasında polisi taşıdıkları barışçıl bir eylem yapmadıkları görüntülerden anlaşılmaktadır ve Mahkemece bu tür bir olayda tek başına biber gazının kullanımı hak ihlaline yol açmadığı belirtilmiştir. Somut olayda AİHM burada polislerin gaz kapsüllerini belli açıdan başvuruçucu ve diğer kişilerin vücuduna doğru hedef alınması sonrasında iki kişinin hayatını kaybetmesi ve başvuruçunun yaralanmasından dolayı 3. Maddenin ihlaline karar vermiştir. Yani biber gazının ölüm ve yaralanmalara sebebiyet verecek şekilde göstericilere karşı kullanılmasından dolayı 3. Maddenin ihlaline karar verilmiştir (Abdullah YAŞA, No 44827/08). Mahkeme Türkiye'de biber gazı kullanımı nedeniyle meydana gelen ölüm ve yaralanmaların minimal seviyeye indirilmesi, insan hayatını ve sağlığını koruyacak kanun ve uygulamaların olay tarihinde olmadığını ve bunların güçlendirilip hayata geçirilmesi gerektiğini sözleşmesinin 46. Maddesini dayanak göstermek suretiyle belirtmiştir (Şen, Şenyurt, 2013: 22). 2013 yılı içinde karara bağlanan diğer bir dava

ise İzci-Türkiye kararıdır. Dünya Kadınlar Günü ile ilgili gösteriye katılan İzci'nin kolluk güçlerinin orantısız bir şekilde kuvvet kullanması neticesinde yaralanmış ve 5 günlük iş göremez raporu almıştır. Diğer iki davada olduğu üzere iç hukuk yolları tüketildikten sonra AİHM'ye başvuruda bulunulmuş ve 23 Temmuz 2013 tarihli İzci- Türkiye kararında Türkiye'de kolluk güçlerinin orantısız güç uyguladığı, göstericilere karşı nispeten hoşgörülü olmadıklarını ayrıca bayan izciye orantısız güç uygulayan Polis Memurlarının sözleşmenin 3. Maddesi (işkence yasağı) ile 11. Maddesini (toplantı ve dernek kurma hakkını) ihlal ettiğine hükmetmiştir. Bahsi geçen polisler hakkında etkin bir adli ve idari yargılamanın bulunmadığını belirtilmiştir. Türkiye ile ilgili gelen başvuruların çoğunun toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde kolluk personellerinin orantısız güç kullanması ile ilgili olduğuna vurgu yapılmıştır. Türkiye'nin yakın gelecekte bununla ilgili sistematik bir ihlal iddiaları sorunu yaşamaması adına sözleşmenin 46. Maddesine göre önlem alması talebinde bulunulmuştur (İzci-Türkiye kararı, No 42606/05).

Biber gazı kullanmanın belirli şartları vardır bunlardan bir tanesi gaz kapsülleri doğrudan insan vücuduna veya hayati bölgelere doğru atılmaz. Aynı şekilde biber gazının doğrudan yüze sıkılması da benzer nitelik taşımaktadır. Biber gazı kapalı ortamlarda kullanılmaz (Gemalmaz, 2013). Biber gazı kullanma gereksinimi duyulacağı zaman tıbbi müdahale yapacak ekibin hazır beklemesi gerekmektedir. Biber gazı dışındaki diğer maddi güç unsurları doğrudan muhatap olunan kitle üzerinde etkiliyken “göz yaşartıcı gazlar veya tozlar” için bunu söylemek güçtür (Aydın, 2015: 253). Önceki konularda da belirtildiği üzere halkın içinde üniformalı olarak devleti temsil eden ve varlığını kanunlardan alan polislerin yapacakları hatalar İç hukuk, Medya ve Uluslararası mercilerde sert bir yankı bulacaktır. Gerek Türkiye Cumhuriyeti Devleti gerekse Emniyet Teşkilatını uluslararası platformda itibarını düşürmemek ve milli servetin bir kısmının bu alanlara gitmemesi adına polislerin kendilerine verilen zor kullanma yetkisinin büyük bir sorumluluk getirdiğinin farkında olmaları gerekmektedir.

4.2.5. Silah Kullanma

EK 8'de maddeler halinde ayrıntılı olarak belirtildiği üzere uluslararası sözleşmelerin yanı sıra Polis mevzuatında da kişinin yaşam hakkını elinden alabilecek olan silah kullanma ile ilgili olarak başvurulacak en son çare olduğu ve başvurulmadan önce göz önüne alınması gereken birçok kanun maddesi bulunmaktadır. Esasında gerek uluslararası gerekse Polis mevzuatını incelediğimizde silah kullanmanın gelinebilecek en son nokta olduğunu bu kanun maddelerinin ruhundan anlaşılabilir.

4.2.6. Polisin Zor Kullanmada Takip Etmesi Gereken Şartlar

Polis müdahalesinde ana amaç karşıda direnen kitlenin direncini kırmak için ve kırarak ölçüde kademeli bir şekilde zor kullanmaktır. Polis hukuk içinde belirtilen çerçevede dışında zor veya silah kullanma yetkisine sahip değildir. Zor kullanmanın birinci şartı başvuracağımız zor kullanma yolu “Yasal” yani kanuni olmalıdır. İkincisi içinde bulunduğumuz durumda zor kullanmak polis için elzem yani “Gerekli” olmalıdır. Üçüncüsü ise zor kullanmanın “Kademeli” bir biçimde devam etmelidir. Yani bedeni kuvvetin yetersiz kaldığı bir durumda kademeli olarak kuvvet artırılmalı maddi kuvvete geçilmelidir. Direniş kırıldıktan sonra yani amaca ulaşıldıktan hemen sonra sona ermeli ölçülü yani “Orantılı” olmalıdır. Bu dördünün olmadığı bir Zor ve Silah kullanma durumunda sorumlu merciler adalet önünde hesap vermeye mecburdur.

Örnekler üzerinden açıklanacak olursa; sözlü ikaz ile kolayca dağıtılabilecek bir olaya doğrudan maddi güç uygulayıp karşı tarafa zarar verilmesi yasallık, gereklilik, kademelik orantılılık ilkelerine aykırıdır. Polis sayıca ve teçhizat yönünden müdahale edeceği kitleden üstün olmak zorundadır. Müdahalenin amacının kitleyi dağıtıp bozulan kamu düzenini tekrardan tesis edilmesi olduğunun farkında olunması ve olaylara bu şekilde yaklaşılması gerekmektedir. Bir gösteri grubuna toplu güç olarak müdahale ederken o anki kitlenin söz konusu alandan kolayca kaçıp, dağıtılabilecekleri bir alan açılmalı ve o olandan göstericiler çıkarılmalıdır. Ancak herhangi bir kaçış alanı bırakmayıp direnişi kırılmış olan gösterici gruba direniş gösteriyorlar gibi kademeli bir şekilde artan güç müdahalesi yasallık, gereklilik, kademelik, orantılılık ilkelerine uymadığı gibi durumun sosyal medya veya haber bültenlerinde yayılması polisin halk içindeki imajına büyük zarar verecektir. Genelde kolluk mensupları özelde Emniyet Teşkilatı Personeli giymiş oldukları üniforma ile artık sadece bir birey değil bütün bir teşkilatı temsil ettiklerini bilmeli ve davranışlarına sivil hayatlarına olduğundan çok daha fazla dikkat etmeleri gerekmektedir. İnsan hakları ihlali yapan bir polis her halükarda yaptığı eylemden hesap vermeli ve cezasını çekmelidir. Ancak bu emniyet personelinin yaptığı ihlal görüntüleri sosyal medya, haber bültenleri gibi yazılı ve görsel medyada yer almasıyla birlikte görevini layıkıyla yerine getiren teşkilat mensubu kolluk güçlerinin de vatandaş nezdinde imajı zedelenmektedir. Bununla ilgili olarak personelin eğitilmesi amacıyla ABD, Britanya, Kanada gibi ülkelerin kullandığı sanal kuvvet eğitimleri kolluk ile ilgili gelen şikâyetleri azaltmada önemli etkisi olacaktır. Sanal kuvvet eğitiminde Polisler teçhizat, silah, cop, biber gazı, kelepçelerini kuşandıktan sonra eğitimin yapılacağı simülasyon alanına giriyorlar. Burada yüzlerce senaryo bulunmakta olup cihazlarında lazer

ışığı bulunan polisler olay anında hangi durumda, ne oranda kuvvet kullandıkları ölçülebiliyor ve buna göre bir puan elde ediliyor. Puanlama sonunda kuvveti “doğru kullandın veya kullanmadın” gibi bir değerlendirmeye giriyorlar. Böylece polisin farklı senaryo içeren olaylar karşısındaki öfke kontrolü ölçülebiliyor. Bu tür eğitimlerin yanında İnsan Hakları, Öfke Kontrolü Eğitimi ve Meslek Etiği konularında periyodik aralıklarla eğitimler düzenlenmektedir. Ayrıca silah kullanımına kadar giden süreçte polisin kullanacağı teçhizatların çeşitlendirilmesi de önemli bir etken olacaktır. ABD de kullanılan şok tabanca ile elektro şok uygulanan kişi etkisiz hale gelirken kolluk personelinin silah kullanımı da minimize hale getirilmiş olur (Güzeloğlu, 2008: 105-106). Bu tür uygulamaların Türk Emniyet Teşkilatı Personeli tarafından da uygulanması durumunda personelin daha donanımlı ve verimli bir biçimde görevini yerine getireceği söylenebilir.

Sonuç olarak; Türk Polisinin zor kullanma yetkisinin kanuni dayanağı, bedeni güç, maddi güç gibi zor kullanmanın türleri ve içerikleri alt başlıklar üzerinden açıkça ifade edilmiştir. Türk Polisinin Silah Kullanma Yetkisi de çalışma içerisinde aktarılmıştır. Araştırmanın ana sorunsalı olan Türk Polis Mevzuatının Uluslararası Mevzuata uygun mu? Sorusuna cevap olarak Türk Polis Mevzuatının Uluslararası Mevzuata uygun olduğu ilgili uluslararası belgelerin maddeleri ile yapılan karşılaştırma sonucunda elde edilmiştir. Bölüm içerisinde örnekler üzerinden kısaca yer verdiğimiz polisler tarafından yapılan insan hakları ihlallerinin nedenleri ise bir diğer araştırma sorusu olan Türk Polis Mevzuatının Uluslararası Mevzuata uygun olması halinde Türk Polisi zaman zaman uygulamalarında neden insan hakları ihlali yapıyor? Sorusuna bir sonraki bölümde cevap aranacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

MEDYADA, AYM VE AİHM KARARLARINDA POLİSİN İNSAN HAKLARI İHLALİ YAPTIĞINI GÖSTEREN HABERLER VE KARARLARIN TEMELİNDE YATAN NEDENLER ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Bir önceki bölümde Türk Polis Mevzuatı Uluslararası Mevzuata uygun mu? Sorusuna cevap aranmış ve uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bölümde bir sonraki ana problem cümlesi olan Türk Polis Mevzuatı Uluslararası Mevzuata uygun olması durumunda Türk Polisi neden İnsan Hakları İhlalleri yapmaktadır? Sorusuna eldeki bulgular üzerinden cevap aranacaktır. İlk olarak Medya, Anayasa Mahkemesi (AYM) ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından Türk Polisinin İnsan Hakları İhlali yaptığı gösteren haber ve kararlara yer verilecektir. Daha sonra bu İnsan Hakları İhlallerinin arkasında yatan bulgular üzerinden konu tartışılacak, sorunun çözümü noktasında hali hazırda atılan ve ilerde atılması gereken önerilere değinilecektir. Araştırma önermesinde Türk Polisinin İnsan Hakları İhlali yapmasının ardındaki temel etkenlerin Türk Polisi Çalışma Saatleri, Polis Alt- Kültürü, Polis- İktidar- Asker İlişkileri olduğu belirtilmiştir. Bu bölümde belirtilen önermeler alt başlıklar halinde verilmiştir. Araştırma önermelerinin doğru/ yanlış olduğu yapılan betimsel analiz incelemesi sonrasında araştırmanın son kısmında belirtilecektir. Eldeki bulgular üzerinden yapılan araştırma neticesinde sunulan çözüm önerilerine yer verilecek, Kolluk Denetleme Birimleri ve Türkiye için örnek olarak sunulan Kuzey İrlanda Kolluk Şikâyet Sistemi ile ilgili bilgiler paylaşılacaktır.

5.1. Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Basında Polisin İnsan Hakları İhlali Yaptığını Gösteren Kararlar ve Haberleri

EK 9’da Medya, AYM, AİHM tarafından ortaya konulan Polisin İnsan Hakları İhlali Yaptığını Gösteren Kararlar ve Haberlere yer verilmiştir.

Türk Polisi neden İnsan Hakları İhlali yapıyor? Sorusuna yaptığımız araştırmalar sonucunda elde ettiğimiz bulgular alt başlıklar halinde aktarılacaktır:

5.2. Türk Polisi Çalışma Saatleri

Polislik görevi 24 saat süren vardiyalı bir meslektir. Polislerin çalışma saatleriyle ilgili olarak Devlet Memurları Kanunu Maddelerinden 99, 100, 101 ile 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu madde 61’e dayanılarak 1995 yılında “Emniyet Hizmetleri Sınıfı Personelinin Çalışma Saatlerine İlişkin Esaslar” ile düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme incelendiğinde: Merkez ve taşrada görev yapan, nöbet usulü ile görev yapan personelin çalışma saatleri olağanüstü durumlarda 12/12 olmak üzere diğer durumlarda ise 12/24 ya da

12/36 olmak üzere olduğu ile ilgili bilgi verilmiş olup, çalışma saatlerine ilişkin olarak taşrada Mülki Amirin, merkezde ise Genel Müdürün onayı ile polislerin çalışma saatleri haftada 40 saatten az olmayıp 12/24 çalışma sisteminden de daha ağır olmayacak biçimde farklı çalışma biçimleri belirlenebilir ibaresi bulunmaktadır. İdari büroda görev yapan memurlarla ilgili olağanüstü hallerde hariç diğer devlet kurumlarının tabii olduğu çalışma sistemine tabii olduğu belirtilmiştir. Olağanüstü durumlarda yetkili amir tarafından yeni çalışma saatinin yazılı ya da sözlü emirle, sözlü emirle olması durumunda 24 saat içinde yazılı emire çevrilmesi gerektiği belirtilmiştir. Nöbet usulüyle çalıştırılan personel için çalışma saatinin arttırılamayacağı, fakat görev değişiminin durum ve şartlar dikkate alınarak birim amiri tarafından gecikmeli bir biçimde yaptırılabilmesi belirtilmiştir. Ayrıca aynı düzenlemenin 4. Maddesinde geciktirmedeki süre sınırları da belirtilmiştir. Nöbet usulü ile çalışan personele hafta izninin olmadığı, polis merkezlerinde ve benzeri birimlerde araştırma yapan, takip ve gözetleme görevleri olan personele de haftada bir günden az iki günden çok olmayacak biçimde hafta izni verilebileceği olağanüstü durumlar olmadığı müddetçe bu hafta izninin kullanılacağı, kullanılmadığı durumlarda hangi yolun izleneceği madde 5'te açıklanmıştır. Polislerin çalışma saatleri ile ilgili sorunları sık sık gündeme gelmektedir. Bu konuyla ilgili olarak 2014 yılında Kamu Denetçiliği Kurumu'nun yapmış olduğu bir çalışmada Türkiye'de Devlet Memurları Kanunu'nun ilgili maddelerinde memurların çalışma saatleri belirtilmiştir. Ancak polislik mesleğinin yapısı gereği kendine özgü çalışma saatleri mevcuttur. Bu çalışma saatleri idari büro kısımlarında çalışanlar için 08:00-17:00 veya 09:00-18:00 dışında 12/12, 12/24, 12/36 bilinen çalışma saatleri olup KDK'nın raporunda EGM içinde 86 farklı çalışma modeli uygulandığı belirtilmektedir (KDK, 2014: 5).

12/12 çalışma saati modeli genellikle olağanüstü durumlarda uygulanan polislerin 12 saat çalışıp 12 saat istirahat ettikleri modeldir.

12/24 çalışma modeli polislerin 12 saat çalıştıktan sonra 24 saat istirahat ettikten sonra göreve geldikleri çalışma modeli olup haftada 57 saatlik bir çalışmaya denk gelmektedir.

8/24 çalışma modeli 8 saatlik çalışmanın ardından 24 saatlik istirahat olduğu ergonomik vardiya sistemi olan emniyet teşkilatında hedef çalışma saati olarak geçmektedir.

12/36 çalışma modeli 1+1 şeklinde de ifade edilen bu modelde 12 saatlik çalışmanın ardından polisler göreve 36 saat sonra gelmektedirler. 8/24 ve 12/36 modelinde ek görevler hariç haftada 42 saatlik bir çalışma süresi geçmektedir. Kalan 82 çalışma modellerinde ise görevin mahiyetine göre çalışanların 45-60 saat arasında değiştiği tespit edilmiştir. Aynı çalışmada polislerin AÖF, ÖSYM ve Milli Eğitim Bakanlığı sınavları dışındaki diğer ek görevlerde, ek bir ücret alamadıkları veya idari izin kullanmadıkları tespit edilmiştir (KDK,

2014: 31-32). Bu çalışma modellerinden haftada 57 saate denk gelen 12/24 çalışma modeli en çok uygulanan modeldir (KDK, 2014:5). Bu çalışma saatlerinin üzerinde maç, konser, miting, milli ve dini bayramlar da eklenince polislerin çalışma saatleri gittikçe artmakta olup tükenmişlik ve bitkinlik hali baş göstermektedir. Çalışma saatleri fazla olan, ailesiyle ve çevresiyle vakit geçirme fırsatı olmayan polisleri bu durum depresif bir hale sokmakta, polis intiharları veya cinnet vakaları gündeme gelmektedir (KDK, 2014: 18).

Kırel ve Cengiz tarafından yapılan bir çalışmada polislerin uzun saatler çalışmaları bedenen ve ruhen gerginlik yaratmakta olduğu ve polisler üzerinde dikkat toplama güçlüğü ve aşırı sinirlilik gibi etkileri olduğu belirtilmiştir. Briç, bilardo, futbol, basketbol gibi rakiple oynanan oyunların bireyi strese karşı daha dirençli kılmakta olduğunu, polislerin kurum lokal veya konaklama tesisleri gibi alanları daha az tercih edip, sinema, tiyatro veya arkadaş toplantıları gibi sosyal faaliyetlerde bulunmak stres ile mücadele kapsamında önemli bir role sahip olduğu vurgulanmıştır. Polislerin günlük yaşamlarında iş dışındaki zaman diliminde daha farklı meslek gruplarındaki kişilerle iletişim halinde olması sosyalleşme açısından artı bir kazanım olduğu gibi benzer sorunları o meslek grubuna ait kişilerden de duyduğu zaman belli başlı sorunların her meslekte olduğu gerçeğinin farkına varmasını sağladığı belirtilmiştir (Kırel& Cengiz, 2006: 116). Aile ve sosyal hayatında sıkıntı yaşayan, psikolojik sorunları bulunup sürekli iş odaklı bir hayat yaşaması polislerin insan hakları ihlali yapmasında pay sahibi olduğu söylenebilir. Bu tür durumların önünü almak amacıyla gerek İçişleri Bakanlığı gerekse Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde personelin performansını arttırmaya yönelik çalışmalar yapılmakta olup amirlere personelleri ile yakından ilgilenmeleri, herhangi sıkıntılı durumlarında onları motive etme ve desteklemeleri ile ilgili yazılar gelmektedir. Ayrıca söz konusu ek görev adı altında olan maç ve sınavlarda görevli polisler ücretlendirilmesi ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır (kamuajans.com, 2019). Çalışma saatleri ile ilgili olarak hedeflenen modelin 8/24 olduğunu belirtmiştik. Önceki yıllarda Bursa İl Emniyet Müdürlüğü tarafından uygulanan 8/24 modelinin personeli isteklendirmede, mesleğe olan bağlılığı arttırmada, aile ve sosyal ilişkilerinde dikkate değer bir pozitifliğin olduğu belirtilmiştir (Uzunbacak, 2017: 1241). Yakın zamanda İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü bu çalışma modeline geçmiş (Cnnturk, 2019) ve olumlu geribildirimler alındığı için İçişleri Bakanlığı Genelgesiyle 81 İl Emniyet Müdürlüğüne 8/24 çalışma modeline geçilmesi yönünde genelge gönderilmiştir (egm.gov.tr, 2020). Söz konusu Genelgede Ek görevlendirmelerde eşitlik ve şeffaflığa önem verilmesi ve görevlendirme çizelgelerinin birimlere dağıtılarak personele duyurulmasının sağlanması, Üniversiteler ve ilgili diğer kurumlar ile iş birliği yapılarak “Aile İçi İletişim, Stres ile Baş Etme, Öfke Kontrolü, Problem Çözme Becerileri, İletişim Becerileri, Çocuk ve Ergen ile

İletişim, Aile İçi Şiddet ve Çocuk İstismarı, Bütçe Yönetimi, Psikolojik Şiddet, Ruhsal Bozukluklar vb.” Konularda eğitim faaliyetleri düzenlenmesi ve belirli aralıklarla bu eğitimlerin tekrarlanması, evlilik, doğum, hastalık ve vefat gibi durumlarda personel yalnız bırakılmaması, zamanında yapılacak ziyaretlerle birlikte gerekli maddi ve manevi desteğin verilmesi, Sosyal Hizmetler ve Sağlık Dairesi Başkanlığı bünyesinde günün 24 saati ulaşılabilecek (telefon, internet, mesaj vb.) bir "Psikolojik Danışma Hattı" kurularak hizmete sunulması gibi polislerin moral ve motivasyonunu üst düzeyde tutacak, görevlerini yerine getirirken tükenmişlik hissine kapılmalarını önleyecek, birlik ve beraberliği güçlü tutmaya yönelik atılımlar yapılmıştır.

Tüm bu çalışmaların Türk Emniyet Teşkilatı personelinin görevini daha iyi ifa edeceği söylenebilir. Söz konusu çalışma modeli 8/24'ün Emniyet Teşkilatı Personelinin nicel anlamda tam anlamıyla yeterli zemine oturmasıyla birlikte genelge gibi normlar hiyerarşisinde yeri olmadığı için esnetilebilen hukuki sakatlıktan kurtulup kanun düzeyinde karşılık bulması gerektiği görüşünderiz. Nitekim Kamu Denetçiliği Kurumunun 2014 yılındaki çalışmasında: Emniyet Genel Müdürlüğünde görev yapan personelin çalışma saatlerinin genelgeyle tayin edildiği ve genelgelerin çalışma saatleri hususunda asli düzenleme getiremeyeceği bu anlamda normlar hiyerarşisi bakımından hukuki anlamda bir sakatlığın meydana geldiği belirtilmiştir (2014: 26).

5.3. Polis Alt-Kültürü

Polis Alt-Kültürü: Polisler ve polislik mesleği tarafından ortaya atılmış ve uygulanmakta olan polislik mesleğindeki dayanışma birlik ve beraberlik ruhunu gösteren mesleğe özgü her türlü maddi ve manevi değerler bütünüdür (Çağlar, 1999: 98). Her meslek grubunda görülen dayanışma, iş arkadaşına destek olma hatta mesai saatleri dışında da vakit geçirerek sosyalleşme gibi durumlar kendine has bir doğası bulunan polislik mesleğinde daha etkin bir şekilde görülmektedir. Bu durumun sebebi hiç kuşkusuz polis adaylarının askeri eğitimde olduğu gibi üniformalı, kendisine söz hakkı verildiğinde teknil (örneğin N sınıfı Mustafa Bozkurt) vererek konuşmaya giren, farklı türevleri bulunan polis marşlarını eğitim boyunca okuyan polis adayları sivil hayat olarak nitelendirdikleri dışarıdaki hayattan kopuk bir ortamda eğitim görmesidir. Polis alt-kültürünün perde arkasına baktığımızda mesleğe başlamadan önce daha eğitim kurumundayken bunun tohumlarının atıldığını görebiliriz. Birey şehirlerin dışında veya şehirlerden izole edilmiş eğitim kurumundayken devre olarak nitelendirilen kendisiyle birlikte aynı dönemde mezun olan arkadaşlarıyla toplu olarak aynı yerde bulunan, bütün faaliyetleri aynı olan, bütün programları ikinci kişiler tarafından

belirlenen, toplanma, toplantı anlamlarına gelen “içtima” kavramına sürekli yer veren, kahvaltı içtması, öğlen yemeği içtması, akşam yemeği içtması, yat içtması gibi ifadelerin sıklıkla duyulduğu hafta sonları olan çarşı izinleri dışında bütün davranışların topluca kontrol edildiği eğitim yerleri bireye içine gireceği meslek ile alakalı bir takım düşüncelere sahip olmasına olanak vermektedir. Birey eğitim kurumuna giriş yaptıktan sonra önceden içinde bulunduğu sivil hayattan ve o hayatındaki kişilerden yavaş yavaş uzaklaşır. Zorlu eğitim döneminde kendisiyle birlikte aynı koşullar altında olan devreleriyle benzer sıkıntılara sahip oldukları için daha yakın ilişkiler kurar. Kişi meslek hayatına daha girmeden önce siviller ile mensubu olacağı teşkilat arasında keskin bir ayırım olduğu algısına sahip olur. Kendisini halkın içindeki devletin askeri gibi görür. Bu durum mesleğe başladıktan sonra da devam edebilir. Eğitim bittikten sonra mesleğe başlayan polisler bilindiği üzere uğraşacağı kesim toplum için problemliler olarak tanımlanan bir kitledir. Polisin göreceği olaylar cinayet, aile içi şiddet, taciz, tecavüz, hırsızlık, kaçakçılık gibi vakalarla meslek hayatı boyunca karşılaşması sivillere karşı bir önyargı oluşturmakta, sivillerin güvenilmez ve uzak durulması gereken bir topluluk olduğu algısı oluşmaya başlamaktadır. Böylelikle eğitim hayatında devreleri meslekten de çalışma ortamında bulunan kişiler polisin en yakın arkadaşı olacak, kendisi ve mensubu olduğu teşkilatı “biz” diye tanımlarken sivilleri “öteki” olarak adlandıracak ve topluluktan gittikçe uzaklaşacaktır. Mesai saatleri dışında da polis olan arkadaşlarıyla sosyal vakit geçirerek, Polis alt-kültüründeki “Polisin polisten başka dostu yoktur” düşüncesine sahip olacaktır. Polis Lojmanları, Polis Moral Eğitim Merkezleri, Polisevleri gibi yerleri tercih sıralamasında ilk sırada yer almasını sağlayacak diğer yerleşimler ve tatil yerleri sivil veya öteki olarak adlandırılmaya devam edecektir.

Özetle aynı mesleği yapan polislerin gerek eğitim döneminde gerekse meslek hayatlarında benzer problemliler ile karşılaşması sebebiyle kendilerini meslektaş olarak tanımladıkları kişilerle güçlü bağlar kurmaktadır. Bunun sonucunda kendi içlerinde meslekten- dışardan veya biz-öteki kavramlarının ortaya çıktığı polis alt-kültürünün ürünü olan bir jargon ortaya çıkmaktadır. Polisin kendini topluluktan soyutladığı, toplumu ötekileştirdiği, kendi görev arkadaşlarının yanlışlarını dahi iyiye yormak veya görmezden gelmek gibi yollara başvurmasına neden olan polis alt-kültürü kavramı polisin insan hakları ihlali yapmasında belirgin bir etkidir. Polis alt-kültürünün getirmiş olduğu meslektaşlık hissinin verdiği aşırı özgüven ve rahatlık hissiyle birlikte Polis yapacağı olası yasa dışı bir davranışta görev arkadaşlarının kendisini açığa çıkarmayacağını veya açılacak soruşturmada meslektaşları tarafından kendisine iltimas gösterileceğine inanmaktadır. Polis alt-kültürünün

getirmiş olduğu izleri ortadan kaldırmak için sunulan çözüm önerisi bir sonraki konunun sonunda birlikte ifade edilecektir.

5.4. Polis- İktidar- Asker İlişkileri

Michael Lipsky tarafından öğretmen, yerel bölge hâkimi gibi sokak bürokratu olarak adlandırılan polisin tek işi suçların önlenmesi veya işlendikten sonraki adli araştırmayı yapmakla kalmayıp, yardıma muhtaç olanlar ile yardım isteyen kimselere yardım etmek, kanunlarla belirtilen genel ahlaki korumak, kanun koyucunun koymuş olduğu kanunlara uymak ve halk nezdinde uygulanmasında denetim görevi görmektir (1980: 1-2). Polisin bu geniş kapsamlı görev alanı yeni bir durum olmayıp geçmişten günümüze kümülatif biçimde olagelmıştır. Abdülhamid zamanında fuhuş ile mücadelede, kılık kıyafet ile ilgili denetleme ve “Serseri ve Mazannei Sui Eşhas Hakkında Kanun” ile polise doktor nezaretinde serserilere dayak atma yetkisi veren, serseri olarak adlandırılan kişileri ikamet ettikleri civarda iş bulamadıkları takdirde kendileri için uygun iş bulabilecekleri bir yere gönderilmeleri gibi üstü kapalı sürgün yetkisi gibi geniş yetkiler verilmiştir. Polisler tramvaylardaki kadınlara ayrılan kısma giren yabancı erkekleri menetmeden İTC döneminde dernekleri denetlemeye kadar geniş bir sorumluluk alanı bulunmaktaydı. Rejimin koymuş olduğu düzenlemelerin uygulayıcısı olan polisler farklı dönemlerde birbirinden farklı zaman zaman zıt düzenlemelerin de denetleyicisi olmuşlardır. Örneğin Abdülhamid döneminde çıkarılan kılık kıyafet düzenlemesine uygun olmayanlar hakkında polisler tarafından tahkikat başlatılması talimatı Cumhuriyet döneminde getirilen farklı içeriklere sahip şapka ve kılık kıyafetler hususunda denetleme talimatı yine polisler verilmiştir (İçişleri Bakanının imzası ile 22.07.2935 tarihli Umumi müfettişliklere ve valiliklere gönderilen 6936 Sayılı yazı, Belge No: 13216-7/1). Gücü elinde bulunduran rejim veya siyasal iktidarlar kendi güvenliklerinin teminatı olarak polisi görmüş ve olası bir ordu ayaklanmasına karşı polisi rejimin koruyucu olarak bilmişlerdir. O zamanlardan gelen bu anlayış günümüze kadar devam etmiş ve polis halka karşı devleti önceleyen bir konumda olmasının arka planı geçmişteki bu anlayıştan kaynaklıdır. İTC dönemi başlarında kişi hak ve hürriyetlerine yönelik olumlu gelişmeler yaşanmış grev, lokavt, dernek kurma gibi haklar verilmiştir. Ancak polisin grev ve lokavtı engelleme değil iş gücüne devam etmek isteyen işçilerin haklarını korumak adına greve müdahale edebileceği derneklerin ise denetimi polis tarafından gerçekleştirilmektedir. İTC döneminde de polis iç güvenliği sağlayarak siyasal elitin konumunu elinde tutmasında temel bir unsur olarak görülmüştür. Polislerin artan iş yüklerine nazaran nicelik ve nitelik olarak doğru yönlü bir artma olmaması nedeniyle polisler iç güvenliği sağlamada sıkıntı yaşadıkları

zamanlar olmuştur ve tarihe baktığımızda polislerin iç güvenliği sağlamada yetersiz kaldığı zamanlar ordunun darbe yapmasıyla sonuçlanmıştır.

İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü iç güvenlikten sorumlu birimlerdir. Emniyet Teşkilatı bu birimler içerisinde sivil olan tek birim olarak görülmüş olsa da tarihi perspektiften bakıldığında çoğu zaman polisin sahip olması gereken sivil anlayış ve takdir yetkisi askeri yapı, kişi ve alt-kültürün egemen olması nedeniyle askerin güvenliğe bakışı ile polisin de aynı yönde bir güvenlik anlayışı oluşmuştur. Bu durumun ana sebebi 1845'e kadar eski Türklerde ve Osmanlı'da polisin sağlanması gereken iç güvenliğinin askeri birimler tarafından yerine getirilmesi, daha sonra askeri birimden ayrılmasına rağmen Polis Teşkilatının sivilleşmesi için gereken çalışmalarda teşkilatın yapısal dönüşümlerini yine asker kökenli kişilerin gerçekleştirmesidir. 1909'da İstanbul'da açılan polis okulunun başına asker kökenli birisinin getirilmesi, Emniyet-i Umumiye Müdürlüğüne Jandarma Miralayı Ali Galip Pasiner beyin getirilmesi ve ilerleyen yıllarda da polis yöneticilerinin asker kökenli kişilerden seçilmesine devam edilmesi örneğin 1937'de açılan Polis Enstitüsünün ilk Müdürü olan Salih Adil Başer askeri kökenden gelen biri olup, bu göreve İktisat Vekâleti Milli Seferberlik Şubesi Müdürü iken üçlü kararname ile atanmıştır (Birinci, 1999: 16). İnönü zamanında da Emniyet-i Umumiye Müdürlüğüne asker kökenli kişiler getirilmeye devam edilmiştir (Öz Yıldız, 2014: 62). Bu durum polisleri hızlıca militer, hiyerarşik, bürokratik bir yapıya büründürmüş, polis alt-kültürü askeri düşünce tarzına sahip bir yapıya evrilmiştir. 1960 darbesi 1971 muhtırası ve 1980 darbelerinin her birinde Ordu Türk Polis Teşkilatı üzerinde nüfuzunu gittikçe arttırmıştır. Bu olayların hemen arkasından Emniyet Genel Müdürlüğüne asker kökenli kişiler getirilmiş, yine Polis Okullarına, İl Emniyetler Müdürlüklerine asker kökenli kişiler getirilmiştir. Polis yöneticilerinin asker kökenli kişiler olması sivilleşmenin kâğıt üzerinde kalmasına ve ilerleyen yıllarda yaşanan gelişmeler ile birlikte iç güvenliği sağlamakla yükümlü bir birimde demokratik alt- kültürün gelişmemesiyle, toplum içinde kendi vatandaşı ile iç düşmanla savaş ekseninde bir mücadele içinde olan, kendi toplumundan izole ve kopuk, kitlesel olaylarda empatiden yoksun, iç güvenlikten sorumlu bir birimin kurulmasına temel hazırlamıştır (Öz Yıldız, 2017: 77). Bu durumlar polisin her yönden asker gibi davrandığı, düşündüğü, yaşayış tarzlarının toplumdan izole bir şekilde gerçekleştiği suç ve suçlularla mücadele değil de suç ve suçlularla savaş mantığına sahip olduğu bir Polis Teşkilatı oluşmasına neden olmuştur.

Geçmişteki askeri darbe veya muhtıra gibi önemli olaylara bakıldığında meydana gelen toplumsal gösteriler neticesinde iktidar mensuplarının elindeki polis kuvvetleri rejimi

korumak ve bozulan kamu düzeni ve güvenliğini yeniden tesis için olayları bastırmada yetersiz olduğu, kendi vatandaşına işkencede bulunduğu veya vatandaşların hayatlarına kastettiği gibi algılar ortaya çıkmış/çıkarılmış ve bu olaylar neticesinde ordu yönetime el koymuştur. Ordunun yönetime el koyma veya sıkıyönetim durumlarında polisleri askerlerin emri altına verilmesiyle birlikte suçla ve suçluyla mücadele etmek ile görevli sivil bir birim olan Polis Teşkilatı, sınır güvenliğinden sorumlu, ülkenin dışarıdan gelecek tehditlere karşı mücadele yöneten ve düşmanı yok et mantığında olan askeri düşünceye sahip olmuştur. Polisler üzerindeki genel algıya baktığımız zaman yedek ordu olarak görülmüş, Polis okullarındaki öğrencilere ordunun büyük kardeş, Polis ve Jandarmanın küçük kardeşler olarak tanıtıldığı küçük kardeşlerin başları sıkıştığında büyük kardeşten yardım istemeleri gerektiği gibi polisliğin çekirdek kısmından bu anlayış aşılarmaya başlanmıştır (Feridun, 2016: 74–75). Polisin insan hakları ihlali yapmasındaki nedenlerden bir tanesinin askeri yapı, kurum ve alt-kültürün polisler üzerine nüfuz edilmesi söylenebilir. Suçların önlenmesi, işlenen suçun faillerinin bulunmasında görevli olan ve devletin vatandaş nezdinde temsilcisi olup, kanunların uygulayıcısı olarak askeri anlayışta bulunmayan takdir yetkisine sahip Emniyet Teşkilatının, sivil bir mantığa sahip olması toplumla iç içe olması nedeniyle daha fazla demokrasi ve insan haklarına vurgu yapması gerekmektedir.

Askeri düşüncede belirtilen devlet sınırının dışarıdan gelebilecek dış tehditlere karşı korunması gerekir. Düşman olarak adlandırılan yapıların ortadan kaldırılması askeri düşüncenin bir gereğidir. Dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı sınır güvenliğini korumak kadar devlet içi güvenliğin tesis edilmesi de devlet olmanın getirdiği asli görevdir. Yurttaşlarının huzur ve güvenliğini sağlamada yetersiz olan devlet kökünden sarsılır ve kısa sürede yok olur (Polis Akademisi Yayınları, 2016: 14). Sınır güvenliğini koruma hususunda dışarıdan gelebilecek tehditlere karşı sürekli savaş halinde olan ve yukarıda belirtildiği gibi düşmanı yok et mantığına sahip askeri bir düşüncenin sorumlu olduğu alan ve muhatap olduğu kitle nedeniyle Türk Emniyet Teşkilatında bulunmaması gerektiği söylenebilir.

2015 öncesi yıllarda özellikle teşkilata amir olarak yetiştirilen adayların eğitiminde kişi ortaokulu bitirdikten sonra kazanması halinde 13-14 yaşlarında Polis Kolejinde alınıyordu. Burayı bitirdikten sonra arzu etmesi halinde Polis Akademisinde 4 yıllık bir eğitim daha alınıyordu. Birey 8 yılın sonunda komiser yardımcısı olarak göreve başlanıyordu. Küçük yaşta eğitime alınan ve çocukluk, gençlik, ergenlik gibi dönemlerinde sivil hayattan büyük ölçüde kopuk yaşayan bu kişiler mesleğe başladıklarında o zamana kadar sınırlı iletişim halinde olduğu siviller ile sürekli muhatap olma durumunda kalıyor ve alışık olmadığı bir ortamda kendini buluyordu. 2015 yılında yapılan yasal düzenleme sayesinde Polis Akademisi modern,

çağdaş ve demokratik ülkelerdeki gelişmiş eğitim sistemleriyle uyum içinde olan güçlü bir akademik ve teknik alt yapıya sahip bir dönüşüme geçmiştir (Polis Akademisi Resmi Sitesi, akademi tarihçesi). Bu dönüşümün neticesinde, yeni kurulan Polis Amirleri Eğitimi Merkezi (PAEM) bünyesinde lisans mezunu, KPSS'den istenilen puan aralığına ve belirtilen diğer şartlara (Polis Akademisi resmi sitesi, 2019) sahip olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları belirtilen eğitim süresi boyunca (genelde 10-12 ay kadar) Polis Yöneticisi olmaları için gerekli eğitim verilmektedir. Söz konusu düzenleme ile birlikte Polis Amirleri belli bir yaşa kadar sivil hayatın içinde doğrudan bulunmuş kişiler teşkilatta yöneticisi sınıfına geçerken, bireyi çok küçük yaşlarda alıp uzun yıllar dış dünyadan kopuk ve tek tip bir anlayışla eğiten, günümüz şartlarına uygun olmayan önceki eğitim sistemi geride bırakılmıştır. Bu durum Polisin olması gerektiği gibi sivil bir mantığa yönetilmesini böylelikle polis alt-kültüründeki izlerin silinmesine dönük olumlu bir çaba olduğu söylenebilir. Ancak her ne kadar lisans mezunu belli bir yaşa ve olgunluğa kavuşmuş kişiler teşkilatta yönetici sınıfında görev yapacak olsa da bu kişilerin en az 20 yıl meslekte kalacağını düşünürsek polis alt-kültürünün kendisine burada da yer bulabileceğini unutmamak gerektiği söylenebilir. Bu nedenle Emniyet Genel Müdürlüğü mensubu olunduktan sonra da hizmet içi eğitimler vasıtasıyla dönüşümü yapılan sivil akla sahip, sorgulayan, toplumun içinden mesleğe kabul edilen bu kişilere yeni sistem tam anlamıyla içselleştirilmeli polis alt kültürü ve Polis üzerindeki militer izler yok edilmelidir.

5.5. Kolluk Denetleme Birimleri

Geçmişten bugüne kolluk kuvvetlerinin hangi görev, yetki ve sorumluluklara sahip olduğu önceki konularda bahsedilmiştir. Kolluk zaman zaman kendisine çizilen yasal çerçevenin dışına çıkabilmektedir bu duruma kolluğun denetimi vasıtasıyla önlemler alınabilmektedir. Kolluk denetimi üzerinde birden farklı mercii bulunmaktadır. Yasama, Yürütme, Yargı, Medya, Sivil Denetleme Kurumları kolluğun olası hukuka aykırı faaliyetlerini gözetlemekte ve sorumluların hesap vermesini sağlamaktadır. Yasama: Kolluğun bizatihi yetkilerini aldığı kanun maddeleri, kolluğa verilen bütçe ve bu bütçelerin belirtilen amaçlar doğrultusunda kullanımına ilişkin denetim yapan bir organdır. Yürütme: Türkiye'de iç güvenlikten sorumlu merci İçişleri Bakanlığı'dır. "3152 sayılı İçişleri Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'a (Resmi Gazete, 1985) göre bakanlık bu görevi, merkez teşkilatı, taşra teşkilatı ve bağlı kuruluşlar aracılığıyla yerine getirir. Bağlı kuruluşlar ise; Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM), Jandarma Genel Komutanlığı (JGK) ve Sahil Güvenlik Komutanlığı (SGK)"dır (Resmi Gazete, 1985). İçişleri Bakanlığı Jandarma,

Sahil güvenlik ve Polis Teşkilatı vasıtasıyla iç güvenlik hizmetini yerine getirmeye çalışmaktadır. İç güvenliği sağlamakla görevli personelin hukuki çerçeve dışına çıkmasına karşılık olarak İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu, SGK, JGK ve EGM içindeki teftiş kurulları aracılığıyla kendi bünyesinde bir denetim mekanizma bulunmaktadır. Yargı anayasanın 125. Maddesinde idarenin her türlü iş ve eylemlerine karşı yargı yolu açıktır. Bu maddeye dayanarak kolluk personeli görevini yerine getirirken yetkisini aldığı ve kendisinin de varlık nedeni olan kanunlarla ile belirtilen sınırın dışına çıkması, bireyin hak ve özgürlüklerine yönelik aykırı davranışları, kötü muamele, işkence gibi kendisini ve idareyi zor duruma düşürecek eylemlerin hesabını vermek üzere adli kanallar herkes için açıktır. Küreselleşen dünya ile birlikte demokrasinin daha ön plana çıktığı hesap verebilirlik, şeffaflık, hukukun üstünlüğü gibi kavramlara atfedilen önem daha fazla artmıştır. Kolluğun üzerindeki denetim mekanizmaları da gelişen dünyaya paralel olarak çeşitlenmiştir. Medya ve diğer sivil birimler yani Kamu Denetleme Kurumu, İnsan Hakları Eşitliği Kurumu gibi asker ve polis olmayan yönetiminde sivil olarak adlandırılan kişilerin görevi icra ettiği birimler de önemli mekanizmalardır.

Adli yargılamaların uzun ve maliyetli oluşu, İdari yargılamaların ise aynı kurum içinde yer alan bir polis ile ilgili soruşturmayı başka bir polisin yönetmesi sebebiyle güvenilirliğine şüphe ile bakılmasına neden olmasından dolayı sivil denetim mekanizmalarına ihtiyaç duyulmuştur. İngiltere ve ABD gibi ülkelerde 50 yıllık bir geçmişe sahip olan, gelişmiş diğer Avrupa ülkelerinde de aktif olarak görev yapan kolluk gözetim komisyonları bu ülkelerde fonksiyonel bir görev üstlenmiş olup kolluk görevlilerinin de vatandaş nezdinde güvenilirliklerini arttırmıştır. Kolluk güçleri üzerinde sivil denetim mekanizmalarının oluşturulması gerektiğinin önemli olduğu gibi bu mekanizmanın ne tür yetkilerle donatılması gerektiği? Görevli olacak kişilerin göreve atanması ve görevden alınması, kolluğun eyleminden bizatihi zarar gören kişinin mi şikâyet hakkı olduğu yoksa yakınlarının da şikâyetçi olmak gibi bir hakkının olması durumu? Veyahut birimin re'sen harekete geçme kabiliyetinin olup olmayacağı? Bu mekanizmanın kolluğun her türlü iddia edilen hukuk dışı eylemleri incelemek mi yoksa ölüm, tecavüz, ağır yaralama gibi belli konularda mı denetleme yapabileceği? Denetleme yaparken her türlü delil olabilecek bulguları incelemek için araç gereçlere sahip olma, kolluk personelinin ifadesini alma yetkisi, söz konusu birimin kararlarının tavsiye niteliğinde mi yoksa bağlayıcı mı olacağı? Gibi fonksiyonlarının net bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir.

Bekçileri kim bekleyecek? Sözüyle kanunların uygulanmasında denetleyici görev üstlenen kolluk güçlerini kimin denetleyeceği sorusu milattan önceye kadar gitmektedir.

Demokratik değerlerin benimsendiğinin en büyük göstergelerinden olan sivilleşmenin ve sivil anlayışın devletin her yerinde etkili olması gerektiği gibi kolluk faaliyetlerinin denetiminde de başvurulması gereken bir sivil kolluk gözetim komisyonu kurulması gerekmektedir. Söz konusu komisyon mali, siyasi ve diğer etki noktalarında bağımsız bir yapıda olması gerekmektedir. Komisyon kanunla kurulmalı ve görevli kişiler herhangi bir siyasi parti yeliği bulunmayan, geçmişte kolluk kuvvetlerinde görev almamış sivil bir kimlik ve anlayışa sahip kişilerden oluşmalıdır. Kurulan birim kolluk dâhil idarenin bütün faaliyetlerini denetleme yetkisine sahip olması beraberinde büyük bir iş yükü getireceği için, Polis Ombudsmanı gibi sadece kolluğun eylemleri üzerinde denetim yapması, ölüm, yaralama, tecavüz gibi suçlarda birimin re ‘sen denetleme yetkisine sahip olması, diğer iddialarda ise kişinin veya yakınlarının birime başvuru yapma hakkı elde etmesi gerekmektedir. Söz konusu denetlemelerin yürütülmesi görevinde ise birimde görev alan kişilere etkin yetkiler verilmeli, hakkında suç işlediği iddiası bulunan kolluk personelini ifadeye çağırma, kolluğun elindeki bütün araç gereçlere erişim hakkı gibi gerçeklerin ortaya çıkmasını sağlamaya yönelik adımlar atılmalıdır. Denetlenen tarafın istenen kolaylığa yanaşmaması neticesinde hakkında diğer yasal işlemler başlatılacağını bilmesi gerekmektedir. Yapılan araştırma neticesinde birim ilgili kuruma personeli ile ilgili soruştırma başlatması gerektiğine dair bir rapor gönderdiğinde, bu rapor ilgili kurum tarafından dikkate alınıp soruştırma başlatılmalı veya başlatılmadığı takdirde bunun nedenleri ile ilgili bir yazı ile birim bilgilendirilmelidir. Avrupa’da kişi bu birimden aldığı raporu dilekçesinin ekine sunduğu takdirde adli yargılamada bu raporun güvenilirliğinden dolayı davayı kazanma oranları yüksektir.

Kolluk şikâyet birimleri kolluk kuvveti olan personel ile sivil personelin ortak bir biçimde yürütmüş oldukları soruştırma sürecinden şikâyet ile ilgili soruşturmanın sadece sivil personel tarafından yapılıp denetimin sağlandığı alana kadar geniş bir yelpaze içerisinde bulunmaktadır (Murphy ve McKenna, 2014).

Birinci Model: Kolluk personeli ile ilgili şikâyetin soruşturmasını yine bir kolluk personeli yürütür.

İkinci Model: Kolluk personeli ile sivil personelin ortaklaşa bir biçimde yürütmüş oldukları hibrit modeldir.

nc Model: Kolluk ile ilgili gelen şikâyetlerin yalnızca sivil personel tarafından soruşturmasının yürütüldüğü, En bağımsız olarak görülen modeldir. Kuzey İrlanda Polis Ombudsmanlığının uyguladığı modeldir.

5.5.1. Kuzey İrlanda Polis Ombudsmanlığı

6 Kasım 2000 tarihinde kurulan Kuzey İrlanda Polis Ombudsmanlığı ile birlikte polis şikâyetlerini inceleme üzerine yeni bir sayfa açılmıştır. Polisler ile ilgili şikâyetleri yine polislerin soruşturması engellenmiş, Polis Memurları tarafından aşırı güç kullanımı, Polis Memurlarının görevlerini yerine uygun bir şekilde getirmekte başarısız oldukları, görevleri süresince uygulamış oldukları kaba davranışlar, polislerin toplumsal olaylar da dahil olmak üzere ateşli silah kullanımı, Polis Memurlarının karıştığı ölümcül trafik kazaları, Polis Memurlarının eylemleri sonucu meydana gelen her türlü ölüm olayları Polis Ombudsmanlığı tarafından soruşturulmaya başlanmıştır (The Police Complaints System in Northern Ireland, 2016: 5).

Polis Ombudsmanı Kuzey İrlanda Polis Teşkilatı (The Police Service of Northern Ireland including designated civilians) Belfast Limanı Polisi (The Belfast Harbour Police), Belfast uluslararası Havaalanı Polisi (The Belfast International Airport Police), Kuzey İrlanda Savunma Bakanlığı Polisi (The Ministry of Defence Police), İrlanda'daki Ulusal Suçlar Ajansı (The National Crime Agency), Kuzey İrlanda'daki Göç memurları ve özel gümrük ve gelir yetkilileri (Immigration officers, designated customs officials and custom revenue officials) (Police Ombudsman, 2018: 3) hakkındaki şikâyetleri soruşturma yetkisine sahip olması ülke üzerindeki geniş etki gücünü göstermektedir.

Polis Ombudsmanı kraliçe tarafından 7 yıllığına atanmaktadır. Ombudsmanlık Ofisi 150 kişiden oluşmaktadır (Police Ombudsman, 2019: 1). Ombudsmanlığın dünyada benzerlerinden ayrılan eşsiz yetkilere sahiptir.

Soruşturma ile bağlantılı olarak kanuni yetkili otorite ile polis binalarını arama ve dosyalama sistemlerini incelemesi bunlardan biridir.

Görevlerini yerine getirmek için Ombudsman soruşturmacı soruşturmayı yürütürken polis memuru yetkilerine sahiptir yani bir soruşturma ile bağlantılı olarak yasal otorite ile birlikte gerektiğinde polis binalarını ve dosyalama sistemlerini arayabilir, belgeleri ve diğer polis materyallerini ele geçirebilme yetkilerine sahiptirler.

Ayrıca olay mahalline yerleşebilir, Olay yeri İnceleme Memuru (SOCO) ve adli hizmetleri yönlendirebilirler. Modern araştırma araçları ve yöntemlerinin tümüne erişebilirler.

Kesin gerekli olması durumunda Polis Ombudsman soruşturmacısı soruşturmayı ilerletmek için polis memurlarını tutuklama yetkisine sahiptir. Bu düzenli olarak kullanılan bir güç değildir. Kurum operasyonlarının ilk yedi yılında sadece 20 polis tutuklanmıştır. Polis Memurunun Tutuklanmasına bizzat Polis Ombudsmanının kişisel onayı ile gerçekleşmektedir.

Bir soruşturma için önyargı olmadığı sürece polis memurlarının tutuklanması önceden haber verilmek suretiyle gerçekleşir (Police Ombudsman, 2019: 3).

Ombudsmanlığın işleyişi ile ilgili olarak Polis Teşkilatına veya Dışişleri Bakanlığına bir polis ile ilgili bir şikâyet söz konusu olduğu zaman ilk olarak şikâyeti Ombudsmanın değerlendirmesi öngörülür. Şikâyet gayri resmi yollardan çözülmesi mümkünse yani, taraflar arasında uzlaşma söz konusu veya söz konusu şikâyet ciddi olarak değerlendirilmediği durumlarda Ombudsman konuyu ilgili otoritelere göndermektedir.

Kuzey İrlanda Polis Kurulu (The Northern Ireland Policing Board), üst düzey polislere; Baş Yönetici (Chief Constable) ise, diğer polis teşkilatı mensuplarına yönelik disiplin otoritesi olarak önemli yetkilere sahiplerdir. Polis kuruluna gelen ve taraflar arasındaki sorun gayri resmi yollardan çözümü mümkün değilse Polis Kurulu veya Baş Yönetici Ombudsmanı bilgilendirmekte ve Ombudsman soruşturma başlatabilmektedir. Soruşturma görevlisinin hazırladığı rapor sonucunda şüpheli polis memuru suçlu bulunursa Ombudsman hazırladığı mütalaayı savcıya, şüpheli polis memuru suçlu bulunmaması halinde mütalaayı ilgili disiplin otoritesine göndermektedir. Ancak Polis Kurulu Ombudsman tarafından gönderilen mütalaa sonrasında yaptığı işlemleri tekrar bildirmek zorundadır. Baş yönetici disiplin soruşturması başlatmak istememesi üzerine Ombudsmanın yönlendirme ve soruşturma başlatılmasını isteme yetkisi vardır. 2000 yılı sonrasında Ombudsmanın yetkilerinde önemli ölçüde genişleme olmuş ve yapılan soruşturma görevlisinin hazırladığı raporda şüpheli polis memurunun suç işlemediğinin anlaşılması veya şikâyetin ciddi olarak değerlendirilmemesi durumunda Ombudsmana arabuluculuk yoluyla şikâyetlerin çözümlenmesi yetkisi verilmiştir (Önen ve Güngör, 2018: 23-24). Kurumun başına 7 yıllığına göreve gelen Polis Ombudsmanı liderlik eder (Police Ombudsman for Northern Ireland (PONI) Data Sheet, 2019: 1), Ombudsman üç yılda bir rapor hazırlaması ve her bir yılı detaylandırılması istenir (Corporate Governance Arrangements, 2012: 2). Ombudsman kuzey İrlanda meclisine karşı sorumlu olup adalet bakanı üzerinden hesap verir. Polis Ombudsmanlığı, Adalet Bakanlığı aracılığıyla yönetilen bakanlık dışı bağımsız kamu kurumu (non-departmental public body) statüsündedir (policeombudsman.org, corporate governance).

Polis Ombudsmanlığı Kurumunu destekleyen dört temel yönetsel birim bulunmaktadır:

- Polis Ombudsmanı (The Police Ombudsman),
- Genel Müdür / Muhasebe Sorumlusu (Chief Executive / Accounting Officer)
- Üst Düzey Yönetim Ekibi (Senior Management Team) ve
- Denetim ve Risk Komitesi (Audit and Risk Committee)

(policeombudsman.org, Corporate Governance Arrangements 2012: 2)

Polis Ombudsmanlığı polislere yönelik şikâyetleri incelemekle kalmayıp Polis Teşkilatında geliştirilmesi gereken yönleri hakkında önerilerde bulunmaktadır. Polis politika ve prosedürleri, polislerin görevlerini yerine getirirken yetersiz olduğu ve olumsuz yönde etkilediği durumları, Polis Memurlarının eğitimlerinin meslek hayatlarında karşılaştıkları durumlara karşı yeterince hazırlıklı olmaya yetmediği bu nedenle eğitimin geliştirilmesi konusunda birçok öneride bulunulmuş ve bu öneriler Polis Teşkilatı tarafından kabul edilip uygulanmaktadır (The Police Complaints System in Northern Ireland, 2016: 16).

Polis Ombudsmanlığı 1998 Polis Kanunu ile oluşturulmuş görev, yetki ve sorumluluklarını bu kanundan almıştır. Ombudsmanın görevi, polis şikâyet sisteminin etkin olma durumunu, etkileyciliğini ve bağımsızlığını koruma altına almak ayrıca söz konusu şikâyet sistemi gözetiminde halkın ve polisin güvenini sağlamak (Police Northern Ireland Act, 1998: 51). Ombudsmanlık ile ilgili olarak 2007 yılında yapılan bağımsız bir çalışmada Protestan kesim %88, Katolikler %84 oranında kurumun adil bir biçimde işleyişini sürdürdüğüne inandıklarını belirtmişlerdir.

Ayrıca Katoliklerin %87'si, Protestanların %78'i Polis Ombudsmanının güvenlik politikalarını geliştirmede önemli katkılar sağladığını düşünmüşlerdir. Kurumun bağımsız ve tarafsız oluşu polisler tarafından da tasdik edilmiştir konu ile ilgili olarak 2012-2013 yıllarında yapılan bir araştırmada %85 orandaki polis memurunun kendilerine adil bir tutum sergilendiğini belirtmiş, %92'si Ombudsmanlığın profesyonel, %96'lık kesim personelin kibar olduğunu, %91'lik bir kesim görevlilerin tarafsız olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir, %73'ü Ombudsmanlıkça yapılan çalışmalarını memnuniyetle karşıladıklarını ifade etmişlerdir (The Police Complaints System in Northern Ireland, 2016: 8).

2018-2019 yıllarında yapılan araştırmada polis memurlarının büyük bir kısmının ombudsman personeline karşı pozitif bakış açısına sahip olduğu ortaya konmaktadır. %87 kendilerine saygılı davranıldığını hissettiği, %78 kendilerine adil davranıldığını hissettiği, %90 personelin anlaşılmasının kolay olduğu ve %73 personelin bilgili olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir (Annual Report on Police Officer Satisfaction with services provided by the Police Ombudsman's Office in Northern Ireland, 2018/19: 22).

Sonuç olarak çalışmamızda ifade ettiğimiz İçişleri Bakanlığına bağlı kolluk kuvvetleri içerisinde sivil tek birim olan Emniyet Genel Müdürlüğüne uygun sivil aklın egemen olduğu kuzey İrlanda tarafından da uygulanan Polis Şikâyet Sistemi Türk Polisinin insan hakları ihlalleri yapmasının önünü alacak önerdiğimiz bir çözüm yoludur. Böylelikle uzun ve maliyetli bir süreç olan Adli mercilerin bu konuyla ilgili yükü azalırken, İdari soruşturma

denilen bir polis ile ilgili Şikâyeti başka bir polis tarafından soruŐturmasının yurütülmesi nedeniyle güvenilirliğine Şüphe ile bakılan soruşturma yoluna gidilmeksizin, sadece kolluk birimlerinden polis Şikâyetleri ile ilgili çalışmalar yapılacaktır. Kuzey İrlanda'da uygulandığı gibi polis Şikâyetlerini araŐturmasının yanı sıra Türk Emniyet Teşkilatını güçlendirmek, modernize etmek, gerekli durumlarda çağın koşullarına göre değişim ve dönüşüm yapmasını sağlamaya dönük bağlayıcılığı bulunan önerilerde bulunacak bir kolluk denetleme birimi her açıdan Türk Emniyet Teşkilatının geliŐmesine önayak olacağı söylenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Kolluk kuvvetlerinden polislerin bağlı buldukları mevzuatlar incelendiğinde belirtilen ilgili Uluslararası Belgeler ile uyum içinde olduğu anlaşılmıştır. Ancak Medyada yer verilen haberler, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında sahada Türk Polisinin insan haklarını ihlal ettiğine dönük haber ve kararlar incelenmiş ve bunların temelinde yatan nedenler üzerine yapılan araştırmada bir takım bulgular elde edilmiştir. Çalışmada köklü bir geçmişe sahip olan ve küreselleşen dünya ile birlikte önemi gittikçe artan insan hakları ile ilgili olarak çağlar ve ülkeler yönünden incelemeler yapılmıştır. Bugün Modern hukukta kişinin gerek insan olması nedeniyle gerekse yurttaş olması sebebiyle sahip olduğu Bireysel Hak ve Özgürlüklerin korunması, Adil Yargılanma Hakkı, Mülkiyet Hakkı, Vergide Eşitlik, Masumiyet Karinesi, Din, İnanç Özgürlüğü gibi bugün sahip olduğumuz haklar geçmişte ortaya atılan belgeler sayesinde günümüze kadar etki alanını genişleterek gelmiştir. Fransız İhtilali sonrasında yayınlanan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi vermiş olduğu mesajların evrensel bir anlam içermesi nedeniyle İngiltere ve Amerika'daki gibi belli bir topluma veya zamana yönelik hakları içeren bildirelerden farklıdır. Elde edilen bu hakların güvenli koşullar altında devam etmesi adına kanun ile var olan ve gücünü kanundan alan kolluk güçlerinden polislerin oluşturduğu Türk Emniyet Teşkilatının tarihçesi ve geçmişten günümüze teşkilatın yapısında kayda değer değişimler incelenmiştir. Kamu düzen ve güvenliğini sağlama, kişilerin can ve mal güvenliği koruma, yardıma muhtaç ve yardım isteyenlere yardım etmek gibi geniş bir görev tanımına sahip olması nedeniyle toplum üzerinde geniş bir takdir yetkisine sahip polislerin geçmiş dönemdeki iktidar ve asker ilişkileri ile polis alt-kültürü kavramı incelenmiştir. 1845'e kadar giden süreçte Türklerde askerlerin iç ve dış güvenliği sağlama görevlerinin bulunduğu Osmanlı zamanında sınırların genişlemesi ile birlikte görev ayrımına gidilip iç güvenlikten sorumlu bir kolluk gücüne ihtiyaç duyulmasıyla birlikte günümüz manasındaki polisliğin ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Yalnızca kendi iç bölgesinde huzur ve güvenliği sağlayacak olması nedeniyle sivil bir akla sahip olması gereken polisler ortaya çıktıkları ilk zamanlardan sonra da uzun bir süre askeri otoritelerin etkisinde kalmıştır. Yeni kurulan iç güvenlikten sorumlu polisler de yine askerlerin içerisinde seçilmiş kişiler olmuştur. İlerleyen süreçlere bakıldığında, polis yetiştiren okulların yönetimine getirilen isimler de ilk Emniyet Genel Müdürlüğü gibi önemli polis müdürlüğü kadrolarına asker kökenli kimseler atanmış ve bu kişiler askeri yapı, kurum ve alt-kültürü Türk Emniyet Teşkilatına taşımışlardır. İttihat ve Terakki Cemiyeti iktidarı zamanında ve daha sonraki zamanlarda Türk Polisi iktidarlar için

askere karşı bir koruyucu olarak görülmüş, iktidarlar toplum üzerinde geniş takdir yetkisi bulunan polisleri kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmışlardır. Polislerin işsiz güçsüz kimseleri, iş bulabilecekleri yerlere gönderme yani üstü örtülü olarak sürgün yetkisi İttihat ve Terakki Cemiyeti zamanında uzun süre kullanılmıştır. Nitekim Demokrat Parti iktidarı zamanında 1960 darbesine giden yolda polis iktidardan yana, ordu ise halkın tarafında gibi bir algı oluşmuştur. 1960 darbesi, 1971 sıkıyönetim ve 1980 darbesi gibi olağanüstü durumlarda polis askerin emrine girmiş Emniyet Genel Müdürü veya İl Emniyet Müdürlüklerine asker kökenli kişiler getirilmiştir. Bu durumlar askeri kişi, yapı ve alt-kültürü Türk Emniyet Teşkilatına taşımıştır. Polis okullarında da durum çok farklı değildir. Polis öğrencilerinin eğitim öğretim süreçleri, askeri eğitim veren kurumlarla benzer özellikler göstermektedir. Ayrıca bugün Polisevi, Polis kantini veya Polis lojmanı olarak tanımlanan yerler 1980 darbesinden sonra geniş bir yayılım göstermiştir. Polis okullarında ordu büyük kardeş Polis ve Jandarma küçük kardeş olarak adlandırılmış, Polis askerin yedeği bir tür iç ordu gibi görülmeye başlanmış ve polis kendini asker karşısında her zaman altta görmüştür. Sivil bir akla ve zihne sahip olması gereken polisin, sınırda ülkenin güvenliğini sağlayan ve düşmanı yok et mantığına sahip askeri düşünceye sahip olmaması gerekmektedir. Neticede polisin muhatap olduğu kesim çoğunlukla yasal çerçeve dışına çıkan kişi veya gruplar olsa da söz konusu kitle görev yaptığı ülkenin vatandaşı olup terör ile iltisaklı yapılar hariç tutulmak üzere vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğüne yönelik tehdit unsuru olan kişi veya gruplar değildir. Bir diğer önemli nokta ise aynı mesleği yapan kişilerin benzer zorlukları yaşamaları nedeniyle kendilerini meslektaş olarak tanımladıkları kişilerle güçlü bağlar kurmaları neticesinde meslekten- dışardan veya biz-öteki kavramlarının ortaya çıkmasına neden olan polisin kendini toplumdan soyutladığı, toplumu ötekileştirdiği, kendi görev arkadaşlarının yanlışlarını dahi iyiye yormak veya görmezden gelmek gibi yollara başvurmasına neden olan polis alt-kültürü kavramıdır. Eğitim sürecinde başlayan kendisini sivil olarak nitelendirilen vatandaşlardan soyutlama durumu, meslekte de ciddi bir biçimde kendisini göstererek polis mesai saatleri dışında da görev arkadaşlarıyla birlikte polislerin yoğun olarak gittiği yerlere gidip tatil planları için bile Polis Moral Eğitim Merkezlerini düşünmektedir. Halktan bu denli kopuk duran ama bir yandan da halkın içinde olan polisin sivil mantık, anlayış ve duruşa sahip olması ve kendini halktan izole bir biçimde yaşamaması gerekmektedir. Bununla birlikte bir başka önemli konu Türk Polisinin kuruluşundan bu yana iktidarların doğrudan emrinde olması, onu olası durumlarda devleti yöneten seçilmiş hükümetten yana tavır almasında etkilidir. Türk Polisi seçilmiş iktidar ile aynı görüşe sahip olmayan kişi veya grupların yasal çerçeve dışına çıktıkları zaman müdahale ederken kanunların kendisine verdiği

zor kullanmada orantılılık ilkesini aşmakta olmasının nedeni geçmişten bugüne doğrudan iktidara bağlı olmasıdır. Polis bir yandan kendisine verilen yasal çerçeve dışına çıkmaması gerekirken öte yandan doğrudan bağlı bulunduğu hükümet aleyhine olan ve yasal sınırlar dışına çıktığını düşündüğü kişi veya gruplara müdahale etme zorunluluğudur. Polis bu tür durumlarda insan hakları ihlali yaptığı zaman kendi teşkilatı ve doğrudan bağlı olduğu hükümeti zor durumda bırakmaktadır. Polisin yapmış olduğu müdahale neticesinde kendisine Yasama organı tarafından verilen İçişleri Bakanı tarafından yürütülmekte olan yetkilerin sınırları aşılmış olup bağlı bulunduğu kurumlar zarar görmektedir. Çoğunluğun oyu ile iktidara gelen bir hükümet bu durumdan yana olmayacaktır. Hukukun üstünlüğü ilkesinin belirtildiği ve kolluk ile ilgili olarak kuvvet kullanma yetkisi aşıldığında adli ve idari süreci başlatan kanun, kararname, yönetmelik gibi uygulamalar Yasama ve Yürütme organlarının çabasıyla ortaya konulmuş başta Yargı olmak üzere günümüzde diğer kamu denetçiliği yapan kurumlar ve Medya gibi organlar tarafından denetimi sağlanmaktadır. Bir başka husus ise: Polislerin uzun saatler çalışmaları onların gerek fiziksel olarak dirençlerini azaltmakta gerekse karşılıklarına çıkan olaylara karşı psikolojik anlamda dirençlerini azaltmaktadır. Bu durumlarda polisin fiziksel ve psikolojik anlamda yetersizliği onu içinde bulunduğu durumun sağlıklı bir analizini yapmasını engellemekte ve yasal çerçevenin dışına çıkıp insan hakları ihlali yaptığı söylenebilir. Kamu Denetçiliği Kurumu Raporu, Kırel ve Cengiz'in yapmış olduğu çalışmada polislerin uzun saatler görevde kaldıklarını, aile ve sosyal ilişkilerinin derin yaralar aldığını bu nedenle moral ve motivasyon kaybı yaşadıkları belirtilmiştir. Uzun saatler boyunca çalışma polislerin geçmişten günümüze önemli bir sorunu olmuştur. Nitekim DP zamanına kadar 6/6 sistemi yani 6 saat dışarıda ekiplerde 6 saat karakolda takviye güç olarak kaldığı bir sistemin olduğu bu nedenle polislerin sürekli olarak karakolda kalıp haftada bir gün evlerine gittikleri bir çalışma saati sistemi uygulanmaktaydı. 1951 yılında DP zamanında Amerika'dan getirilen uzmanın raporu neticesinde 8/16 sistemine geçilmiş böylelikle 8 saatlik görevini tamamlayan polisler 16 saat istirahate ayrılıyordu. Türk Polisinin çalışma verimliliğini arttıran bu sistem ile birlikte polisler daha istekli çalışmaya başlamış, mesai saatlerinde izin istemeler azalmıştır. Fakat Ankara'da meydana gelen taksiciler tarafından yapılan eylem neticesinde tekrardan 6/6 sistemine geçilmiş ve bu sistem 12 yıl sonra 1963'te 12/24 sistemine geçilerek son bulmuştur. Görüldüğü üzere polisin çalışma saatleri ile alakalı sorunlar yeni değil eskiden beri var olan bir problemdir. İlk Bursa ve İstanbul İl Emniyet Müdürlüklerinde Pilot olarak uygulanmaya başlanan ve İçişleri Bakanlığının illere gönderdiği Genelge ile birlikte 8/24 sistemine geçilmesi, personelin acı ve mutlu günlerinde yanında olup birlik mesajı verilmesi, personelin evlilik yıldönümlerinde idari izinli sayılması, amirlerin personelleriyle etkinlikler düzenlemesi

ve yakın ilişkiler içinde olması vb. Talimatlarla emniyet personelinin iş ve aile yaşamına dönük olumlu adımlar atılmıştır. Fakat Kamu Denetçiliği Kurumunun raporunda da belirtildiği üzere genelgelerin normlar hiyerarşisinde yerinin olmayışı ve idarenin takdirine bırakılması nedeniyle kolayca getirdiği hükümler askıya alınabilir. Söz konusu olumlu adımların bu hukuki kısırlıktan kurtarılması ve kanun düzeyinde bir karşılık bulması gerekmektedir. Bir başka önemli husus ise kişilerin hürriyetini geçici olarak kısıtlama, bedeni güç ve kelepçe, cop, biber gazı gibi maddi güç unsurlarına ile silah kullanma yetkisine sahip polislerin denetimi konusuyla ilgilidir. Konuyla ilgili önerilecek en verimli uygulama Kuzey İrlanda Polis Ombudsmanlığı olduğu söylenebilir. Polis ile ilgili şikâyetin yine bir kolluk gücü veya polis tarafından araştırılması soruşturmaya olan güvene zarar vermektedir. Adli işlemlerde de sürecin uzun sürmesi nedeniyle etkin, çözüm odaklı, geniş yetkilere sahip, verdiği kararların bağlayıcılığı bulunan, amacı polisler ile ilgili şikâyetleri değerlendirip, süreci iki taraf adına da tarafsız bir şekilde değerlendirecek sivil bir kolluk şikâyet komisyonuna ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışma alanı yalnızca polisler ile ilgili şikâyetler hakkında araştırma yapmayıp, polislerin görevlerini yerine getirirken eksik oldukları anlaşılan konularda Polis Ombudsmanlığı olarak önerilere yer vermek veya Polis Memurlarının eğitimi ile ilgili konularda önerilerde bulunulabilir. Kuzey İrlanda tarafından uygulanan söz konusu Polis Ombudsmanlığı ile ilgili olarak Polis Memurları tarafından da olumlu geri dönüşler alınmıştır. 2018-2019 yıllarında yapılan araştırmada Polis Memurlarının büyük bir kısmının Ombudsman personeline karşı pozitif bir bakış açısına sahip olduğu ortaya konulmaktadır. Ombudsmanlık personeli ile ilgili olarak polislerin %87'si kendilerine saygılı davranıldığını hissettiği, %78'i kendilerine adil davranıldığını hissettiği, %90'nı personelin anlaşılmasının kolay olduğu ve %73'ü personelin bilgili olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Bu denli yetkilere sahip bir Polis Ombudsmanlığının benzerinin Türkiye'de kurulması Emniyet Teşkilatı Mensuplarını olası insan hakları ihlallerini yapmaktan alıkoyacağı gibi, Türk Polis Teşkilatını çağın gereklerine uygun bir şekilde dönüşüm yapmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

Anadolu Ajansı, (2018).1960 Darbesine Giden Yolun Kilometre Taşları Öğrenci Eylemleri Oldu, <https://www.aa.com.tr/tr/demokrasinin-infazi-27-mayis/1960-darbesine-giden-yolun-kilometre-tasi-ogrenci-eylemleri-oldu/1154274> Erişim Tarihi: 21.11.2020.

Anayasa.gov.tr, (2019). <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basinduyurulari/polis-memurlarinin-hukuka-aykiri-kuvvet-kullanimi-nedeniyle-insan-haysiyetiyle-bagdasmayan-muamele-yasaginin-ihlal-edilmesi/> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020

a3haber.com, (2020), <https://www.a3haber.com/2020/07/28/aym-dagilin-emrine-cezayi-anayasaya-aykiri-buldu/> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020

aa.com.tr, (2019). <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/polis-mudahalesiyle-ogretmenlerin-yaralanmasi-hak-ihlali-sayildi/1622325> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020

Akıllıoğlu, T. (1991). Kamu Yararı Kavramı Üzerine Düşünceler. *Amme İdaresi Dergisi*, 24(2), 11.

20 Nisan 1960 *Akşam Gazetesi*

Aktan, C. (T.Y). Fransız İnsan ve Yurtaş Hakları Bildirisi. canaktan.org:
http://www.canaktan.org/hukuk/insan_haklari/magna-carta/fransiz_insan.htm
adresinden alındı, , Erişim Tarihi: 05.09.2020

Aktan, C.& Vural, İ. (2003). *Özgürlük Bildirgeleri*. Konya: Çizgi Kitabevi, 91.

Öymen, A. (2009). *Öfkeli yıllar*. Doğan Kitap. İstanbul, 13.Baskı 217.

Alp, B. (2019). Demokrat Parti (DP)'nin muhalefet, iktidar ve çöküş yılları (1946-1960) (*Master's thesis, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*), 81, 84.

Alyot, H. (2008). *Türkiyede Zabıta Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum Türk Polis Tarihi Araştırma Merkezi*, Ankara, 10-11, 54, 73-75, 79, 80, 177, 182, 187-188, 190, 193, 429, 490, 613, 649-651, 1031-1032, 1033.

anayasa.gov.tr, (2006). anayasa.gov.tr:
<https://www.anayasa.gov.tr/media/5803/aihsmad2yasamhakki.pdf> adresinden alındı,
Erişim Tarihi: 31.08.2020

- anayasa.gov.tr, (2019). <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basinduyurulari/bir-gosteride-polis-mudahalesiyle-yaralanma-olayinda-sorusturmanin-ozenle-yurutulmemesi-nedeniyle-kotu-muamele-yasaginin-ihlal-edilmesi/> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020
- anayasa.gov.tr, (2019). <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basinduyurulari/polis-tarafindan-darbedilme-ve-hakarete-maruz-kalma-nedeniyle-kotu-muamele-yasaginin-ihlal-edilmesi/> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020
- anayasa.gov.tr, (2019). <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basinduyurulari/muhabire-mudahale-nedeniyle-ifade-ve-basin-ozgurluklerinin-ihlal-edilmesi/> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020
- anayasa.gov.tr, (2020). <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basinduyurulari/polisin-orantisiz-guc-kullanimi-sonucu-hayati-tehlike-olusmasi-ve-sorusturmadaki-eksiklikler-nedeniyle-yasam-hakkinin-ihlal-edilmesi/> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020
- anayasagundemi, (2020). <https://anayasagundemi.com/2020/01/03/2019da-ihamin-turkiyeye-karsi-verdigi-ihlal-kararlari-ve-turkce-ozetleri/> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020
- anayasagundemi.com, (2019). <https://anayasagundemi.com/2019/03/14/8677/> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020
- Anayurt, Ö. (1998). *Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti*. İstanbul: Kazancı Yayınları,69.
- Aras, H. (2017). Türkiye'de Kültürel Çeşitlilik ve Demokratik Polislik. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 19(1), 115-117.
- Aslan, Merve (2020). Demokrat Parti Döneminde Yerel Gazete Örneği: Demokrat Akşehir Gazetesi (1952-1960) *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayınlanmış yüksek lisans tezi*, 47.
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı- AGİT (2016) *Demokratik Polis Kılavuzu (Çev. D. Orhun)*. (2016). Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 27,45,54,62.
- Avrupa Polis Etiği Kuralları madde 59, 60, 61, 62. <https://hukukbook.com/avrupa-polis-etigi-kurallari/> adresinden alındı Erişim Tarihi 22.08.2020

- Aydemir, Ş. S. (2000). *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*. İstanbul: Remzi Kitabevi, . İstanbul 7. Basım, 285-286.
- Aydın, D. (2015). Toplumsal Olaylarda Biber Gazı Kullanılmasının Hukuki Standartları. *Ankara Barosu Dergisi*, 253.
- Aydın, D. (2016). Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerine Müdahalenin Esasları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3284.
- Bali, C. Erözden, O. & Akbulut, O. (2003). *İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi*. İstanbul: Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı, 6.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi BOA, DH. MKT, 2635/68, 20 Ekim 1908 (7 Teşrinievvel 1324)
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi. EUM.VRK.29-82, BOA. EUM.VRK. 24-29 Personel sayısının azlığına ilişkin yazı .
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.HAT. 1438/59106).
- Birinci, A. (1999). Emniyet Teşkilatı'ndaki İlkler. *Polis Bilimleri Dergisi*, 1(3), 16. 08 01, 2020 tarihinde <https://s3.amazonaws.com/kaynakca/79eab9a-928f-40cf-9f62-c8b742b6af20/9-16.pdf> adresinden alındı
- Buzhane ve çukurlarda Bulunan Cesetler, *Cumhuriyet Gazetesi* 2 Haziran 1960.
- canaktan.org. (T.Y). canaktan.org: http://www.canaktan.org/can-aktan-yasam-felsefesi/personal_homepage/cv/cv-aktan.pdf adresinden alındı
- Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 90, 91, 92, 95, 97, 98, 99, 118, 119, 148. (tarih yok). 04 11,2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf> adresinden alındı
- Civelek, J. (1989). *1789 Fransız Bildirisi ve 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisi*. dergipark.org.tr: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/99710> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 05.09.2020
- Cnnturk. (2019). <https://www.cnnturk.com/turkiye/son-dakika-polis-mesai-saatleri-degisti-iste-polis-mesai-saatleri> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 05.09.2020
- CNN, (2014). Hüseyin Üzmez Kimdir? <https://www.cnnturk.com/fotogaleri/turkiye/huseyin-uzmez-kimdir?page=1> Erişim Tarihi: 21.11.2020
- Cumhuriyet Gazetesi*, 30 Nisan 1951.

- Çağlar, A. (1999). Türk Polisi'nde Sosyalleşme ve Polis Kültürü. *Polis Bilimleri Dergisi*, 2, 98. <http://www.alicaglar.net.tr/StaticFiles/file/turk-polisinde-sosyallesme-ve-polis-kulturu.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 01.08.2020
- Çebitürk, H. (2009). Osmanlı'dan Cumhuriyete polis mevzuatı. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya. 30, 92, 95.
- Çetin, S. & Doğan A. (2018). Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Ordusunun Kurulması ve Amasya'ya Yansımaları, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (3), 1177, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/504256> Erişim Tarihi: 21.11.2020
- Çomaklı, Ş. E.& Ayhan, U. (2018). *Polis Mevzuatı* (4. b.). Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 451.
- Daban, C. (2019). Küresel İlişkiler Çağında İnsan Haklarının Önemi ve Tarihsel Gelişimi. dergipark.org.tr: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/678291> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 05.09.2020
- Demirbaş, C. (2005). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Polis Teşkilatı, *Polis Dergisi*, Yıl: 11, Sayı: 43, Ocak-Şubat-Mart 2005, 148–149
- Dikici, A. (2009). Demokrat Parti Döneminde İç Güvenlik ve Türk Polis Teşkilatı. *Akademik Bakış*, 3(5), 62, 69, 70, 71, 73, 75, 78, 82-83, 87, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gav/issue/6526/86530> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 01.08.2020
- Dikici, A. (2014). II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyete Miras Kalan İç Güvenlik Anlayışı ve Türk Polis Teşkilatı. *Türk İdare Dergisi*(479), 94, 95, 100, 101, 108, 111. <http://www.tid.gov.tr/Makaleler/II.%20Me%20C5%9Frutiyet'ten%20Cumhuriyete%20Miras%20Kalan%20C4%B0%20C3%A7%20G%20C3%BCvenlik%20Anlay%20C4%B1%20C5%9F%20ve%20T%20C3%BCrk%20Polis%20Te%20C5%9Fkilat%20C4%B1.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 01.08.2020
- Dikici, A (2014a) 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve Türk Polisi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 30(89), 20. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/675833> Erişim Tarihi: 21.11.2020
- dha.com.tr. (2019). <https://www.dha.com.tr/son-dakika/aymden-polisin-kotu-muamelesinde-hak-ihlali-karari/haber-1669516> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020

- dusuncetarihi.kapadokya.edu.tr. <http://dusuncetarihi.kapadokya.edu.tr/makale/virginia-insan-haklari-bildirisi-1776.html> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 02.09.2020
- egm. <https://www.egm.gov.tr/ocak> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 14.07.2020
- egm.gov.tr. <https://www.egm.gov.tr/tarihce> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 14.07.2020
- egm.gov.tr. <https://www.egm.gov.tr/emniyet-personelinin-moral-ve-motivasyonun-artirilmasi-amaciyla-genelge-hazirlandi> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 14.07.2020
- Ergut, F. (2001). Polis Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve. *Amme İdaresi Dergisi*, 60-66.
- Ergut, F. (2015). *Modern devlet ve polis: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e toplumsal denetimin diyalektiği* (No. 163). İstanbul, İletişim yayınları, 3. Basım, 315-316, 322-323, 344, 351.
- Ersan Şen, Şenyurt Can(2013). İHAM kararlarında polisin zor kullanma yetkisi ve biber gazı, *Ceza Hukuku Dergisi* Cilt 8 Sayı 22, 22
- Feridun, İ. (2010). *Polis Efendilere Mahsus Terbiye ve Malumat-ı Meslekiye*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 42.
- Feridun, İ. (2016). *Polis Efendilere Mahsus Terbiye ve Malumat-ı Meslekiye*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 74-75.
- Feyzioğlu, M. (1995). Anglo Sakson ve Anglo Amerikan Hukuk Düzenlerinde Habeas Corpus Kurumu, 675.
<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/48437/2751.pdf?sequence=1> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 22.11.2020
- Gemalmaz, H. (2013). *Burakgemalmaz*. <https://burakgemalmaz.com/2013/12/22/eylemlere-karsi-hosgorusuz-yaklasim-asiri-biber-gazi-kullanimi-ve-aihm/> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 14.07.2020
- Gemalmaz, M. S. (1997). *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Genel Teorisine Giriş*. İstanbul: Beta Yayınları, 17-40,41.
- Georges Lefebvre, (1947) *The Coming of the French Revolution*, çeviri R. R. Palmer, s. 221-223, Princeton University Press *aktarım İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi (1789)*. (tarih yok). 09 05, 2020 tarihinde dusuncetarihi.kapadokya.edu.tr:
<http://dusuncetarihi.kapadokya.edu.tr/makale/insan-ve-yurttas-haklari-bildirisi-1789.html> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 05.09.2020

- Giritli, İ. & Tosun, Ö. (2011). Amme Hukuku- Ceza Hukuku- Ceza Muhakemesi Hukuku, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 29(1-2), 747.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96562> Erişim Tarihi: 21.11.2020
- Gök, H. V. (2020) Demokrat Parti Döneminin Önemli Bir Siması: Namık Gedik ve Siyasi Faaliyetleri, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayınlanmış doktora tezi*, İstanbul, 54, 135.
- Göze, A. (1995). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*. İstanbul: Beta Yay, 429.
- Gözler, K. (2000). *Türk Anayasa Hukuku*. Bursa: Bursa Ekin Kitabevi Yayınları, 210-211.
- Gözübüyük, A. (2013). *Anayasa Hukuku (19 b.)*. Ankara: Turhan Kitabevi, 171,174,177.
- Gülmez, M. (2000). M. Gülmez içinde, *İnsan haklarının tarihsel gelişimi ve bugünkü ulaştığı nokta. Farklı Bakış Tarzlarıyla İnsan Hakları Uygulamaları*. Ankara: APK, 25.
- Gülşen, H. (1985). *Emniyet Teşkilatının İdari Yapısı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 6.
- Güven, D. (2005). Cumhuriyet dönemi azınlık politikaları bağlamında: 6-7 Eylül olayları (Vol. 149). *Tarih Vakfı*, 14, 20, 31. <https://docplayer.biz.tr/1320496-Dilek-guven-cumhuriyet-donemi-azinlik-politikalari-ve-stratejileri-baglaminda-6-7-eylul-olaylari.html>
Erişim Tarihi: 21.11.2020
- Güzel, İ. (2011). Türk Polisinin Tarih Sürecinde Değişen ve Gelişen Görev ve Yetkileri. *Fasikül Hukuk Dergisi*,3(17), sayfa 28, 32. <https://www.jurix.com.tr/article/3375>
adresinden alındı, Erişim Tarihi: 28.07.2020
- Güzeloğlu, T. (2008). *Kolluğun Kuvvet Kullanma ve Silah Kullanma Yetkisi*. Ankara: Seçkin Yayınları, 105-106, 134.
- Haber7. (2013). <https://www.haber7.com/genel-olaylar/haber/1029586-polis-yilana-da-biber-gazi-sikti> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 28.07.2020
- Habertürk.com (2015). 6/7 Eylül ayıbı hakkında zamanın İçişleri Bakanı'nın verdiği ifade *Habertürk Gazetesi* 06.09.2015 <https://www.haberturk.com/gundem/haber/1125030-murat-bardakci-6-7-eylul-ayibi-hakkinda-zamanin-icisleri-bakaninin-verdiigi-ifade> Erişim Tarihi: 21.11.2020

Hafızoğulları, Z. (1995). İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 44(1-4), 568. <http://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php> adresinden alındı

Tongur, H. (2016). *Türkiyede genel kolluk teşkil ve görevlerinin gelişimi*. Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 28, 129-131, 149, 165, 169, 251-252, 313-320, 316, 341-345.

İçişleri Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Resmi Gazete (1985).

<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18675.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 20.09.2020

İnankul, H. (2015). Türk Polis Teşkilatında Polis Memurlarının İşe Alım ve Temel Eğitim Sürecinde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 122.

istanbulbarosu.org.tr, (2019). <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/201901AIHM.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020

[İstanbulbarosu.org.tr](http://istanbulbarosu.org.tr). (2019). <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/201904AIHM.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020

insyde.org. (2019). <http://insyde.org.mx/wp-content/uploads/2019/12/Police-Ombudsman-for-Northern-Ireland-Insyde.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020

Kamu Denetçiliği Kurumu. (2014), 5, 18, 31-32. ombudsman.gov.tr:

<https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/Polislerin%20C3%83%E2%80%93%20Haklar%C3%84%20B1n%C3%84%20B1n%20D%C3%83%20BCziltmesi%20Talebi%20Karar%C3%84%20B1.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 05.08.2020

[Kamuajans.com](http://kamuajans.com), (2019). <http://www.kamuajans.com/emniyet-personeli/maclarda-gorev-alan-polisler-icin-genelge-h540520.html> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 05.08.2020

[Kanal23.com](http://kanal23.com). <https://www.kanal23.com/haber/elazig/aktas-deprem-bolgesindeki-emniyet-onlemlerini-anlatti-ZArfeq3b> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 12.08.2020

Kapani, M. (1981). *Kamu Hürriyetleri*. Ankara: A.Ü. Hukuk Yayınları,52

Kapani, M. (1993). *Kamu Hürriyetleri* (7.Baskı b.). İstanbul: Yetkin Yayınları,42

Kapani, M. (2013). *Kamu Hürriyetleri*. Tıpkı Basım,6

Kaynar, S.(2002). Tarihi Süreç İçerisinde Türk Polis Teşkilatının Kuruluşu, Organizasyonu, Fiziksel Yapılanması, Aday Seçme Şekli, Eğitim Programları ve Eğitim Süreçleri Üzerine Bir Araştırma, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, 51.

kayseribarosu.org.tr 10 Aralık İnsan Hakları ve Demokrasi Haftasına ilişkin olarak, Kayseri Barosu Basın Metni.

<http://www.kayseribarosu.org.tr/Print.aspx?ID=73850&Tip=Haber> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 05.09.2020

Koçu, R. E. (2004). *Yeniçeriler*. Koçu Yayınları, İstanbul, 4.

Koparan, M. (2006). TCK Genel Hükümler Ceza Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Sebepler. *TBB Dergisi*(64), 343-345.

Kırel, Ç, & Cengiz, A. (2006). Trafik Polisleri Arasında Mesleksel Stresin Kaynakları ve Sonuçları: Eskişehir Trafik Polis Eğitim Merkezinde Bir Araştırma. *Polis Bilimleri Dergisi*, 8(2), 116

<https://arastirmax.com/tr/system/files/dergiler/295/makaleler/8/2/arastirmax-trafik-polisleri-arasinda-mesleksel-stresin-kaynaklari-sonuclari-eskisehir-trafik-polis-egitim-merkezinde-bir-arastirma.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 03.09.2020

Lewis, B., & Kıratlı, M. (1993). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 268-269, 317.

Lipsky, M. (1980). *Street-Level Bureaucracy Dilemmas of The Individual in Public Services*. New York: Russaell Sage Foundation, 1-2.

Milliyet.com.tr. (2019). AYM'den polisin 'iç beden aramasında hak ihlali kararı

<https://www.milliyet.com.tr/gundem/aymden-polisin-ic-beden-aramasinda-hak-ihlali-karari-2866897> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020

Milletin Ümidi İnönü (1959). *Akis Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 253, 7 Mayıs 1959, s. 4-7.

Milliyet.com, (2013). 6/7 Eylül Olayları ile Yüzleşme, *Milliyet Gazetesi* 10. 02. 2013

<https://www.milliyet.com.tr/gundem/6-7-eylul-olaylari-ile-yuzlesme-yakin-tarihimizin-kirilma-noktasi-1666833> Erişim Tarihi: 21.11.2020

Murphy, C., & McKenna, P. (2014). <https://www.crcc-ccetp.gc.ca/en/police-investigating-police-critical-analysis-literature> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 12.09.2020

- Nalbant, T. (2019). Demokrat Parti Döneminde ordu-iktidar ilişkileri. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Yayınlanmış doktora tezi, Ankara, 98, 145,205.
- NTV. (2012). <https://www.ntv.com.tr/turkiye/gaz-bombasi-kafatasini-catlatti,PjaFgLRKaE65-LC6G7OD2A> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 12.09.2020
- NTV. (2012). <https://www.ntv.com.tr/spor/tekerlekli-sandalye-basketbol-macinda-olay,rbjoaUU9bUCJ-odbNsu5dQ> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 12.09.2020
- Okandan, Recai G. (1968) *Umumî Amme Hukuku*, İUHF yayını, İstanbul, s 255.
- Okandan, R. G. (1976). *Umumi Amme Hukuku*, İUHF yayını İstanbul, S 153
- Okçabol, D. Tarihi, Türk Zabıta Tarihi ve Tarihçesi (2016). Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 7, 16-21, 26-27, 36-47, 74-75, 98, 99, 129.
- ombudsman.gov.tr. (1990). <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/129b11--Kanun-Adamlarinin-Zor-ve-Silah-Kullanmalarina-Dair-Temel-Prensipler.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 12.09.2020
- Osse, A. (2015). *Polislik faaliyetlerini Anlamak: İnsan Hakları savunucuları İçin Bir Kaynak*. İstanbul: Uluslararası Af Örgütü,28.
- Önen, S. M.& Güngör, M. (2018). Kolluk Kuvvetlerinin Sivil Gözetimi: Kuzey İrlanda Polis Ombudsmanlığı Örneği. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 23.
- Özdemir, E (2007). Polis Çağdaş Köle Midir, *Çağın Polisi Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 66, Haziran 2007 https://www.caginpolsi.com.tr/eski_sitemiz/66/15-16-17.htm
- Özdemir, E (2011). Polis Koleji Polis Akademisi yıllığı (Yayınlanmamış Kitap) <http://erolozdemir28.blogspot.com/2011/08/yayimlanmamis-kitap-polis-koleji-polis.html>Erişim Tarihi: 21.11.2020
- Öz Yıldız, S. (2014). Türk Polis Teşkilatı Alt Kültürünün Militer Mirasları ve Polisliğin Algısal Sivilleşmesi. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 16(2-3), 62.
- Öz Yıldız, S. (2017). Güvenlik Bürokrasisi ve Partizanlaşma Sorunu: 1970'li Yıllarda Türk Polis Teşkilatı. S. Haklı içinde, *Bürokrasinin Demokratik Denetimi* (s. 77). Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 77.

Özcan, H. (1993). Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü. H. Özcan içinde, *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü* s. 416. İstanbul: Alfa.

Özçelik, M. (2012). Mütareke Dönemi Türk Polis Teşkilatındaki Düzenlemeler. *Polis Bilimleri Dergisi*, 14(3), 93, 96- 97
<https://arastirmax.com/tr/system/files/dergiler/295/makaleler/14/3/arastirmax-mutareke-donemi-turk-polis-teskilatindaki-duzenlemeler.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 29.07.2020

Philippe Braud *La notion de libert publique en droitfranais LGDC (1968)*aktarım Akıllıoğlu, T. (2015, 02 18). *Temel Haklar Gelişmesi Üzerine Bazı Düşünceler*. dergipark.org.tr: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/38288> adresinden alındı, 169, Erişim Tarihi: 02.09.2020

photos.state.gov. <https://photos.state.gov/libraries/adana/30145/publications-other-lang/TURKISH.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 02.09.2020

Police (NorthernIreland) Act, (1998), *Section 51*.
<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/32/section/51>, Erişim Tarihi: 22.10.2020

policeombudsman.org, (2019) *Annual Report on PoliceOfficerSatisfactionwithservicesprovidedbythePoliceOmbudsman’s Office in NorthernIreland (2018/2019)*. <https://www.policeombudsman.org/PONI/files/04/048d82dd-0255-414f-8af4-b47b692e9cc1.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020

policeombudsman.org, (2019) *Annual Report on PoliceOfficerSatisfactionwithservicesprovidedbythePoliceOmbudsman’s Office in NorthernIreland 2018/19: 22. (2018/2019)*.

<https://www.policeombudsman.org/PONI/files/04/048d82dd-0255-414f-8af4-b47b692e9cc1.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020

policeombudsman.org. (2012). *CorporateGovernanceArrengements*:
<https://www.policeombudsman.org/PONI/files/0a/0a6c9833-d756-4641-b6ed-235445b6fcf6.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 02.09.2020

policeombudsman.org. (2018). <https://www.policeombudsman.org/PONI/files/02/026034b1-29d8-48d4-8c74-1dc58e576c85.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 02.09.2020

policeombudsman.org. (2016). *thepolicecomplaintssystem in northernirelandindependentimpartial*.

<https://www.policeombudsman.org/PONI/files/f2/f27a5142-0c57-4d30-af26-ea963dfa43a7.PDF> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 02.09.2020

policeombudsman.org, (2018) <https://www.policeombudsman.org/PONI/files/02/026034b1-29d8-48d4-8c74-1dc58e576c85.pdf> adresinden alındı, Erişim Tarihi 25.11.2020

Polis Akademisi Resmi Sitesi (T.Y) <https://www.pa.edu.tr/akademi-tarihcesi.html> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 11.04.2020

Polis Akademisi Resmi Sitesi. (T.Y). <https://www.pa.edu.tr/atis-egitimcisi-yetistirme-kursu-haberler.html> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 11.04.2020

Polis Akademisi Resmi Sitesi. (T.Y). <https://www.pa.edu.tr/polis-amirleri-egitimi-merkezi-egitimbirimi.html> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 11.04.2020

Polis Akademisi Resmi Sitesi. (2019). <https://www.pa.edu.tr/polis-mudahale-yontem-ve-teknikleri-egitimcisi-yetistirme-kursu-haberler.html> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 11.04.2020

Polis Akademisi Resmi Sitesi. (2019). <https://www.pa.edu.tr/polis-egiticilerinin-egitimi-kursu-haberler.html> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 11.04.2020

Radikal, (2008). Hüseyin Üzmez Ahmet Emin Yalman'ı niçin vurmıştu?
<http://www.radikal.com.tr/yazarlar/altan-oymen/huseyin-uzmez-ahmet-emin-yalmani-nicin-vurmustu-906359/> Erişim Tarihi: 21.11.2020

Resmi Gazete, (1951). Atatürk Aleyhinde İşlenen Suçlar Hakkında Kanunu
https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5816.pdf?utm_campaign=DonanimHaber&utm_medium=referral&utm_source=DonanimHaber Erişim Tarihi: 21.11.2020

Resmi Gazete, (1955) Emniyet Umum Müdürlüğü Kadrosuna Dâhil Memurlara Fazla Mesai Ücreti Verilmesine Dair Kanun <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9011.pdf> Erişim Tarihi: 21.11.2020

Resmi Gazete, (1934) Polis Vazife ve Salahiyat Kanunu madde 18
<https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/polis-vazife-ve-salahiyet-kanunu-2559> Erişim Tarihi: 21.11.2020

Resmi Gazete, (1956). 6334 sayılı” Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/9327.pdf>

- Resmi Gazete, (1960) Tahkikat Komisyonu'nun Kuruluşu ile İlgili olarak
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10484.pdf> Erişim Tarihi: 21.11.2020
- Resmi Gazete, (1953). Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8470.pdf> Erişim Tarihi: 21.11.2020
- Salkımlı, M., & Örsel, Y. (1990). *Osmanlı Devleti Emniyet-i Umumiye 10 Nisan 1845: Türkiye Cumhuriyeti Polis Tarihi*, 5.
- Sencer, M. (1990). İnsan Hakları Açısından İngiliz Devrimi. *Amme İdaresi Dergisi*, 9, 12.
- Sozcu.com.tr. (2020). <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/polisten-site-yoneticisine-orantisiz-guc-kullanimi-5776037/> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 31.08.2020
- Şahin, E. (2018). *Dersaadet Polis Mektebi*, Polis Akademisi Yayınları, 2018, 7.
- Şahin, E. (2004). *Türk Polis Teşkilatının Şanlı Geçmişinde ve Cumhuriyete Giden Yolda İz Bırakan Polisler*. Ankara: EGM yayım, 99.
- Şen. (2013). Polis, Medya ve Hesap Verebilirlik. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 88, 94-95-96,98.
- Şehitleri tespit komisyonu kuruldu *Tercüman Gazetesi*, 31 Mayıs 1960.
- Tanilli, S. (1996). *Devlet ve Demokrasi* (3.Baskı b.). İstanbul: Çağdaş Yayınları, 162.
- The Guardian, (2013), Erişim: <https://www.theguardian.com/world/2013/nov/04/california-police-body-cameras-cuts-violence-complaints-rialto>, Erişim Tarihi: 21.10.2020
- Tunçay, M. (1989). *Siyasal Tarih(1950- 1960)*. *Türk Tarihi*, Cilt: 3. Ankara: Milliyet. 186
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi Resmi Sitesi Emniyet Teşkilatı Kanunu (3201)
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.3201.pdf> Erişim Tarihi: 21.11.2020
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 42.
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tc_anayasasi.maddeler?p3=42#:~:text=42.,Madde&text=Kimse%2C%20e%C4%9Fitim%20ve%20%C3%B6%C4%9Frenim%20hakk%C4%B1ndan%20yoksun%20b%C4%B1rak%C4%B1lamaz.&text=E%C4%9Fitim%20ve%20%C3%B6%C4%9Fretim%2C%20Atat%C3%BCrk%20ilkeleri,g%C3%B6zetim%20ve%20denetimi%20alt%C4%B1nda%20yap%C4%B1l%C4%B1r Erişim Tarihi: 21.11.2020

Türk Polisi Tarihini Arıyor, (2016). Ankara: Polis Akademisi.

https://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/TPTA_Rapor.pdf adresinden alındı, Erişim Tarihi: 11.04.2020

Türk Polisi Tarihini Arıyor, (2016). Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

https://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/TPTA_Rapor.pdf adresinden alındı, Erişim Tarihi: 11.04.2020

Toker, M. (1996) “*Tehlikeli bir eğilim: Polisle oynamak*”, Milliyet, 29 Aralık 1996.

Toprak, Z. (1982). *Türkiye'de" Millî iktisat" 1908-1918* (Vol. 2). Yurt yayınları, Ankara, 18-19.

Ulus Gazetesi, 20 Nisan 1960

Uslugil, T. (2010). Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Kamu Yararı: Meram Belediyesi Kentsel Dönüşüm Projeleri(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Konya, 105.

Uzunbacak, H. H. (2017). Polislerin Çalışma Saatlerinin Aile Yaşam Kalitesine Etkisi Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1241.

Van, N. II. Meşrutiyetin İlanından sonra Polis Teşkilatının Değişimi ve Dönüşümü Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 281, 282-283.

Van, N. (2012). İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyyesi; kuruluşu, teşkilatı ve faaliyetleri (1909-1918). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü yayınlanmış doktora tezi, İstanbul, 13.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55833> Erişim Tarihi 21.11.2020

Vasak, K. (1977). *Karel Vasak "humanRights: A Thirty-yearStruggle:*

TheSustainedEffortsToGive Force Of LawToThe Universal Declaration Of Human Rights. <https://doku.pub/documents/karel-vasak-human-rights-a-thirty-year-struggle-the-sustained-efforts-to-give-force-of-law-to-the-universal-declaration-of-human-rights-408g78dm98qx> adresinden alındı, Erişim Tarihi: 05.09.2020.

Yalman, A. E., & Erdiñç, E. Ş. (1997). *Yakın tarihte gördüklerim ve geçirdiklerim: 1888-1922*. Pera Turizm ve Ticaret, İstanbul, 2. Basım, 71, 72.

Yalman, A. E. (1997a). *Yakın Tarihte Gördüklerimiz ve Geçirdiklerimiz-2: 1922-1971*, Özener Matbaa, İstanbul, 1676.

Yağar, H. (1988), *Mevzuat Metinlerinde Polis Teşkilatında Yapı ve Görev (1845–1923)*, (Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp tarihi Enstitüsü, Ankara), 213, 273-284.

Yener, T. (1999). *Yanan Merdivenler Sabah Gazetesi* 02 Mayıs 1999.

Yılmaz, M., & Doğaner, Y. (2006). 1961-1973 Yılları Arasında Bakanlar Kurulu Kararı ile Yasaklanan Yayınlar, 158.

https://kebikecdergi.files.wordpress.com/2012/07/09_mustafayasemin.pdf Erişim Tarihi: 21.11.2020

EKLER

EK 1. Virginia İnsan Hakları Bildirisi (1776)

Virginia İnsan Hakları Bildirisi (1776)

1. Tüm insanlar eşit derecede özgür ve bağımsız doğarlar. Bir toplum içine girdiklerinde hiçbir anlaşmayla yoksun bırakılmayacakları ve gelecek nesillerinin ellerinden alınamayacak mülk edinme ve mülke sahip olma, mutluluk ve güvenlik arama ve kazanma olanağı sayesinde edindikleri yaşam ve bağımsızlık hakkı gibi doğuştan gelen belli bazı hakları vardır.
2. Tüm güç halkta toplanır ve sonunda halktan gelir; sulh hâkimleri gibi kişiler halkın vekilleridir ve her zaman halka karşı sorumludurlar.
3. Yönetim; halkın, ulusun ya da kamuoyunun ortak yararı, savunması ve güvenliği için kurulmuştur veya kurulmalıdır; çeşitli yönetim biçimleri ve yönetim şekilleri içinde en iyisi, en fazla mutluluğu ve güvenliği sağlayabilen ve kötü yönetime karşı en etkin önlemleri alabilen yönetimdir; herhangi bir yönetim bu amaçlar için yetersiz bulunduğu veya bu amaçlarla çeliştiğinde toplumun çoğunluğu, kamu refahına en uygun olduğu hükmü verilen bir biçimde, bu yönetimde reform yapmak, yapısını değiştirmek ya da yönetimi ilga etmek hakkına sahiptir ve bu hak vazgeçilmez, devredilemez ve iptal edilemez bir haktır.
4. Devredilemeyecekleri gibi, sulh hâkimliği, yasamacılık ve yargıçlık makamlarında babadan oğla geçmemesi gereken, kamu hizmetleri dışındaki durumlarda, hiçbir kişi ve kişiler topluluğu toplumdan özel veya ayrı kazanç ya da imtiyaz elde etme hakkına sahip değildir.

5. Devletin yasama ve yürütme güçleri birbirlerinden ve yargılama gücünden ayrı olmalıdır; bu ilk iki gücün üyelerinin baskı kurmaları engellenmelidir ve halkın yükünü hissederek ve paylaşarak belli aralıklarla başlangıçta alındıkları özel yaşamlarına geri dönmelidirler; kadrolardaki açıklar yasaların hükümlerine uygun şekilde eski üyelerin hepsinin veya bir kısmının uygun olacağı veya olmayacağı, sık aralıklarla yapılan belirli ve düzenli seçimlerle doldurulmalıdır.

6. Meclislerde halkın temsilcisi olarak hizmet verecek üyelerin seçimi serbest olmalıdır; topluma bağlılık ve sürekli genel ilgi beslediğine dair yeterli delili alan herkesin oy hakkı vardır; kamu yararı için, kendinin ya da seçtiği temsilcilerin rızası olmadan kişiden vergi alınmaz, mülkünden yoksun bırakılamaz; aynı şekilde, kamu yararını göz önünde bulundurarak bağlı olmadığı yasalara bağlanamaz.

7. Halkın temsilcilerinin onayı olmadan yasaları veya yasaların yürütülmesini askıya alma gücü kişilerin haklarını aşağılayıcıdır ve uygulanmamalıdır.

8. Tüm ciddi yolsuzluk durumlarında ve cezai hallerde, kişi kendisine yapılan suçlamanın gerekçesini ve niteliğini sorma, suçlamayı yapanlarla ve tanıklarla yüzleşme, kendi lehine olan delilleri isteme, kendi çevresinden seçilmiş olanlar oybirliğiyle karar vermedikçe suçlu sayılmayacaktır ve, tarafsız bir jüri önünde, hızla yargılanmayı talep etme hakkına sahiptir; kişi kendi aleyhine delil göstermeye zorlanamaz. Ülkenin bu konuda bir yasası ya da kendisine eşit kişilerin bir kararı olmadıkça kimsenin özgürlüğü elinden alınmaz.

9. Aşırı kefalet gerekli olmamalıdır; yüksek para cezaları verilmemelidir; acımasız ve alışılmışın dışında cezalar uygulanamaz.

10. Bir görevliye veya elçiye, işlenen suç hakkında delil olmadan kuşkulu yerleri araması için ya da ismi verilmemiş, suçu açıkça anlatılıp delillerle desteklenmemiş suçlara sahip kişi ya da kişileri yakalaması için verilen genel yetkiler yanlış ve baskıcıdır; bu tür yetkilerin verilmemesi gerekir.

11. Mülkiyetle ilgili çatışmalarda ya da kişiler arasındaki özel davalarda eskiden de kullanılan jüriyle yargılama diğer yargılama yöntemlerine göre daha tercih edilmelidir ve bu yönteme saygı duyulmalıdır.

12. Özgürlüğün en güçlü kalelerinden birisi de basın özgürlüğüdür; despotik yönetimler dışında hiçbir şey tarafından sınırlandırılmaz.
13. Silah eğitimi almış kişilerden kurulu düzenli bir milis gücü özgür bir devletin en uygun, en doğal ve en emin güvenlik aracıdır; barış zamanında daimi ordular bulundurmamak ülkenin özgürlüğü için tehlikeli görülerek kaçınılmalıdır; ordu her durumda, sivil gücün emri altında bulunmalı ve sivil güç tarafından yönetilmelidir.
14. Halkın tek bir yönetim kurmaya hakkı vardır, bu nedenle, bu sınırlar içinde Virginia yönetiminden ayrı veya bağımsız bir yönetim kurulmamalıdır veya oluşturulmamalıdır.
15. Ancak adalete, ılımlılığa, tutumluluğa ve erdeme sıkı sıkıya bağlı kalarak ve sık sık temel ilkeleri tekrarlayarak bir halk özgür bir yönetimi ve özgürlüğün nimetlerini koruyabilir.

16. Dinimiz veya Yaradan'a borçlu olduğumuz görevimiz ve bunu yerine getirme tarzımız, şiddet ve baskıyla değil, ancak mantık ve inançla yönetilebilir; bu nedenle herkes vicdanının buyruklarına göre dinini özgürce yaşama hakkına sahiptir; Hıristiyan sabrını, sevgisini ve merhametini birbirine göstermek herkesin karşılıklı görevidir (dusuncetarihi.kapadokya.edu.tr).

EK 2. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi (4 Temmuz 1776)

Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi (4 Temmuz 1776)

İnsanlığı ilgilendiren olayların akışı içinde, bir ulus, kendini bir başka ulusa bağlayan siyasal bağları koparmak ve doğa yasalarının ve Tanrı'nın ona dünya devletleri arasında bağışladığı bağımsız ve eşit yeri almak gereğini duyduğu zaman, insanlığın yargısına duyduğu o yerinde saygı, o ulusu bu ayrılmaya zorlayan nedenleri açıklamakla yükümlü kılar.

Aşağıda gerçekler bizim için gayet açıktır: Tüm insanlar eşit yaratılmışlardır; Yaradan'ları tarafından bağışlanmış, belli bazı vazgeçilemez haklara sahiptirler; yaşam, özgürlük ve mutluluğa erişme hakları da bunların arasındadır. Bu hakları güvence altına almak amacıyla, insanlar kendi aralarında yönetimler kurarlar; bu yönetimler gerçek güçlerini, yönetilenlerin onamasından alırlar; herhangi bir yönetim biçimi, bu hedeflere ulaşmada köstekleyici olmaya başladığında, bu yönetimi değiştirmek ya da düşünmek, yeni bir yönetim kurmak ve bu yeni yönetimin yetkilerini ve dayandığı temelleri, güvenlik ve mutluluklarını sağlayacağına en çok inandıkları bir biçimde düzenlemek ve kurmak, halkın hakkıdır; aslında sağgörü, uzun bir geçmişi olan yönetimlerin sudan ve geçici nedenlerle değiştirilmemesini buyurur; bu yüzden insanların durumlarını düzeltmek amacıyla alışlagelen yönetim biçimlerini değiştirmek yerine, kötülöklere katlanmayı yeğlediklerini deneyimler göstermiştir; ancak sürekli aynı amaca yönelik, uzun bir yolsuzluklar ve zorbalıklar silsilesi, ulusu, mutlak bir despotizme sürüklemek niyetini açığa vurursa, o zaman böyle bir yönetimi yıkmak ve gelecekteki güvenlikleri için yeni koruyucular seçmek, o ulusun hakkı ve görevidir.

İşte bu kolonilerin sabırla katlandıkları durum bu olmuştur ve şu an, onları bu güne değin var olan yönetim biçimini değiştirmeye zorlayan gerekliliği, her zamankinden fazla hissetmektedirler. Büyük Britanya Kralı'nın yönetim devresi, ardı arkası kesilmeyen haksızlıkların ve sürekli baskıların çağı olmuştur. Tüm bunların amacı, bu devletler üzerinde mutlak bir tiranlık kurmaktır. Bunu kanıtlayabilmek için, tüm gerçeklerin tarafsız dünyaya ilan edilmesi gerekmektedir:

İngiltere Kralı, kamu refahı için gayet yararlı ve gerekli olan yasaları onaylamayı reddetmiştir.

Valilerine, ivedilikle ve geciktirmeden ele alınması gereken yasaları çıkarmalarını menetmiştir. Kendisi de bu yasaların yürürlüğe girmemesi için elinden geleni yapmış, onayını sürekli ertelemiş ve bu nedenle uzun bir süre sürüncemede kalan yasaları da bir daha ele almamıştır.

Yasamayla görevli kurulları, kamu belgelerinin ve makam evraklarının bulunduğu yerlerden oldukça uzakta alışılmadık ve uygunsuz yerlerde toplantıya çağırmıştır. Onlara eziyet çektirerek, kendi uygulamalarına boyun eğmelerini sağlamak amacıyla yapmıştır bunu.

Milletvekili yarkurullarını, yılmaz bir kararlılıkla halkın haklarına el uzatılmasına karşı çıktıkları için, birçok kez dağıtmıştır.

Bu yarkurulları dağıttıktan sonra da, uzun bir zaman yeni temsilcilerin seçilmesini engellemiştir. Bu yüzden halkın kendisi yasama gücüne sahip çıkmış, bu gücü bundan böyle kendi eliyle kullanmayı uygun bulmuştur. Ancak bu geçiş döneminde devlet, dışarıdan gelebilecek bir saldırının ya da içerdeki kargaşalıkların doğuracağı tehlikelere karşı savunmasız kalmıştır.

İngiltere Kralı, bu devletlerin kök salmalarını önlemek için elinden geleni yapmıştır; bu amaçla yabancıların vatandaşlığa kabul edilmesiyle ilgili yasanın icra edilmesine engel olmuş, yabancıların buraya göçünü kolaylaştıracak daha başka yasalar çıkarmayı reddetmiştir; yeni toprak edinme koşullarını da ağırlaştırmıştır.

Yargıçlık yetkisinin verilmesiyle ilgili yasaları onaylamayarak, kazai içtihadı etkisiz hale getirmiştir.

Yargıçların görev sürelerini, maaşlarının tutarını ve ödeme biçimini sadece kendi keyfine göre belirlemiştir.

Halkımıza eziyet olsun ve halkın cevherleri tükensin diye, sayısız yeni makam açmış, buralara büyük memur yığınları yollamıştır.

Barış zamanında, yasama meclisinin onayı olmaksızın, topraklarımız üzerinde sürekli bir ordu bulundurmıştır.

Askeriyeyi sivil güçten bağımsız ve üstün kılmaya kalkışmıştır.

Anayasamıza ters düşen, yasalarımızla bağdaşmayan bir kazai içtihat biçimini bize kabul ettirmek için başkalarıyla işbirliği yapmıştır ve bu tepeden inme kazai içtihadın uygulamalarını onamıştır. Tüm bu uygulamaların nedenleri şunlardır:

Bizim topraklarımızda güçlü, silahlı birlikleri üslendirmek;

Bu devletler halkına karşı askerlerin işleyecekleri olası cinayetler karşısında, sözde yargılamalarla herhangi bir cezalandırmadan kaçınmak;

Dünyanın her yeriyle yaptığımız ticareti kösteklemek;

Bize rızamız olmadan vergi yüklemek;

Hukuki bir durumda, jürili bir mahkeme önünde, usul ve nizamaya uygun bir yargılamadan geçme hakkımızı elimizden almak;

Bizi işlemediğimiz cürümlerden dolayı yargılayıp, başka bir kıtaya sürebilmek;

Sınır komşumuz bir ülkede, özgür İngiliz hukuk sistemini kaldırmak, keyfi bir yönetim kurmak ve bu yönetimin yetkilerini genişletmek, dolayısıyla kendini haklı çıkaracak bir örneğe sahip olmak ve bu kolonilerde de aynı, mutlak egemenliğin kurulması için, bu yönetimi uygun bir araç olarak kullanmak;

Verilmiş haklarımızı yok saymak, en önemli yasalarımızı yürürlükten kaldırmak ve yönetim biçimimizi temelinden değiştirmek;

Yasama gücümüzü dağıtmak ve kendisinin, üzerimizde sınırsız bir yasama gücüne sahip tek yetkili kişi olduğunu ilan etmek;

İngiltere Kralı, kendi himayesi altında olmadığımızı bildirmek ve bize karşı savaş açmak suretiyle, bu topraklar üzerinde egemenlik isteminde bulunmuştur.

Denizlerimizi talan etmiş, kıyılarımıza asker yağmış, kentlerimizi yakıp yıkmış ve hemşehrilerimizi öldürmüştür.

Benzerine barbarlık zamanlarında bile rastlanmayan, hele uygar bir ulusun başkanına hiç mi hiç yakışmayan, gaddarlık ve sadakatsizlikle başladığı, “Ölüm, Askerleşme ve Tiranlık” adlı eserini tamamlayabilmek için, yakınlarda yabancı paralı askerlerden kurulu büyük bir ordu kurmuştur.

Ya cellatların ellerine düşmemek için ya da onlarla dostça geçinebilmek için olsa gerek, açık denizde yakalanan yurttaşlarımızı kendi ülkelerine karşı savaşmaya zorlamıştır.

Aramızda ayaklanmalar çıkarmış ve sınır bölgelerinde oturan, savaş yöntemleri; bildiği gibi yaş, cinsiyet ya da hal gözetmeksizin herkesi kesip biçmek olan, merhametsiz Kızılderili vahşileri bize karşı kışkırtmayı denemiştir.

Bu baskının her evresinde yapılan haksızlıkların düzeltilmesini en hakirane bir biçimde talep ettik. Durmadan yinedeğimiz ricalarımızın karşılığı, durmadan yinelenen haksızlıklar oldu. Ancak bir tirandan beklenebilecek davranışlarla karakterini belli eden bir Monark, özgür bir halkı yönetme işine uygun olamaz.

Britanyalı kardeşlerimize karşı da saygıda kusur etmiş değiliz. Zaman zaman onları, yasa koyucuların üzerimizde haksız bir yönetim kurma girişimleri konusunda uyardık. Buraya hangi koşullar altında göç edip, yerleştiğimizi anumsattık onlara. Doğal adalet ve alicenaplık duygularına seslenerek aramızdaki ırk bağları dolayısıyla, bu zorbalıkları kınamalarını rica ettik. Çünkü bu zorbalıkların, aramızdaki bağlantıları ve ilişkilerimizi bozması kaçınılmaz bir şeydi. Ama onlar da adaletin ve kan bağımızın feryatlarına kulaklarını tıkadılar. Bunun için artık, onlardan ayrılmamız gerektiği sonucuna boyun eğmek ve onları da, insanlığın geri kalan kısmı gibi, savaşta düşman, barışta dost kabul etmek zorundayız.

Bu yüzden, Genel Kongre halinde toplanan biz A.B.D. temsilcileri, görüşlerimizin doğruluğuna, dünyanın en yüce Yargıcı'nı tanık tutarak, bu kolonilerin halkından aldığımız yetkiyle, onların adına, Birleşik kolonilerin özgür ve bağımsız devletler olduklarını ve bunun hukuken böyle korunacağını; Büyük Britanya Krallığı'na karşı her türlü yükümlülükten kurtulmuş olduklarını; bu kolonilerle Büyük Britanya Devleti arasındaki her türlü siyasal ilişkilerin sona erdirildiğini ve bunun böyle kalacağını; özgür ve bağımsız devletler olarak, savaş açmak, barış ilan etmek, antlaşmalar yapmak, ticareti düzenlemek ve diğer tüm bağımsız devletlerin yapabileceği her şeyi yapmak hakkına sahip olduklarını resmen açıklar ve ilan ederiz. Ve bu bildirin korunması için, Tanrı'nın inayetine tam bir güvenle, yaşamlarımız, servetlerimiz ve en kutsal varlığımız olan onurumuz üzerine and içeriz. (Aktan, 2003:91), (dusuncetarihi.kapadokya.edu.tr.)

EK 3. 1791- Haklar Bildirgesi

1791- Haklar Bildirgesi

Haklar bildirgesi olarak bilinen ilk on değişiklik 15 Aralık 1791’de Amerikan Anayasasının bir parçası oldu.

1. Kongre, din kurumuna saygı göstermeyen, dinin serbestçe uygulanmasını engelleyen ya da ifade ve basın hürriyetini ortadan kaldıran veya barışçı bir şekilde toplantı yapma hakkını ve şikâyetlerinin düzeltilmesi için hükümete dilekçe verme hakkını engelleyen hiçbir kanunu çıkaramaz.

2. İyi teçhiz edilmiş bir ordu özgür bir devletin güvenliği için elzemdir; ancak, halkın silah bulundurma ve taşıma hakkı ihlal edilemez.

3. Barış zamanında sahibinin izni olmadan, savaş zamanında ise kanunla belirlenen çerçevenin dışında hiçbir asker her hangi bir meskene yerleştirilemez.

4. İnsanların kendilerinin, evlerinin, işlerinin ve paralarının makul olmayan araştırma ve müsaderelelere karşı emniyet içinde olma hakkı arama tezkeresi olmadan ihlal edilemez; ancak, özellikle araştırılacak yeri tarif eden bir yemin ya da yemin yerine geçebilecek bir söz ile desteklenen makul bir sebep varsa kişiler alıkonulabilir ve müsadere yapılabilir.

5. Kara kuvvetlerinde, deniz kuvvetlerinde ya da orduda hizmet ifa ederken, savaş durumunda ya da halkın tehlikede olması halinde ortaya çıkan durumlar hariç hiçbir kişi Büyük Jürinin iddianamesi ya da raporu olmaksızın büyük ya da yüz kızartıcı suçlar için mahkemeye gelmekle yükümlü tutulamaz; aynı suç için iki defa ölüm cezasına çarptırılmaz; her hangi bir cezai vakada kendisinin aleyhine şahitlik etmeye, kanuni süreç hariç canından ya da malından mahrum kalmaya ve tam tazmin olmaksızın özel mülkiyetini kamunun kullanımına bırakmaya zorlanamaz.

6. Cezai davaların tümünde, sanık, kamuya açık ve hızlı bir şekilde yargılanma hakkına, kanunda daha önceden belirlenen bölgelerden ve suçun meydana geldiği bölgeden oluşturulacak tarafsız bir jüri ile yargılanma hakkına, suçlamanın niteliği ve nedenleri hakkında bilgilendirilme hakkına, kendi aleyhinde şahitlik edenlerle karşı karşıya gelme hakkına, kendi lehine şahitlik edecek olanların zorla şahitlik için getirilmeleri hakkına ve savunmasının yapılması için bir dava vekilinin yardımının sağlanması hakkına sahiptir.

7. Değeri 20 Doları aşan davalarda jüri tarafından yargılanma hakkı sağlanır ve bir jüri tarafından muhakeme edilen hiçbir vaka genel hukuk kurallarına göre Amerika Birleşik Devletleri'ndeki başka herhangi bir mahkemece yeniden görülemez.

8. Aşırı kefalet talep edilemez, aşırı para cezası konulamaz, zalimce ve görülmedik bir cezalandırmaya başvurulamaz.

9. Anayasada sayılan belirli haklar diğer hakların aleyhine ve onları ortadan kaldıracak bir şekilde yorumlanamaz.

10. Amerika Birleşik Devletleri tarafından eyaletlere devredilmeyen ya da yasaklanmayan erkler eyaletlere ya da halka aittir. (Aktan, 2013), (canaktan.org, tarih yok)

EK 4. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi (1789)

İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi (1789)

Madde I: İnsanlar, özgür ve eşit haklarla doğar ve yaşarlar. Sosyal farklılıklar ancak kamu yararına dayandırılabilir.

Madde II: Bütün siyasal birliğin amacı, insanın doğal ve daimi haklarını korumaktır. Bu haklar, özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnme haklarıdır.

Madde III: Egemenlik ilkesi esas olarak ulustadır. Hiçbir kuruluş veya hiçbir birey açıkça ulustan kaynaklanmayan bir yetkiyi kullanamaz.

Madde IV: Özgürlük, başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilmeyi kapsar. Böylece her kişinin doğal haklarının kullanımı, toplumun diğer üyelerinin aynı haklardan yararlanmalarını sağlayan sınırlar dışında hiçbir sınıra sahip değildir. Bu sınırlar ise ancak yasa ile belirlenebilir.

Madde V: Yasa haklı olarak ancak toplum için zararlı eylemleri yasaklayabilir. Yasanın yasaklamadığı bir şey engellenemez ve hiç kimse yasanın gerektirmediği bir şeyi yapmaya zorlanamaz.

Madde VI: Yasa, genel iradenin ifadesidir. Tüm yurttaşların gerek bireysel olarak, gerekse temsilcileri aracılığı ile yasanın oluşturulmasına katılma hakları vardır. Yasa herkesi aynı şekilde korumalı veya cezalandırmalıdır. Yasa önünde eşit olan tüm yurttaşlar, kapasitelerine göre ve erdemleri ile yetenekleri dışında hiçbir ayırım gözetmeksizin her türlü kamu görevi, rütbe ve makamlarına eşit olarak kabul edilirler.

Madde VII: Yasanın belirlediği durumlarda ve yasanın öngördüğü şekiller dışında hiçbir kişi suçlanamaz, tutuklanamaz veya alıkonamaz. Keyfi emirleri teşvik edenler, keyfi emirler verenler, bunları uygulayanlar ya da uygulatanlar cezalandırılır. Ancak yasaya uygun olarak yakalanan, yasaya uymaya çağrılan her yurttaş anında itaat etmelidir, direnirse suçlu olur.

Madde VIII: Yasa ancak açık ve zorunlu olarak gerekliliği beliren cezaları koymalıdır ve bir kimse ancak suçun işlenmesinden önce kabul ve ilan edilmiş olan ve usulüne göre uygulanan bir yasa gereğince cezalandırılabilir.

Madde IX: Her insan suçlu olduğuna karar verilmeye kadar masum sayılacağından, tutuklanmasının zorunlu olduğuna karar verildiğinde, yakalanması için zorunlu olmayan her türlü sert davranış yasa tarafından ağır biçimde cezalandırılmalıdır.

Madde X: Hiç kimse inançları nedeniyle, bunlar dini nitelikteki inançlar olsa bile, bu inançların açıklanması, yasayla kurulan kamu düzenini bozsa da tedirgin edilmemelidir.

Madde X: Hiç kimse inançları nedeniyle, bunlar dini nitelikteki inançlar olsa bile, tedirgin edilmemelidir; meğerki bu inançların açıklanması, yasayla kurulan kamu düzenini bozmuş olsun (canaktan.org).

Madde XI: Düşüncelerin ve inançların serbest iletimi, insanın en değerli haklarından biridir. Bu nedenle her yurttaş serbestçe konuşabilir, yazabilir ve yayımlayabilir, ancak bu özgürlüğün yasada belirlenen kötüye kullanılması hallerinden sorumlu olur.

Madde XII: İnsan ve yurttaş haklarının güvenliği bir kamu gücünü gerektirir, bu nedenle bu güç herkesin yararı için kurulmuştur, yoksa bu gücün emanet edildiği kişilerin özel çıkarları için kurulmamıştır.

Madde XIII: Kamu gücünün devamını sağlamak ve idarenin masraflarını karşılamak için herkesin vergi vermesi kaçınılmazdır. Vergi, tüm yurttaşlar arasında olanakları oranında eşit olarak dağıtılır.

Madde XIV: Tüm yurttaşların bizzat ya da temsilcileri aracılığı ile verginin gerekliliğini belirlemeye, vergilemeyi serbestçe kabul etmeye, vergi gelirlerinin kullanılmasını gözlemeye ve verginin miktarını, matrahını, tahakkuk biçim ve süresini belirlemeye hakkı vardır.

Madde XV: Toplumun tüm kamu görevlilerinden görevleriyle ilgili olarak hesap sorma hakkı vardır.

Madde XVI: Hakların güven altına alınmadığı, kuvvetler ayrılığının yapılmadığı bir toplumda Anayasa yoktur.

Madde XVII: Mülkiyet dokunulmaz ve kutsal bir hak olduğu için yasa ile belirlenen kamu ihtiyacı açıkça gerekmedikçe ve adil ve peşin bir tazminat ödenmedikçe kimse bu haktan yoksun bırakılamaz (dusuncetarihi.kapadokya.edu.tr), (canaktan.org).

EK 5.

Zanlının yakalandığı sırada kaçmasını, kendisine veya başkalarına zarar vermesini önleyecek tedbirleri aldıktan sonra, yakalanan kişiye kanunî haklarının derhal bildirilmesi, yakalanan kişi ve olay hakkında Cumhuriyet savcısına hemen bilgi verilerek, emri doğrultusunda işlem yapılması (yakalama ve yakalanan kişi hakkında yapılacak işlemler md.90); yakalanan kişi Cumhuriyet Savcılığınca bırakılmazsa, soruşturmanın tamamlanması için gözaltına alınması, gözaltı süresinin, yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç, yakalama anından itibaren yirmi dört saati geçemeyeceği (Gözaltı md.91), gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethanelerin, varsa ifade alma odalarının, bu kişilerin durumlarının, gözaltına alınma neden ve sürelerinin, gözaltına alınma ile ilgili tüm kayıt ve işlemlerin Cumhuriyet savcısı tarafından denetleneceği (Gözaltı işlemlerinin denetimi md.92); şüpheli veya sanık yakalandığında, gözaltına alındığında veya gözaltı süresi uzatıldığında, Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına veya belirlediği bir kişiye gecikmeksizin haber verileceği, Yakalanan veya gözaltına alınan yabancı ise, yazılı olarak karşı çıkmaması halinde, durumu, vatandaşı olduğu devletin konsoloslughuna bildirilir (Yakalanan veya gözaltına alınanın durumunun yakınlarına bildirilmesi md.95); yakalama işleminin bir tutanağa bağlanacağı ve bu tutanakta yakalananın hangi suç nedeniyle, hangi koşullarda, hangi yer ve zamanda yakalandığı, yakalamayı kimlerin yaptığı, hangi kolluk mensubunca tespit edildiği, haklarının tam olarak anlatıldığının açıkça yazılacağı (Yakalama tutanağı md.97) Yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden kaçan şüpheli veya sanık ya da tutukevi veya ceza infaz kurumundan kaçan tutuklu veya hükümlü hakkında Cumhuriyet savcıları ve kolluk kuvvetleri de yakalama emri düzenleyebilirler (Yakalama emri ve nedenler Madde 98). Gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethanelerin maddî koşulları, bu kişinin hangi görevlinin sorumluluğuna bırakılacağı, sağlık kontrolünün nasıl yapılacağı,

gözaltı işlemlerine ilişkin kayıt ve defterlerin nasıl tutulacağı, gözaltına alınmanın başlangıcında ve bu tedbire son verildiğinde hangi tutanakların tutulacağı ve gözaltına alınan kişiye hangi belgelerin verileceği ile kolluk tarafından gerçekleştirilen yakalama işlemlerinin yürütülmesinde uyulacak kurallar, yönetmelikte gösterilir. (Madde 99) Konutta, işyerinde veya diğer kapalı yerlerde gece vaktinde arama yapılamaz (Gece yapılacak arama Madde 118) Hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri arama yapabilirler. Ancak, konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda arama, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile yapılabilir. Kolluk amirinin yazılı emri ile yapılan arama sonuçları Cumhuriyet Başsavcılığına derhal bildirilir (Arama kararı Madde 119) İfade alma ve sorguda yasak usullerden Madde 148 :

- (1) Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilâç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz.
- (2) Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez.
- (3) Yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemez.
- (4) Müdafî hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamaz.
- (5) Şüphelinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında, bu işlem ancak Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilir gibi pek çok düzenleyici husus yer almaktadır.

EK 6.

BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Polis Mevzuatının İlgili Maddelerinin Karşılaştırılarak İncelenmesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu; İnsanlık topluluğunun bütün bireyleriyle kuruluşlarının bu Bildirgeyi her zaman göz önünde tutarak eğitim ve öğretim yoluyla bu hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeye, giderek artan ulusal ve uluslararası önlemlerle gerek üye devletlerin halkları ve gerekse bu devletlerin yönetimi altındaki ülkeler halkları arasında bu hakların dünyaca etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamaya çaba göstermeleri amacıyla tüm halklar ve uluslar için ortak ideal ölçüleri belirleyen bu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini ilan eder. |

Madde 1- Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Madde 2- Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ülkenin siyasi, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.

Madde 3 -Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Madde 4- Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz, kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaktır.

Madde 6- Herkesin, her nerede olursa olsun, hukuksal kişiliğinin tanınması hakkı vardır.

PVSK 1 maddesinde polisin tanımı: Asayışı amme, şahıs tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatini temin eder, yardım isteyenlerle yardıma muhtaç olan çocuk, alil ve acizlere muavenet eder, Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve ilgili mevzuatın kendisine verdiği vazifeleri yapar ifadesiyle polisin kişilerin can ve mal güvenliklerini korumada yardım isteyen veya yardıma ihtiyacı olan herkesi herhangi bir şekilde ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, sosyal köken vb. durumları gözetmeksizin yardım etmek ve Anayasa, Kanun, Uluslararası sözleşme ve beyannameler ile Cumhurbaşkanı kararnamelerinde kendisine verilen vazifeleri yerine getirmekle görevlendirilmiştir. Ayrıca emniyet teşkilatı disiplin yönetmeliği madde 8'e göre: Görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayrımı yapmak, laikliğe aykırı veya bölücü davranışlarda bulunmak ya da emniyet mensupları arasında bu yolda ayırım yapıcı tutum ve davranışlarda bulunmanın cezası **meslekten çıkarılmadır**.

Madde 5- Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez.

CMK İfade alma ve sorguda yasak usuller madde 148 – (1) Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz. Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği ikinci bölümde yer alan

İfade Almada Yasak Yöntemler madde 23 - İfade veren şüphelinin beyanları hür iradesine dayanmalıdır. Yasak yöntemlerle elde edilen ifadeler, rızası olsa bile delil olarak değerlendirilemez. Bu nedenle gözaltındaki kişiye;

a) Özgür iradeyi engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, zorla ilaç verme, yorma, aldatma, bedensel cebir ve şiddette bulunma, bazı araçlar uygulama gibi iradeyi bozan bedeni veya ruhi müdahaleler yapılamaz.

b) Kanuna aykırı bir menfaat vaat edilemez.

Kolluk etik ilkelerinden kolluk uygulama ve müdahaleleri başlığı altındaki kısımlarda

25. Kolluk personeli, görevini yerine getirirken, herkesin **yaşam hakkına ve Anayasa’da belirtilen diğer temel hak ve özgürlüklere** saygı gösterir.

26. Kolluk personeli, kimseyi **işkence, eziyet, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı muamele** veya **cezaya tabi tutamaz**. Hiçbir sebep, işkencenin haklılığına gerekçe gösterilemez.

27. Kolluk personeli, kanunla öngörülen nedenlere ve yönetime uygun olmadıkça kimsenin **özgürlüğünü sınırlayamaz**.

28. Kolluk personeli, zorunlu durumlarda ve sadece meşru bir amacı elde etmek için **orantılı güç kullanır**.

29. Kolluk personeli, görevinin gerektirdiği saygınlık ve dürüstlük içerisinde hareket eder. Görevini yerine getirirken **tarafsız davranır** ve insanlar arasında **ayırım yapmaz**.

30. Kolluk personeli, kanunların öngördüğü haller dışında bireyin **özel hayatına** müdahale edemez

Bu maddeler BM insan hakları beyannamesinde belirtilen ilkeler ile uyum içinde olup kolluk mensuplarından belirtilen kurallara uymadıklarında CMK’nın kolluk görevlilerine yönelik özel hükümleri çerçevesinde yargılanıp kanun önünde hesap verecekleri belirtilmiştir.

Kolluk görevlilerine yönelik özel hükümler ek madde 1- (Ek: 3/5/2016-6713/10 Md.)

- (1) Kolluk görevlileri hakkındaki öldürme, kasten yaralama, işkence, zor kullanma yetkisine ilişkin sınırnın aşılması ve suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçları ile örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili iddialara ilişkin soruşturmaları Cumhuriyet savcılarını bizzat ve öncelikle yapar. Bu suçlardan dolayı kolluk görevlileri hakkında açılan davalar, acele işlerden sayılır. Bu tür davaların kanun yolu incelemesi de öncelikli olarak yapılır.

Bu durum Emniyet Teşkilatı disiplin yönetmeliğinin 8. Maddesi 36. Kısımda (Ek:26/7/1983 - 83/6883 K.) İş sahiplerine ya da herhangi bir nedenle Emniyet binalarına gelen ya da getirilenlere işkence yapmak **meslekten çıkarma** ile cezalandırılacağı belirtilmiştir.

Madde 7- Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin bu Bildirgeye aykırı her türlü ayırım gözetici işleme karşı ve böyle işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

Madde 8- Herkesin anayasa ya da yasayla tanınmış temel haklarını çiğneyen eylemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler eliyle etkin bir yargı yoluna başvurma hakkı vardır.

Madde 9- Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.

Madde 10- Herkesin, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine bir suç yüklenirken, tam bir şekilde davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesini istemeye hakkı vardır.

Madde 11

- 1- Kendisine bir suç yüklenen herkes, savunması için gerekli olan tüm güvencelerin tanındığı açık bir yargılama sonunda, yasaya göre suçlu olduğu saptanmadıkça, suçsuz sayılır.
- 2- Hiç kimse işlendiği sırada ulusal ya da uluslararası hukuka göre bir suç oluşturmayan herhangi bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu sayılamaz. Kimseye suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Polis cezalandırıcı değil kendisine tanınan yetkiler doğrultusunda görevini yerine getirmekle yükümlü kolluk gücüdür, PVSK 2.Madde belirttiği üzere Polisin genel emniyetle ilgili görevleri iki kısımdır:

- o A) Kanunlara Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine, yönetmeliklere, hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce bu kanun hükümleri dairesinde önünü almak,
- o B) İşlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemesi usulü kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak A kısmında belirtilen hüküm idari polislik olarak adlandırılmakta olup, anlaşılacağı üzere istenmeyen durumun ortaya çıkmasının engellenmesi noktasında önleyici polisliktir. B kısmında belirtilen ise eylem gerçekleşikten sonra ki aşamadır adli polislik olarak bilinir, Adli polislikte cumhuriyet savcısı kolluk güçlerinin adli amiri olmaktadır ve Cumhuriyet Savcısının emirleri doğrultusunda iş ve işlemler yürütülmektedir, Hukukun üstünlüğü ilkesinin belirtildiği 1982 anayasasında suçlu ispat edilinceye kadar herkes masum olarak kabul edilip kimseye keyfi istek ve arzular doğrultusunda muamele yapılması kabul edilemez bununla ilgili olarak yargı kanalları herkese açıktır.

Madde 12- Kimsenin özel yaşamına, ailesine konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılmaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Kollukta önleyici arama ile adli arama olmak üzere ikiye ayrılmaktadır önleyici arama ile ilgili kısımlar PVSK 9. Maddesinde belirtilmiş olup yine aynı maddede önleyici aramanın sınırları belirtilmiştir. Adli arama ile ilgili olarak CMK 119. Maddesi bize konut, iş yeri gibi kamuya kapalı alanların aranması gerektiği durumda takip edilmesi gerekli işlemler belirtilmiştir ilk olarak:

PVSK Madde 9- (Değişik: 2/6/2007-5681/3 madde) Polis, tehlikenin veya suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla usulüne göre verilmiş sulh ceza hâkiminin kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mülkî âmirin vereceği yazılı emirle; kişilerin üstlerini, araçlarını, özel kâğıtlarını ve eşyasını arar; alınması gereken tedbirleri alır, suç delillerini koruma altına alarak **5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu** hükümlerine göre gerekli işlemleri yapar. Arama talep yazısında, arama için makul sebeplerin oluştuğunun gerekçeleriyle birlikte gösterilmesi gerekir. Arama kararında veya emrinde;

a) Aramanın sebebi, b) Aramanın konusu ve kapsamı, c) Aramanın yapılacağı yer, ç) Aramanın yapılacağı zaman ve geçerli olacağı süre, belirtilir. Önleme araması aşağıdaki yerlerde yapılabilir:

a) 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapıldığı yerde veya yakın çevresinde.

b) Özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya sendikaların genel kurul toplantılarının yapıldığı yerin yakın çevresinde.

c) Halkın topluca bulunduğu veya toplanabileceği yerlerde.

ç) Eğitim ve öğretim özgürlüğünün sağlanması için her derecede eğitim ve öğretim kurumlarının idarecilerinin talebiyle ve PYSK 20'nci maddenin ikinci fıkrasının (A) bendindeki koşula uygun olarak girilecek yükseköğretim kurumlarının içinde, bunların yakın çevreleri ile giriş ve çıkışlarında.

d) Umumî veya umuma açık yerlerde.

e) Her türlü toplu taşıma araçlarında, seyreden taşıtlarda.

Spor karşılaşması, miting, konser, festival, toplantı ve gösteri yürüyüşünün düzenlendiği veya aniden toplulukların olduğu hallerde gecikmesinde sakınca bulunan hal var sayılır. Polis, tehlikenin önlenmesi veya bertaraf edilmesi amacıyla güvenliğini sağladığı bina ve tesislere gelenlerin; herhangi bir emir veya karar olmasına bakılmaksızın, üstünü, aracını ve eşyasını teknik cihazlarla, gerektiğinde el ile kontrol etmeye ve aramaya yetkilidir. Bu yerlere girmek isteyenler kimliklerini sorulmaksızın ibraz etmek zorundadırlar. Milletlerarası anlaşmalar hükümleri saklıdır. **Önleme aramasının sonucu, arama kararı veya emri veren merci veya makama bir tutanakla bildirilir.**

Konutta, yerleşim yerinde ve kamuya açık olmayan işyerlerinde ve eklentilerinde önleme araması yapılamaz.

CMK 119. Madde Konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda arama, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile yapılabilmektedir. (CMK Md. 119/1)

Kolluk amirinin yazılı emri ile yapılan arama sonuçları Cumhuriyet Başsavcılığına derhal bildirilmek zorundadır. (CMK Md. 119/1)

Yukarıda belirtilen yasal düzenleme hükümlerine göre; arama kural olarak hâkim kararı ile gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşamadığı hâllerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile yapılabilir. Konutta, iş yerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda kural olarak sadece hâkim kararı ile arama yapılabilir. Ancak bu yerlerde gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile arama yapılabilmesi imkân dâhilindedir. Belirtilen iki kanuna dayanarak gerek PVSK gerekse CMK özel hayat, konut gibi negatif statü hakları dediğimiz devletin aşmayı, müdahalede bulunmayı korumakla yükümlü olduğu alanlara keyfi istek ve arzular doğrultusunda işlem yapılmaz. Kamu güvenliğinin sağlanıp insanların vücut bütünlüğüne ve çevreye herhangi bir zarar gelmemesi adına PVSK 9.madde Polise önleyici arama yetkisini vermiştir, Hakkında kuvvetli iz, eser, emare bulunan adli vakalı durumlarda ise kişilerin konut, iş yeri gibi kamuya açık olmayan alanlarında kural olarak arama yetkisi Hâkime ait olup gecikmesinde sakınca bulunan halleder Cumhuriyet Savcısının yazılı emri ile arama yapılabilir, Hâkimin vereceği arama kararında veya Cumhuriyet savcının veya kolluk amirinin yazılı emrinde

- A) Aramanın nedenini oluşturan fiil,
- B) Aranılacak kişi, aramanın yapılacağı konut veya diğer yerin adresi ya da eşya
- C) Karar veya emrin geçerli olacağı zaman süresi açıkça gösterilir ayrıca Cumhuriyet savcısı hazır olmaksızın konut, işyeri veya diğer kapalı yerlerde arama yapabilmek için o yer ihtiyar heyetinden veya komşulardan iki kişi bulundurulmak gibi keyfiyete bırakılmayacak hukuk kuralları mevcuttur.

Madde 13

1. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.
2. Herkes, kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

Madde 14 1. Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.

2. Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ülkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz.

Madde 15

1. Herkesin bir yurttaşlığa hakkı vardır.
2. Hiç kimse keyfi olarak yurttaşlığından veya yurttaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 16

1. Yetişkin her erkeğin ve kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır.

2. Evlenme sözleşmesi, ancak evleneceklerin özgür ve tam iradeleriyle yapılır.

3. Aile, toplumun, doğal ve temel unsurudur, toplum ve devlet tarafından korunur----

Madde 17

1. Herkesin tek başına veya başkalarıyla ortaklaşa mülkiyet hakkı vardır.

2. Hiç kimse keyfi olarak mülkiyetinden yoksun bırakılamaz.

Madde 18- Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, din veya topluca, açık olarak ya da özel biçimde öğrenim, uygulama, ibadet ve dinsel törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir.

Madde 19- Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu 205 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.

Madde 20

1. Herkesin silahtsız ve saldırısız toplanma, dernek kurma ve derneğe katılma özgürlüğü vardır.

2. Hiç kimse bir derneğe girmeye zorlanamaz.

Mevzuatımızda bu konuyla doğrudan ilgili 2911 sayılı Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunu bulunmaktadır.

Madde 1 – Bu Kanun; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller ile gerçek ve tüzelkişilerin düzenleyecekleri toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yerini, zamanını, usul ve şartlarını, düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını, yetkili mercinin yasaklama ve erteleme hallerini, güvenlik kuvvetlerinin görev ve yetkileri ile yasakları ve ceza hükümlerini düzenler.

Madde 3 – Herkes, önceden izin almaksızın, bu Kanun hükümlerine göre silahtsız ve saldırısız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Söz konusu toplantı veya gösteri yürüyüşü esnasında herhangi bir güvenlik zafiyeti olmaması adına PVSK 9. Maddesinde polislere önleyici arama yetkisi verilmiştir.

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapıldığı yerde veya yakın çevresinde,

Spor karşılaşması, miting, konser, festival, toplantı ve gösteri yürüyüşünün düzenlendiği veya aniden toplulukların oluştuğu hallerde gecikmesinde sakınca bulunan hal var sayılır aniden toplulukların oluştuğu hallerde gecikmesinde sakınca bulunan hal var sayılır. Polis, tehlikenin önlenmesi veya bertaraf edilmesi amacıyla güvenliğini sağladığı bina ve tesislere gelenlerin; herhangi bir emir veya karar olmasına bakılmaksızın, üstünü, aracını ve eşyasını teknik cihazlarla, gerektiğinde el ile kontrol etmeye ve aramaya yetkilidir.

EK 7.

Kanun Adamlarının Zor Ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensipleri ile Polis Mevzuatında Polisin Zor ve Silah kullanma Yetkisinin İlgili Maddeler ile Karşılaştırılarak İncelenmesi

27 Ağustos - 7 Eylül 1990 tarihleri arasında Havana'da toplanan Suçların Önlenmesi ve Suçluların İslahı üzerine Sekizinci Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından kabul edilmiştir. BAŞLANGIÇ

Kanun adamlarının yaptığı işler büyük önemi bulunan sosyal bir hizmet olduğundan ve bu nedenle, bu görevlilerin çalışma koşullarını ve durumlarını koruma ve gerekli olduğunda geliştirme ihtiyacı bulunduğundan, Kanun adamlarının yaşamına ve güvenliğine karşı tehlike, bütün toplumun huzuruna karşı bir tehlike olarak görülmesi gerektiğinden, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde güvence altına alınan ve Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ile teyit edilen yaşama hakkının, kişi özgürlüğünün ve güvenliğinin korunmasında, kanun adamları hayati bir role sahip olduklarından, Hapishane görevlilerinin görevlerini yaparken zor kullanabilme şartları, Mahpusların İslahı için Asgari Standart Kurallar'da yer aldığından, Kanun Adamları için Talimatnamenin 3. maddesi, kanun adamlarının sadece kesinlikle gerekli olduğunda ve görevlerini yerine getirmeleri için gerekli olduğu ölçüde zor kullanabileceklerini öngördüğünden, Suçların Önlenmesi ve Mahpusların İslahı hakkında Yedinci Birleşmiş Milletler Kongresi için İtalya'nın Varenna kentinde yapılan hazırlık toplantısında, kanun adamlarının zor ve silah kullanmalarının sınırları hakkında daha ayrıntılı bir çalışma yapılırken göz önünde tutulması gereken bazı unsurlar

üzerinde anlaşmaya varıldığından, Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensipler Yedinci Kongre'de alınan 14. kararda, başka noktalarla birlikte, kanun adamları tarafından zor ve silah kullanılmasının insan haklarına saygıyla orantılı olması gerektiği vurgulandığından, Ekonomik ve Sosyal Konsey 21 Mayıs 1986 tarihli ve 1986/10 bölüm IX sayılı kararında, Üye Devletleri, Kanun adamlarının Zor ve Silah Kullanmaları hakkında Kuralların uygulanmasına özel bir dikkat göstermeye davet ettiğinden ve Genel Kurul da 4 Aralık 1986 tarihli ve 41/49 sayılı kararında Konsey tarafından alınan bu tavsiyeyi memnuniyetle karşıladığından, Kanun adamlarının kişisel güvenliklerine gerekli özeni göstermek, onların adalet dağıtımında, yaşama hakkının, kişi özgürlüğü ve güvenliğinin korunmasında oynadıkları rolün önemine, kamu güvenliğini ve toplumsal barışı korumak için taşıdıkları sorumluluğa ve onların niteliklerinin, eğitimlerinin ve davranışlarının önemine dikkat etmek gerekli olduğundan, Kanun adamlarının görevlerini düzenleyip geliştirme işini yerine getirirken Üye Devletlere yardımcı olması için formüle edilen aşağıdaki temel

prensipler, ulusal mevzuatın çıkarılması ve uygulanması sırasında Hükümetler tarafından dikkate alınır ve bu prensiplere uyulur; bu Prensipler kanun adamları ile yargıçlar, savcılar, avukatlar, yürütme ve yasama organı mensupları gibi diğer kişilerin ve kamuoyunun dikkatine sunulur. Genel Hükümler:

1. Hükümetler ve kanunen yetkili kuruluşlar, kanun adamlarının kişilere karşı zor ve silah kullanmaları hakkında yasalar çıkarıp düzenlemeler yaparlar ve bunları yerine getirirler. Hükümetler ve kanunen yetkili kuruluşlar bu tür kurallar koyup düzenlemeler yaparlarken, zor ve silah kullanma ile bağlantılı olan ahlaki sorunları her zaman göz önünde tutarlar.

2. Hükümetler ve kanunen yetkili kuruluşlar, kanun adamlarının kendilerini farklılaştıran bir tarzda zor ve silah kullanabilmelerine imkân hazırlamak için, onlara mümkün olduğu kadar geniş imkânlar sağlar ve onları çeşitli tipte silah ve mühimmatla donatırlar. Kişilerin ölümüne veya yaralanmasına yol açabilecek silahların kullanılmasını giderek sınırlama düşüncesiyle, uygun durumlarda kullanılmak üzere öldürücü olmayan etkisizleştirici silahlar da bu araçlara dahildir. Yine aynı amaçla, başka türlü silahları kullanma ihtiyacını da düşürmek için kanun adamlarının kalkan, miğfer, kurşungeçirmez yelek ve kurşungeçirmez taşıtlar gibi kendilerini koruyucu araçlarla donatılmaları mümkündür.

3. Öldürücü olmayan etkisizleştirici silahların geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, olaylarla ilgisi olmayan kişilere gelebilecek zarar tehlikesini en aza indirebilmek için dikkatlice değerlendirilir ve bu tür silahların kullanılması özenle denetlenir.

4. Kanun adamları görevlerini yaparlarken, zora ve silaha başvurmadan önce mümkün olduğu kadar şiddet içermeyen araçları kullanırlar. Sadece başka araçların etkisiz kalması veya hedeflenen sonucun gerçekleşme ümidinin bulunmaması halinde zor veya silah kullanabilirler.

5. Kanun adamlarının, zor veya silah kullanmaları kaçınılmaz hale geldiği zaman

a) Suçun ciddiliğiyle ve gerçekleştirilmek istenen meşru amaçla orantılı bir ölçüde zor kullanılır;

b) Meydana gelecek zarar ve hasarı en aza indirilir ve insan yaşamına saygı duyulur ve korunur;

c) Yaralanan ve zarara maruz kalan kişilere mümkün olan en kısa sürede tıbbi yardım ve destek verilmesini sağlar;

d) Yaralanan veya zarara maruz kalan kişinin akrabaları veya yakın arkadaşlarına mümkün olan en kısa sürede haber verilmesi sağlanır.

6. Kanun adamları tarafından zor veya silah kullanılması sonucunda bir yaralama ve ölüm meydana gelmesi halinde, aşağıda 22. prensibe göre olay hemen üst makamlara bildirilir.

7. Hükümetler, kanun adamları tarafından zor veya silahın keyfi biçimde veya suiistimal edilerek kullanılmasını, iç hukuklarında cezayı gerektiren bir suç olarak düzenler.

b) Silahların sadece gerekli durumlarda ve gereksiz zarar riskini en aza indirebilecek bir tarzda kullanılmasını sağlar;

c) Haksız bir yaralamaya sebep olacak veya gereksiz bir tehlike oluşturacak şekilde silah ve mühimmat kullanılmasını yasaklar;

d) Kanun adamlarına verilen silahlar ve mühimmattan sorumlu olmalarını sağlayan usuller de dahil, silahların kontrolünü, depolanmasını ve zimmet şeklini düzenler;

e) Gerektiğinde silah kullanılacağı zaman, yapılacak uyarılar yer alır;

f) Kanun adamları görevlerini yerine getirirken silah kullanmaları halinde, bunun daha sonra haber verilmesi için bir sistem öngörür. Yasadışı toplantılarda asayiş sağlama

8. İç siyasal huzursuzluk veya başka her hangi bir olağanüstü durum gibi istisnai haller, bu temel prensiplerden ayrılmayı haklı göstermek için ileri sürülemez.

Özel Hükümler 9. Kanun adamları kendilerinin ve başkalarının öldürülmesine veya ağır bir biçimde yaralanmalarına yönelik yakın bir tehlikeye karşı müdafaa halleri ile yaşama karşı ağır bir tehdit içeren ağır nitelikteki özel suçların işlenmesini önlemek, bu tür bir tehlike gösteren veya emirlere direnen bir kimseyi yakalamak veya böyle bir kimsenin kaçmasını önlemek amacı dışında ve bu amaçları gerçekleştirmek için daha hafif yöntemler yetersiz kalmadıkça başkalarına karşı silah kullanamazlar. Her halükarda sadece yaşamı korumak için kesinlikle kaçınılmaz olduğu zaman öldürmeye yönelik silah kullanılabilir.

10. Kanun adamları dokuzuncu prensipte belirtilen durumlarda, kendilerini gereği gibi tanıtarak silah kullanma niyetleri konusunda açık bir uyarıda bulunurlar ve uyarıya uyulabilmesi için yeterli zaman verirler. Eğer uyarıda bulunmak, kanun adamlarını gereksiz yere tehlikeye sokacak ise veya başkaları için ölüm veya ciddi bir biçimde yaralanma riski yaratacak ise veya olayın şartları içinde açıkça gereksiz veya anlamsız ise, uyarı yapılmaz.

11. Kanun adamlarının silah kullanmaları konusunda tüzük veya yönetmelikler şu yönergeyi içerir:

a) Kanun adamlarının hangi şartlarda silah taşımaya yetkili olduklarını belirten ve taşınmasına izin verilen silahlar ile mühimmatın türlerini gösterir;

b) Silahların sadece gerekli durumlarda ve gereksiz zarar riskini en aza indirebilecek bir tarzda kullanılmasını sağlar;

c) Haksız bir yaralamaya sebep olacak veya gereksiz bir tehlike oluşturacak şekilde silah ve mühimmat kullanılmasını yasaklar;

d) Kanun adamlarına verilen silahlar ve mühimattan sorumlu olmalarını sağlayan usuller de dahil, silahların kontrolünü, depolanmasını ve zimmet şeklini düzenler;

e) Gerektiğinde silah kullanılacağı zaman, yapılacak uyarılar yer alır;

f) Kanun adamları görevlerini yerine getirirken silah kullanmaları halinde, bunun daha sonra haber verilmesi için bir sistem öngörür. Yasadışı toplantılarda asayiş sağlama

12. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde ve Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nde herkesin yasal ve barışçıl toplantılara katılma hakkı tanınmış olduğundan, Hükümetlere ve kanunen yetkili kuruluşlara ve kanun adamlarına, sadece aşağıdaki 13. ve 14. prensiplere uygun olarak zor ve silah kullanılabilme imkânı tanınır.

13. Kanun adamları yasadışı olan ve fakat şiddet içermeyen toplantıların dağıtılması sırasında zor kullanmaktan kaçınırlar; zor kullanmaktan kaçınmak mümkün değilse, bu zor kullanmayı gerekli olan asgari ölçüyle sınırlı tutarlar.

14. Kanun adamları şiddetli toplantıların dağıtılmasında, daha az tehlikeli araçların kullanılmasının elverişli olmaması halinde ve sadece gerekli olan asgari ölçüde kullanabilirler. Kanun adamları, yukarıda dokuzuncu prensipte belirtilen şartlar dışında silah kullanamazlar. Tutulan veya hapsedilen kişiler bakımından asayiş sağlama

15. Kanun adamları, kurum içinde güvenliğin ve düzenin sürdürülmesi için gerekli olmadıkça veya kişisel güvenlikleri tehdit edilmedikçe, hapsedilen kişilerle olan ilişkileri sırasında zor kullanamazlar.

16. Kanun adamları, kendilerini veya başkalarını yakın bir ölüm veya ciddi surette yaralanma tehlikesine karşı savunma halleri dışında veya dokuzuncu prensipteki tehlikeliliği gösteren mahpus ya da tutulmuş kimsenin kaçmasını önlemek için kesinlikle gerekli olmadıkça, mahpus veya tutulmuş kimseler karşısında silah kullanamazlar.

17. Yukarıdaki prensipler, hapisane görevlilerinin Mahpuslar Islahı için Asgari Standart Kuralların özellikle 33, 34 ve 54. maddelerinde belirtilen haklarına, görev ve sorumluluklarına aykırı sayılmaz. Nitelikler, eğitim ve tavsiyeler

18. Hükümetler ve kanunen yetkili kuruluşlar, bütün kanun adamlarının uygun bir eleme usulüne göre göreve seçilmelerini, görevlerini etkili bir biçimde yerine getirmeleri için gerekli olan ahlaki, psikolojik ve fiziksel niteliklere sahip olmalarını ve sürekli ve tam bir mesleki eğitim almalarını sağlar. Bu kişilerin bu görevlere sürekli uygunluk içinde olup olmadıkları periyodik olarak denetlenir.

19. Hükümetler ve kanunen yetkili kuruluşlar, bütün kanun adamlarının zor kullanmada gerekli eğitimi almalarını ve gerekli yeterlilik standartlarına göre sınavdan geçirilmelerini sağlar. Silah taşımaları gerekli olan kanun adamları, ancak silahların kullanımı konusunda özel eğitimi tamamlamalarından sonra silah taşıma yetkisi kazanabilirler.

20. Hükümetler ve kanunen yetkili kuruluşlar, kanun adamlarının eğitiminde, özellikle soruşturma sürecinde polis ahlakı ve insan hakları konularına, zor ve silah kullanmaktansa çatışmaları barışçıl bir biçimde çözüme kavuşturma, kalabalıkların davranışlarını anlama, ikna, müzakere ve arabulma gibi yöntemler de dahil, çeşitli alternatif yöntemler kullanma ve ayrıca zor ve silah kullanılmasını kısıtlama amacıyla teknik araçların kullanılmasına özel bir önem verirler. Kanunen yetkili kuruluşlar, eğitim programlarını ve işleyiş usullerini somut olaylar ışığında yeniden değerlendirirler.

21. Hükümetler ve kanunen yetkili kuruluşlar, zor ve silah kullanılacak olaylarda görev alacak kanun adamlarına gerekli talimatları verirler. Haber verme ve inceleme usulleri

22. Hükümetler ve kanunen yetkili kuruluşlar, 6. ve 11. f numaralı prensiplerde belirtilen türden bütün olaylar için etkili bir haber verme ve inceleme usulü kurarlar. Hükümetler ve kanunen yetkili makamlar, bu prensiplere göre haber verilen olaylar için etkili bir inceleme yapılmasını sağlar ve bağımsız idari veya kovuşturma makamlarının gerekli gördüklerinde yetkilerini kullanabilme durumunda olmalarını temin eder. Ölüm, ciddi yaralama veya başka vahim bir olayın meydana gelmesi halinde, idari inceleme ve yargısal denetimle görevli yetkili makamlara hemen ayrıntılı bir rapor gönderilir.

23. Zor ve silah kullanılmasından etkilenen kişileri ve kanuni temsilcileri yargısal usuller de dâhil, bağımsız bir inceleme usulüne katılma hakkına sahiptir. Böyle bir kimsenin ölmesi halinde, bu hüküm o kimsenin himayesi altında bulunan kişilere de uygulanır.

24. Hükümetler ve kanunen yetkili kuruluşlar, kendi emirleri altındaki kanun adamlarının yasadışı olarak zor ve silah kullanmakta veya kullanmış olduklarını bildikleri veya biliyor olmaları gerektiği halde, bu tür zor veya silah kullanımını önlemek, bastırmak ve haber vermek için yetkisi içindeki bütün önlemleri almayan amirlerin sorumlu tutulmasını sağlar.

25. Hükümetler ve kanunen yetkili kuruluşlar, Kanun Adamları için Talimatname ve bu temel prensiplere uygun davranmak için, verilen zor ve silah kullanma emrini yerine getirmeyi reddeden veya diğer görevliler tarafından bu tür hareketlerin yapılmasını rapor eden kanun adamlarına hiç bir cezai veya disiplinler bir yaptırım verilmemesini sağlar.

26. Kanun adamları, bir kimsenin ölümüne veya ciddi şekilde yaralanmasına yol açan zor ve silah kullanma emrinin açıkça yasaya aykırı olduğunu biliyorsa ve bu tür bir emri yerine getirmemek için makul bir imkâna sahip idiyse, amirin emrini icra savunması yapılamaz. Her hal ve karda, yasadışı emirleri verenler de sorumlu olurlar.

EK 8.

2.11.5 Silah Kullanma

Önceki başlıklar altında belirtilen bütün yollar çözüme gitmiyorsa polis direnişi kırarak ölçüde silah kullanmaya yetkilidir. Nitekim Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinin yaşam hakkı başlıklı ikinci Maddesine baktığımızda:

1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;

b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;

c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılmasından (anayasa.gov.tr, 2006)

Kolluğun zor kullanma biçimine ilişkin diğer uluslararası belge, Birleşmiş Milletler (BM) Kolluk Görevlileri Davranış Kurallarıdır. BM Kuralları m.3'e göre, "Kanunların uygulanmasından sorumlu olanlar, yalnızca çok zorunlu hallerde ve görevlerinin yerine getirilmesi için gereken ölçüde, kuvvete başvurabilirler. Maddenin yorum hükümlerine göre; "Kolluk görevlileri tarafından kuvvet kullanılması istisna olup, şartların makul olarak gerekli kıldığı hallerde kuvvet kullanmaya yetkilendirilmiş bulduklarını ve bunun dışında kuvvet kullanılmamalıdır. Kolluk gücü görevlileri tarafından kuvvet kullanılmasını, ulusal mevzuat mutata/ (genel) olarak orantılılık ilkesiyle sınırlandırmaktadır (Aydın, 2016:3284).

Bu hükmün yanı sıra önceki konularımızda tamamına yer verdiğimiz 27 Ağustos–7 Eylül 1990 tarihlerinde Havana’da toplanan 8. Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından kabul edilen Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensiplerin 4. maddesinde; “Kanun adamları görevlerini yaparlarken, zora ve silaha başvurmadan önce mümkün olduğu kadar şiddet içermeyen araçları kullanırlar. Sadece başka araçların etkisiz kalması veya hedeflenen sonucun gerçekleşme ümidinin bulunmaması halinde zor veya silah kullanabilirler.” Denilmektedir (kamu denetçisi.gov.tr 1990).

Polis mevzuatında zor ve silah kullanmaya geniş bir şekilde yer verip düzenleyen PVSK 16

Polisin Silah kullanımı ile ilgili olarak Polis;

a) Meşru savunma hakkının kullanılması kapsamında,

b) Bedenî kuvvet ve maddî güç kullanarak etkisiz hale getiremediği direniş karşısında, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde,

c) Hakkında tutuklama, gözaltına alma, zorla getirme kararı veya yakalama emri verilmiş olan kişilerin ya da suçüstü halinde şüphelinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde,

d) (Ek:27/3/2015-6638/4 Md.) Kendisine veya başkalarına, işyerlerine, konutlara, kamu binalarına, okullara, yurtlara, ibadethanelere, araçlara ve kişilerin tek tek veya toplu halde bulunduğu açık veya kapalı alanlara Molotof, patlayıcı, yanıcı, yakıcı, boğucu, yaralayıcı ve benzeri silahlarla saldıran veya saldırıya teşebbüs edenlere karşı, saldırıyı etkisiz kılmak amacıyla ve etkisiz kılacak ölçüde, silah kullanmaya yetkilidir.

Polis silah kullanmadan önce kişiye duyabileceği şekilde “dur” çağrısında bulunur. Kişinin bu çağrıya uymayarak kaçmaya devam etmesi halinde, önce uyarı amacıyla silahla ateş edilebilir. Buna rağmen kaçmakta ısrar etmesi dolayısıyla ele geçirilmesinin mümkün olmaması halinde ise kişinin yakalanmasını sağlamak amacıyla ve sağlayacak ölçüde silahla ateş edilebilir (Çomaklı, Ayhan 2018: 451).

Polis, direnişi kırmak ya da yakalamak amacıyla zor veya silah kullanma yetkisini kullanırken, kendisine karşı silahla saldırıya teşebbüs edilmesi halinde, silahla saldırıya teşebbüs eden kişiye karşı saldırı tehlikesini etkisiz kılacak ölçüde duraksamadan silahla ateş edebilir (Çomaklı, Ayhan 2018: 451).

EK 9.

Anayasa Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Basında Polisin İnsan Hakları İhlali Yaptığını Gösteren Kararlar ve Haberleri

1 Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümü 3/4/2019 tarihinde, Mehmet Uçar (B. No: 2015/7357) başvurusunda Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağının ve etkili soruşturma usul boyutunun ihlal edildiğine karar vermiştir (Anayasa.gov.tr,2019).

2 Başvuru Adı: Ebru Dinçer / Türkiye Başvuru No: 43347/09 Başvuru Tarihi: 31 Temmuz 2009 Karar Tarihi: 29 Ocak 2019 Konu: Bayrampaşa Cezaevi'nde polis operasyonu esnasında bir mahkûmun ciddi yanıklara maruz kalması sonucu Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlali Olaylar: Dava, Aralık 2000'de Bayrampaşa Cezaevi'nde (İstanbul) Hayata Dönüş Operasyonu isimli polis operasyonu esnasında kadınlar koğuşunda çıkan yangın sonucu Bayan Dinçer'in yüzü dahil olmak üzere vücudunun farklı bölgelerinde yanıklara maruz kalmıştır. Olayla ilgili ceza davası hala sürmekte olup başvurusunun açtığı idari dava da reddedilmiştir. İhlal İddiaları: Başvurucu operasyonda vücut bütünlüğüne yönelik uğradığı ciddi zararlar ve etkili soruşturma yapılmaması nedeniyle 3. maddenin ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Karar: Mahkeme, özellikle sadece etkili bir soruşturmanın yangın sebebinin ortaya çıkarabileceğini belirtmiştir. Ancak, yangın sebebinin ne olduğuna dair bugüne kadar hiçbir aydınlatılma olmamış ve olaydan 18 yıl sonra, cezai işlemler ulusal mahkemeler önünde hala bekletilmektedir. Ek olarak, dosyadaki veriler Bayan Dinçer'in fiziki ve zihinsel acısına sebep olan şiddetin kendi davranışlarıyla kaçınılmaz hale geldiğini de göstermemektedir. Bu nedenlerle Sözleşme'nin 3. maddesi ihlal edilmiştir (istanbulbarosu.org.tr,2019).

3 Başvuru Adı: Tarak ve Depe / Türkiye Başvuru No : 70472/12 Başvuru Tarihi : 20 Eylül 2012 Karar Tarihi : 09 Nisan 2019 Konu : Sekiz yaşında bir çocuğun polis karakolunda özgürlüğünden keyfi olarak yoksun bırakılmasının Sözleşme'nin 5. maddesini ihlal ettiği. Olaylar: Ekim 2008'de, Başvurucu Yasemin Tarak'ın yokluğunda oğlunu evine bıraktığı komşunun evinde polisler hırsızlık suçuyla bağlantılı bir soruşturma sebebiyle arama yaparak Tarak'ın 8 yaşındaki oğlunu polis karakoluna götürmüştür. Tarak, oğlunu iki farklı polis karakolunda aramış; fakat bulamamıştır. İki gün sonra, Tarak söz konusu hırsızlık suçundan şüpheli olması sebebiyle yakalanmış ve polis karakoluna götürülmüştür. Tarak buradaki polis karakolunda oğlunu bir masanın üzerinde uyurken bulmuştur. Çocuk aynı gün, Tarak savcı önüne çıkana kadar onunla kalmıştır. Birkaç gün sonra, Tarak oğlunun gözaltına alındığını, Tarak'ın yerini söylemelerini isteyen polis memurları tarafından dövüldüğünü ve tehdit edildiğini iddia ederek savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur. Ayrıca, oğlunun hürriyetten yoksun bırakılmasının çocuğun psikolojik durumu üzerinde zararlı bir etkisi olduğunu belirterek bu nedenle tıbbi muayeneye tabi tutulmasını talep etmiştir. Kasım 2004'te, birçok polis memuruna görevi kötüye kullanmaktan dava açılmıştır. Aralık 2009'da Mahkeme, zamanaşımının dolması sebebiyle ceza davasının düşmesine karar vermiştir. Yargıtay da kararı onamıştır. İhlal İddiaları: Başvurucu, Birtan Sinan Depe'nin psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etki oluşturacak şekilde hukuka aykırı olarak özgürlüğünden yoksun bırakıldığını ileri sürerek Sözleşme'nin 5. maddesinin (özgürlük ve güvenlik hakkı) ihlal edildiğini iddia etmiştir. Karar: Mahkeme, çocuğun 28 Ekim 2001 tarihinden önce karakoldan çıktığına dair dosyasında hiçbir kayıt olmadığını gözlemlemiştir. Ayrıca, Devlet, Birtan Sinan Depe'nin bir çocuk kurumunda veya benzeri bir makamda karakola geldikten sonra makul bir süre içinde transfer edildiğine dair herhangi bir belge veya tanık getirmemiştir. Mahkeme resmi bir gözaltı olup olmadığını incelemeyen, 8 yaşında bir çocuğun polisler tarafından karakola götürülüp annesi gelene kadar 27 Ekim 2001'den 28 Ekim 2001'e kadar orada tek tutulduğu tespitini yapmıştır. Çocuğun yaşı ve tutulduğu koşullar göz önüne alındığında zarar görebilecek bir durumda olduğu görülmüştür. Bu gibi durumlarda, Mahkeme, çocuğun oradan tek başına çıkması beklenemeyeceğinden, çocuğun tüm izinsiz çıkışların yasak olduğu kapalı ve korumalı bir binada olduğunu incelemeye gerek görmemiştir. Bu nedenlerle, söz konusu özgürlükten

yoksun bırakma halinin Sözleşme'nin 5. maddesi 1. fıkrasında belirtilen özgürlük ve güvenlik hakkı kapsamında meşru bir amacının olmadığına ve keyfi olduğuna karar verilmiştir. Sonuç olarak, özgürlük ve güvenlik hakkı ihlal edilmiştir (istanbulbarosu.org.tr,2019).

4 Anayasa Mahkemesi İkinci Bölümü 13/2/2020 tarihinde, Melih Dalbudak (B. No: 2016/16050) başvurusunda Anayasa'nın 17. maddesinde güvence altına alınan yaşam hakkının maddi ve usul boyutlarının ihlal edildiğine karar vermiştir. (anayasa.gov.tr,2020). Polislin Orantısız Güç Kullanımı Sonucu Hayati Tehlike Oluşması ve Soruşturmadaki Eksiklikler Nedeniyle Yaşam Hakkının İhlal Edilmesi

5 Anayasa Mahkemesi İkinci Bölümü 17/7/2019 tarihinde, Erdal İmrek (B. No: 2015/4206) başvurusunda Anayasa'da güvence altına alınan insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yasağı ile ifade ve basın özgürlüklerinin ihlal edildiğine karar vermiştir (anayasa.gov.tr,2019). Muhabire Müdahale Nedeniyle İfade ve Basın Özgürlüklerinin İhlal Edilmesi

6 Anayasa Mahkemesi Birinci Bölümü 18/4/2019 tarihinde, Edip Elma ve Diğerleri(B. No: 2015/14826) başvurusunda Anayasa'nın 17. Maddesinde güvence altına alınan eziyet yasağının ihlal edildiğine karar vermiştir (anayasa.gov.tr, 2019). Polis Tarafından Darbedilme ve Hakarete Maruz Kalma Nedeniyle Kötü Muamele Yasağının İhlal Edilmesi.

7 Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu 31/10/2019 tarihinde, Hasan Fırat (B. No: 2015/9496) başvurusunda Anayasa'nın 17. Maddesinde koruma altına alınan kötü muamele yasağının usul boyutunun ihlal edildiğine karar vermiştir (anayasa.gov.tr, 2019). Bir Gösteride Polis Müdahalesiyle Yaralanma Olayında Soruşturmanın Özenle Yürütülmemesi Nedeniyle Kötü Muamele Yasağının İhlal Edilmesi

8 Polisin Cumhuriyet savcısına haber vermeden yaptığı iç beden aramasında AYM hak ihlaline karar verdi (milliyet.com.tr,2019).

9 2013'te Öğretmenler gününde Ankara Tandoğan meydanında izinsiz yürüyüş ve basın açıklaması yapan bir gruba polis tarafında tazyikli su sıkıldı, göz yaşartıcı gaz kapsülü atılarak müdahale edildi. Bu müdahale sırasında bir öğretmen gaz kapsülünün sol ayağına isabet etmesiyle yaralandı, bir öğretmen de tazyikli suyun etkisiyle baygınlık geçirdi. Yaralanan öğretmenler, kolluk görevlileri hakkında şikayette bulundu. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığının kovuşturmaya yer yoktur kararından sonra AYM'ye başvuru yapan iki öğretmenin mahkemesinde Polis Müdahalesiyle öğretmenlerin yaralanması hak ihlali kararı verildi (aa.com.tr,2019).

10 Anayasa Mahkemesi, polisin “dağılın” ihtarına rağmen yürüyüş ve basın açıklaması yapan Eğitim-Sen üyelerine, “emre aykırı davranma” gerekçesiyle verilen para cezalarının toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını ihlal ettiğine karar verdi (a3haber.com,2020).

11 Anayasa Mahkemesi, kimlik kontrolü yapan polislerin sözlü ve fiziksel kötü muamelesine tabi tutulduklarını iddia eden Yunus Demir, Edip Elma, Murat Tavşan ve Naim Erdoğan'ı haklı buldu. Anayasa'nın 17'nci maddesinde güvence altına alınan eziyet yasağının ihlal edildiğine hükmetti (dha.com.tr,2019).

12 Akman v. Türkiye, Başvuru no. 16931/13, Karar tarihi: 15.01.2019

14 Ağustos 2011’de katıldığı eylemde polise molotof kokteyli attığı iddiasıyla gözaltına alınan, yakalama sırasında vücudunun çeşitli yerlerinde yaralar olan başvuruçunun yakalama sırasında ve karakolda terörle mücadele şubesinde kötü muameleye, tecavüz tehdidine, hakarete ve baskıya maruz kaldığı iddiasıyla yaptığı şikâyetin olay yerindeki 40 polisin dinlenmesinin ardından zor kullanma yetkisinin aşılmadığı gerekçesiyle takipsizlik kararıyla sonuçlandırılması – Kötü muamele yasağının ihlali (anayasagundemi.com,2019).

13 Şeker v. Türkiye, Başvuru no. 275/12, Karar tarihi: 26.03.2019

Başvuruçucu gittiği karakolda polis S.A. tarafından yüzüne yumruk atıldığını, ayırmak için gelen polislerin başvuruçuyu yere yatırıp sırtına ve omzuna coplarla vurduğunu, daha sonra ellerini kelepçeleyerek 3 saat karakolda tuttuklarını iddia etmiş, polis ise başvuruçunun agresif tavırlar sergilediğini bu nedenle başvuruçuyu etkisiz hale getirmeye çalışırken başvuruçunun yaralandığını iddia etmiş ve sağlık raporlarına dayanarak karakoldaki kameraların incelenmesini isteyen başvuruçunun yaptığı suç duyurusunda takipsizlik kararı verilmesi ve itirazının reddedilmesi – 3. maddenin ihlali (anayasagundemi.com,2020).

14 Trabzon’un Ortahisar ilçesi Çukurçayır mahallesinde bir sitede yöneticilik yapan şahsa kimlik soran polis ekipleri, üzerinde kimliği çıkmayan şahsı yüzüstü yere yatırarak ters kelepçe taktı. O anlar cep telefonu kameraları ile görüntülenirken, olay sonrası Trabzon Valiliği görevli polisler hakkında inceleme başlattı (Sozcu.com.tr,2020).

15 Uslu v. Türkiye, Başvuru No. 33168/03, Karar tarihi 12.04.2007

Başvuran, 30 Eylül 1998 tarihli yakalama tutanağına göre İstanbul Emniyet Müdürlüğü polisleri tarafından saat 14:00 sularında yakalanarak gözaltına alınmıştır. Başvuran organize çete yoluyla silahlı hırsızlık yapma suçuyla itham edilmiştir. Yakalanma koşullarına ilişkin bilgilerde, polis memurları bir restoranın ikinci katında kimlik kontrolü yaptığı sırada, olay yerinde bulunan Uslu'nun merdivenlerden kaçmaya kalkıştığı, ancak Uslu ve arkadaşı M. Parlak'ın, yaşanan arbede sonucunda binanın giriş katında yakalandıkları yer almaktadır. Başvuran, gözaltı sırasında kötü muameleye maruz kaldığından şikâyetçi olmaktadır. Başvuran AİHS'nin 3. maddesini ileri sürmektedir. AİHM, özgürlükten mahrum bırakılan bir kimse bakımından, söz konusu kişinin kendi tutumunun gerektirmediği her türlü fiziksel kuvvet kullanımının insan onuruna zarar verdiğini ve ilke olarak 3. maddenin güvence altına aldığı bir hakkı ihlal ettiğini vurgulamaktadır. AİHM, soruşturma yapma zorunluluğu ve suçla mücadelede karşılaşılan yadsınamaz zorluklar, kişinin fiziksel bütünlüğünün korunmasına sınırlama getirmekle sonuçlanamayacağını hatırlatmaktadır (Sunal-Türkiye, no: 43918/98). Bu durumda Uslu'nun maruz kaldığı lezyonlar, insanlık dışı ve aşağılayıcı bir muamele olarak nitelendirilen kötü muameleler sonucunda ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla AİHS'nin 3. maddesi ihlal edildiği kararını vermiştir. (Güzeloğlu, 2008:134)